

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yusuf FİDAN

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN BALKAN POLİTİKASI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yusuf FİDAN

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN BALKAN POLİTİKASI

Danışman

Prof. Dr. Şenol KANTARCI

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2017

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yusuf FİDAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. H. Tarık OĞUZLU (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Şenol KANTARCI (İmza)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Durmuş Ali KOLTUK (İmza)

Tez Başlığı: Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Balkan Politikası

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 07.07.2017

Mezuniyet Tarihi :20.07.2017

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Yusuf FİDAN
Öğrenci Numarası	20145238003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(x) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şenol KANTARCI
Tez Başlığı	Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Balkan Politikası
Turnitin Ödev Numarası	831348957-831348724

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 121 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 17/07/2017 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 10

alıntılar dahil % 16 'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerinin aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim..

17 07/2017

(imza)

Prof. Dr. Şenol KANTARCI

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Soğuk Savaş Sonrası NATO’nun Balkan Politikası” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Yusuf FİDAN

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKANLAR'DA ÇATIŞMALAR: AVRUPA BİRLİĞİ, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, RUSYA FEDERASYONU'NUN BALKAN POLİTİKASI VE NATO

1.1. Balkanlar'da Çatışmaların Nedeni: Etnik Milliyetçilik.....	11
1.1.1. Balkanlar'da Milliyetçilik.....	12
1.1.2. Milliyetçilik Türleri ve Balkan Milliyetçiliğinin Türü.....	13
1.1.3. Balkanlar'da Milliyetçilik Bağlamında Yugoslavya'nın Dağılması.....	15
1.1.4. Avrupa'nın Balkanlar'a Bakışı ve Balkanizm.....	16
1.2. Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar'da Çatışmalar/Güvenlik Bunalımları.....	17
1.2.1. Bosna-Hersek Çatışması.....	18
1.2.2. Kosova Çatışması.....	21
1.2.3. Makedon-Arnavut İç Çatışması.....	23
1.2.4. Balkanlar'daki Diğer Güvenlik Riskleri/Tehditleri.....	24
1.3. Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası.....	25
1.3.1. Avrupa Birliği'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası.....	25
1.3.2. Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası.....	28
1.3.2.1.NATO'yu Balkanlar'da Yönlendiren Güç: Amerika Birleşik Devletleri.....	30
1.3.2.2.Amerika Birleşik Devletleri'nin Balkan Politikasına Muhafif Sesler.....	31
1.3.3. Rusya Federasyonu'nun Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası.....	33
1.3.4. Balkanlar'da Devam Eden Rusya Federasyonu-Batı Güç Mücadelesi.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN BALKAN DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİ

2.1. NATO'nun Açık Kapı Politikası ve Balkan Devletleriyle İlişkileri.....	41
2.1.1. NATO-Arnavutluk İlişkileri.....	43

2.1.2. NATO-Bosna-Hersek İlişkileri.....	45
2.1.3. NATO-Bulgaristan İlişkileri.....	47
2.1.4. NATO-Hırvatistan İlişkileri.....	48
2.1.5. NATO-Karadağ İlişkileri.....	49
2.1.6. NATO-Kosova İlişkileri.....	51
2.1.7. NATO-Makedonya İlişkileri.....	52
2.1.8. NATO-Romanya İlişkileri.....	54
2.1.9. NATO-Sırbistan İlişkileri.....	56
2.1.10. NATO-Slovenya İlişkileri.....	58
2.1.11. NATO-Yunanistan İlişkileri.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN BALKAN MÜDAHALELERİ

3.1. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Balkan Müdahaleleri.....	62
3.2. NATO'nun Bosna-Hersek Müdahalesi ve IFOR&SFOR.....	62
3.2.1. Kararlı Güç Harekatı.....	64
3.2.2. Barış Uygulama Gücü (IFOR).....	66
3.2.3. İstikrar Gücü (SFOR).....	66
3.3. NATO'nun Kosova Müdahalesi	68
3.3.1. Müttefik Güçler Harekatı.....	69
3.3.2. Kosova Barış Gücü (K-FOR).....	70
3.4. Makedonya Sorununda NATO.....	73
3.5. NATO'nun Balkanlar'da Kuvvet Kullanmasının Uluslararası Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi.....	76
3.5.1. Barış Operasyonu/İnsani Müdahale Kavramı.....	77
3.5.2. NATO'nun Bosna-Hersek Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi.....	79
3.5.3. NATO'nun Kosova Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi.....	81
3.6. NATO'nun Balkanlar'daki Geleceği.....	83
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	91
ÖZGEÇMİŞ	108

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1	Balkan Ülkelerinin AB ve NATO Üyelikleri.....	43
Tablo 3.1	Şubat 2017 İtibariyle KFOR Bünyesinde Görev Yapan Ülkeler ve Ülkelerin Personel Sayıları.....	72
Tablo 3.2	KFOR'a Destek Veren NATO Üyesi Olmayan Ülkeler.....	73
Tablo 3.3	Henüz NATO Üyesi Olmayan (2017 yılı itibari ile) Balkan Ülkelerinin NATO Üyelik ve Ortaklık Girişimleri.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ACE	:Avrupa Komutanlığı
ACO	:Müttefik Harekat Komutanlığı
ACT	:Müttefik Dönüşüm Komutanlığı
ACTLANT	:Atlantik Müttefik Komutanlığı
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	:Avrupa Güvenlik İş Birliği Konferansı
AGİT/OSCE	:Avrupa Güvenlik İş Birliği Teşkilatı
AGS	:Avrupa Güvenlik Stratejisi
AGSK	:Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AKKA	:Avrupa Silahlı Kuvvetler Anlaşması
AT	:Avrupa Topluluğu
BAB	:Batı Avrupa Birliği
BDT	:Bağımsız Devletler Topluluğu
BİLGESAM	:Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BİO	:Barış İçin Ortaklık Projesi
BM	:Birleşmiş Milletler
BMGK	:Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CFR	:Dış İlişkiler Konseyi
COMECON	:Karşılıklı Ekonomik ve Yardımlaşma Konseyi

EUFOR	:Avrupa Birliği İstikrar Gücü
EULEX	:Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu
GSYİH	:Gayri Safıla Yurtiçi Hasıla
HDZ	:Hırvat Demokratik Birliği (Bosna-Hersek)
IFOR	:Uygulama Gücü
ISAF	:Uluslararası Güvelik Destek Gücü
KAİK	:Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KFOR	:Kosova Barış Gücü
NATO	:Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
ODGP/OGSP	:Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası
OSCE	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
RF	:Rusya Federasyonu
SACEUR	:Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı
SHAPE	:Avrupa Müttefik Komutanlığı Karargahı
SALT	:Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri
SDA	:Müslüman Demokratik Hareket Partisi (Bosna-Hersek)
SDS	:Sırp Demokratik Partisi
SFOR	:İstikrar Gücü
SSCB/USSR	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
UCM	:Uluslararası Ceza Mahkemesi
UÇK	:Kosova Kurtuluş Ordusu
UNMIK	:Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu
UNPRAFOR	:Birleşmiş Milletler Koruma Gücü

VP	:Varşova Paktı
YFC/FRY	:Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
YHFC	:Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti
YSFC/SFRY	:Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni sistem sonucu, NATO yeni varlık amacına ihtiyaç duymuştur. Yugoslavya'nın dağılması, Balkanlar'da meydana gelen etnik kökenli çatışmalar, bu amacın karşılanmasında önemli olmuştur. Bu çalışmada Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun Balkanlara yönelik politikaları incelenmiştir. Bu politikalar, NATO'nun Balkanlardaki genişleme politikası, müdahaleleri ve Rusya Federasyonu (RF) ile yaşadığı güç mücadelesi bağlamında irdelenmiştir. Çalışmanın amacı, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun Balkanlar'ın istikrarlaştırılması politikasının değerlendirilmesi ve NATO ile Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin ortaya konulmasıdır.

RF'nin 2000'li yıllardan sonra yeniden güç kazanması, NATO'nun Balkan politikalarına yönelik bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Öte yandan NATO'nun Balkanları kapsayan genişleme politikası ve Balkanlardaki proaktif politikaları RF'yi ziyadesiyle tedirgin etmiştir. Zira Balkanlar tarih boyunca gerek akrabalık bağlarından gerekse Balkanların jeopolitik konumundan dolayı RF için oldukça önemli olmuştur. Ayrıca NATO'nun Balkan müdahalelerine RF dışında uluslararası toplumun bazı kesimleri de tepki göstermiştir. Bununla birlikte, NATO'nun Balkanlar'ı kapsayan genişleme politikası da yine bu çevrelerce sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Soğuk Savaş Sonrası Dönem, Milliyetçilik, Rusya Federasyonu, Balkanlar, Genişleme Politikası, Balkan Müdahaleleri, AB, ABD

SUMMARY

BALKAN POLICY OF NATO IN THE POST-COLD WAR ERA

As a result of the new international system which has been emerged with the end of the Cold War, NATO needed a new reason of existence-*raison d'être*. The disintegration of the Yugoslavia, and the ethnic conflicts in the Balkans were crucial developments for providing this new reason. In this research, NATO's policies towards Balkans in the post-Cold War era have been examined. These policies have been investigated with a special focus on NATO's enlargement policy, interventions, and power struggle with Russian Federation over the Balkans. The aim of this study is to evaluate NATO's stabilization policy in the Balkans and to interpret relations between NATO and Balkan countries.

Having reasserted its power after 2000's, Russia has become a major threat to NATO's Balkan policies. On the other hand, NATO's enlargement policy towards the Balkans, and its pro-active policy over the territory have disturbed Russian Federation since Balkans have always been regarded as a vital region for Russia not only for the Slavic kinship ties but also for its geopolitical importance. Additionally, besides Russian Federation, also some other actors from International Society have criticized the NATO's interventions over Balkans. Furthermore, NATO's enlargement policy towards Balkans have also been questioned by these actors.

Keywords: NATO, Post-Cold War Era, Nationalism, Russian Federation, Balkans, Enlargement Policy, Balkan Interventions, EU, USA

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından kendi kıtasında daha fazla çatışma ve güvenlik bunalımları yaşamak istemeyen Avrupa ve kendi kıtasından çıkarak süper güç haline gelen Amerika Birleşik Devletleri, ittifak arayışları içerisine girmiştir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında, Sovyetler Birliği'nin izlediği yayılmacı politika da böyle bir ittifak oluşumunu beslemiştir. Bu kapsamda, İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkeurque Antlaşması, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO)¹ kurulmasına önyak olan girişimlerin öncüsü olmuştur. ABD'nin de yine bu dönemde “*Vandenberg Kararları*” neticesinde tecrit politikasını terk ederek Avrupa'da söz sahibi olmaya başlaması önemli gelişmelerden olmuştur. Zira ABD tarafından gerçekleştirilen Marshall Planı ve Truman Doktrini Avrupa'da oluşacak yeni güvenlik ittifakının kurulacağını habercisi olmuştur.²

Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikaları, Avrupa'nın savaşıardan yorgun düşmesi, ileride olası ideolojik, mezhepsel, dini çatışmaların yaşanması riski ve 1948 yılında yaşanan Berlin Buhranı³ gibi çok sayıda etken, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) kurulması sonucunu doğurmuştur. 4 Nisan 1949 yılında ABD, Kanada, Lüksemburg, İngiltere, Fransa, Portekiz, Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika, İtalya ve İzlanda'nın Washington Antlaşmasını imzalamalarıyla kurulan NATO, Birleşmiş Milletler (BM) yasasının amaçları ve ilkelerine bağlı bir savunma örgütü olarak kurulmuştur. Ulusal güvenliği, denizaşırı faktörlerin de etkilemeye başladığı bu dönemde ABD, Avrupa'ya ve Avrupa'nın güvenliğine önem atfetmiş ve NATO'da aktif roller üstlenen ülke konumuna gelmiştir.⁴

¹ Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü: İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım ve tahribattan sonra Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikaya girişmesi Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerini endişeye sevk etmiştir. Batı'lı ülkelere yönelik tehditlerden olan 1948 Çekoslovakya Darbesi ve 1948 Berlin Buhranı, Batılılar'ın birleşerek savunma örgütü kurmasına yol açmıştır. Bu kapsamda ilk olarak 1948 yılında Brüksel Anlaşması ile Batı Avrupa Birliği ve daha sonra 1949 yılında Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü kurulmuştur. Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün kurulması için Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada müzakere yürütmüş ardından bu müzakere sürecine Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz de davet edilmiştir. Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nun kuruluş amacı; NATO'nun ilk genel sekreterinin de belirttiği gibi “*Amerikalıları içeride, Rusları dışarıda ve Almanları kontrol altında tutmak*” olmuştur. bk. http://nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm , erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

² Gül, 2015: 253-254.

³ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Berlin, dört işgal bölgesine ayrılmıştır. Ancak Berlin'in Sovyet işgal bölgesinde yer alması ve Batılıların işgal bölgelerine giderken Sovyet işgal alanından geçmek zorunda kalması Batılılar ile Sovyetler arasında ciddi bir bunalım yaratmıştır. Sovyetler, 1948 yılında Batılıları Berlin'den çıkarma girişiminde bulunmuştur. bk. Armaoğlu, 2014: 401.

⁴ Gül, 2015: 252-257.

NATO, askeri yapısının yanında siyasi emelleri de bulunan bir organizasyon haline gelmiştir. Bununla birlikte, organizasyon biçimi bakımından hükümetler arası bir örgüt olan NATO’da tüm üyeler görünüşte eşit haklara sahiptir ve her üyenin veto hakkı bulunmaktadır. Bu yönüyle BM’ye kıyasla daha demokratik bir örgüt olma özelliği taşımaktadır. Ancak, bu İttifakın salt demokratik, eşitlikçi bir yapıda olduğu anlamına gelmemektedir. Zira İttifakın lideri konumundaki ABD, İttifak içerisinde “*hegemon güç*” konumundadır.⁵

NATO, kurulduğunda tek bir organa sahip olmasına karşın zamanla yardımcı kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu da NATO’nun kurumsal yapısını karmaşık hale getirmiştir. Bugün, İttifakın beş farklı ana organı ve 435 adet alt komitesi bulunmaktadır. NATO’nun en önemli organı ve merkez birimi olan Kuzey Atlantik Konseyi, İttifakın en yüksek organıdır. Ayrıca, Genel Sekreterlik ve Askeri Komite NATO’nun diğer önemli organlarıdır. NATO’nun en yüksek askeri organı olan ve Konsey’den sonra en eski birimi olan Askeri Komite, uluslararası komutanlıklara bölünmüştür. Bunlardan bazıları; Atlantik Müttefik Komutanlığı (ACTLANT), Avrupa Komutanlığı (ACE) ve Kanal-Manş Komutanlığı (ACCHAN) olmuştur. Ancak NATO’nun bu yapısı 11 Eylül terör saldırılarının ardından İttifak’ın 2002 Prag Zirvesi’nde değişikliğe uğramıştır. NATO’nun tüm operasyonel işlevinden Müttefik Harekat Komutanlığı (ACO) sorumlu olmuş, Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) da İttifak’ın dönüşümü ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Avrupa Müttefik Komutanlığı Karargahı (SHAPE), Avrupa Müttefik Komutanlığı (SACEUR) da İttifak’ın işleyişinde yetkili komutanlıklar olmuştur.⁶

İlk defa 1947 yılında ABD’li finansör Bernard Baruch tarafından kullanılmış olan “*Soğuk Savaş*”⁷ kavramı, iki dünya savaşının ardından iki kutuplu ve sıcak çatışmaların yaşanmadığı ancak tam bir barışın (ve de çatışmaların) muğlâk olduğu bir dönemi ifade etmiştir. Soğuk Savaş Dönemi de kendi arasında “*Gerginlik Dönemi*”, “*Barışçıl Rekabet Dönemi*”, “*Yumuşama Dönemi*”, “*Gerginliğe Dönüş Dönemi*” ve “*Diyalog Dönemi*” olarak dönemlere ayrılmıştır. NATO bu dönemlerin özelliklerine göre pozisyon almış ve politika belirlemiştir. 1991 yılında SSCB’nin dağılmasının ardından bir anda varoluş amacını yitirmiş olan NATO, Soğuk Savaş sonrası döneme ayak uydurabilmek için dönüşmüş ve varlığını devam ettirebilmek adına yeni stratejik konseptler ve politikalar geliştirmiştir. Öte yandan

⁵ Peksarı, 2007: 24-37.

⁶ Peksarı, 2007: 31-32. ; <http://www.bilgesam.org/incele/1216/-nato%E2%80%99nun-degisen-komuta-yapisi/#.WWOKqYTyjIU> , erişim tarihi: 9 Temmuz 2017.

⁷ ABD’nin en önemli silah tüccarı olmasının yanında Woodrow Wilson’dan Harry Truman’a kadar ABD başkanlarının danışmanlıklarını üstlenmiş olan Bernard Baruch “*Soğuk Savaş*” kavramını ilk defa 1947 yılında “*Biz bugün soğuk bir savaşın ortasındayız*” diyerek kullanmıştır. Konuyla ilgili daha detaylı bilgiye erişmek için bk. <http://www.politico.com/story/2010/04/bernard-baruch-coins-term-cold-war-april-16-1947-035862> , erişim tarihi: 15 Ağustos 2016.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından İttifak, savunma örgütünden dünyanın en başarılı güvenlik örgütüne dönüşmüştür.⁸

Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyet Bloku'na karşı iki boyutlu bir politika izleyen NATO, bir taraftan Doğu Bloku'nu askeri olarak dengelemiş, diğer taraftan da Doğu Bloku ile yaşanan uyuşmazlıklara barışçıl çözümler sunmaya çalışmıştır. NATO'nun başarıyla izlediği bu iki yönlü siyaset, 1967 yılında NATO Konseyi'nin Harmel Raporu'nu onaylaması ile resmiyet kazanmıştır. Öte yandan Sovyetler Birliği de diyolog çağrısına olumlu yanıt vermiş ve silahlanma yarışının ortaya çıkardığı güvenlik bunalımlarını ve riskleri hafifletmiştir.⁹

Batı Avrupa güvenlik mimarisinin Avrupa Topluluğu (AT) ve Batı Avrupa Birliği (BAB)¹⁰ ile birlikte temel taşlarından biri olan NATO zaman zaman kendi arasında ikiye bölünmüştür. İngiltere ve ABD'nin başı çektiği "Atlantikçi Kanat"ın karşısında Fransa'nın başı çektiği "*Avrupacı Kanat*" yer almıştır. Nitekim Fransa, 1961 Fouchet Planı kapsamında NATO'dan bağımsız bir savunma gücü oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra bu görüş artarak devam etmiştir. Ancak, ABD'nin Avrupa ile bağları koparmak gibi bir niyeti olmadığından ABD, "*Avrupacı Kanatın*" NATO'dan ayrı bir güvenlik oluşumu¹¹ kurulması fikrini bugüne kadar törpülemeyi başarmıştır.¹²

Öte yandan Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte varlık nedenini kaybeden NATO başka önemli sorunlarla da karşılaşmıştır. Bunlar:

- Varlık sebebinin ortadan kalkmasıyla "*meşruiyet sorunu*",
- Genişleme politikasından kaynaklanan siyasi, ekonomik ve askeri sorunlar,
- Alan dışılık sorunu,
- NATO üyeleri arasında yaşanan sorunlar,
- NATO üyesi ülkeler ile NATO arasındaki sorunlar,
- NATO dışındaki ülkelerle yaşanan sorunlar (özellikle RF ile),
- NATO ile AB arasında yaşanan işbirliği ile ilgili sorunlar,

⁸ <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/analysis.html> , erişim tarihi: 13 Aralık 2016.

⁹ Karaosmanoğlu, 2012: 7-8.

¹⁰ 1948 yılında Brüksel Anlaşması olarak kurulan ancak daha sonra Batı Avrupa Birliğine dönüşen bu oluşumun amacı; Avrupa'da güvenliğin sağlanmasıdır. Başlarda NATO'dan ayrı olacağı düşünülen BAB, aslında AB ile NATO arasına bir köprü vazifesi görmüştür. Ayrıca 1992 Petersberg Görevleri ile BAB'ın görevleri netleştirilmiş, 2000 Lizbon Zirvesinde de BAB'ın tüm görev ve yetkileri AB'ye devredilmiştir. bk. Peksarı: 2007: 82-87.

¹¹ NATO'dan bağımsız bir güvenlik oluşumuna karşı ilk tepki, St. Malo Zirvesi'nin hemen ardından, dönemin ABD Dışişleri Bakanı, Madeleine Albright tarafından "3D" (no decoupling, no duplication, no discrimination) söylemi ile dile getirilmiştir. Bununla, AB'ye üye olmayan ancak NATO'ya üye olan ülkelerin zorda kalacağı, böyle bir oluşumun onlara haksızlık olacağı imajı yaratılmaya çalışılmıştır. bk. Demir. 2012: 320.

¹² Açıkmeye ve Dizdaroğlu, 2013: 17-18.

- Değişen güvenlik şartları kapsamında yeni tehditlerle mücadele konusunda yaşanan sorunlar.¹³

Soğuk Savaş döneminde hiç sıcak çatışmaya girmeyen NATO, ilk güç kullanımını Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Avrupa'nın bir parçası olan Balkanlar'da gerçekleştirmiştir. Yugoslavya'nın dağılması sürecinde etnik çatışmaların baş göstermesiyle, yangın yerine dönen Balkanlar'a müdahalede bulunan NATO, bu müdahale ile yalnızca Avrupa'nın güvenliğini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda adeta yeniden doğmuştur. Nitekim Balkanlar'da yaşanan krizlerin ardından kolektif savunma kavramı yerini kolektif güvenliğe bırakmıştır. Ancak, NATO'nun gerek Bosna-Hersek'e gerekse Kosova'ya yaptığı askeri müdahaleler hem "*alan dışılık*" bakımından hem de uluslararası hukuka aykırılık bakımından bazı uluslararası çevrelerin tepkisini çekmiştir.¹⁴

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Doğu Bloku ülkeler ile yakın ilişkiler geliştirmeye başlayan NATO, Kasım 1991'de belirlenen yeni güvenlik stratejisi dâhilinde işbirliği, diyalog ve ortaklık kavramlarına özel bir vurgu yapmıştır. Bu kapsamda ABD'nin yönlendirmeleriyle RF'yi de kapsayacak bir güvenlik yapılanmasının oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda, 24 ülkenin katılımıyla 10-11 Ocak 1994'te NATO'nun Brüksel Zirvesi'nde "*Barış İçin Ortaklık (BİO)*"¹⁵ programı oluşturulmuştur. Bu proje ile eski Doğu Bloku ülkeler ile ilişkilerin geliştirilmesi ve bu ülkelerin ileride NATO üyelikleri bağlamında motive edilmesi amaçlanmıştır.¹⁶

Soğuk Savaş sonrası dönemde genişleme politikasına ağırlık veren NATO, bu dönemde üye sayısını neredeyse ikiye katlamıştır. Soğuk Savaş Dönemi'nde yalnızca 18 Şubat 1952 tarihinde Yunanistan ve Türkiye, 6 Mayıs 1955 tarihinde Batı Almanya ve 30 Mayıs 1982 tarihinde İspanya İttifak'a dâhil olmuştur. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişleme konusu ise, Roma Zirvesi'nin ardından Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile daha uyumlu çalışılması amacıyla kurulan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) bağlamında ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Mart 1999'da "*Visegrad Dörtlüsü*" olarak da bilinen ülkelerden Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya; 2004 yılının Mart ayı sonunda Slovakya, Letonya, Slovenya, Estonya, Litvanya, Romanya ve Bulgaristan, Nisan 2009'da Arnavutluk ve Hırvatistan ve son olarak Haziran 2017'de Karadağ İttifak'a dâhil olmuştur.

¹³Karabulut, 2012: 127-128.

¹⁴Karabulut, 2012: 137-138.

¹⁵BİO programı, NATO'ya üye olmayan ülkelerle NATO arasında askeri alanda işbirliğini geliştirmeyi amaçlamıştır. Program; hava savunması, iletişim, kriz yönetimi, barışı koruma operasyonları ve lojistik gibi çeşitli faaliyet alanlarını kapsamıştır. bk. Karabulut, 2012: 129.

¹⁶Oğuzlu, 2013: 11-18.

NATO'nun sıcak ilişkiler geliştirdiği ve NATO'ya katılması beklenen Ukrayna ve Gürcistan ise, RF'nin engellemeleri dâhilinde NATO üyelikleri askıya alınmıştır.¹⁷

4-5 Eylül 2014 tarihinde Galler'de düzenlenen NATO Devlet Başkanları Zirvesi'nde Kuzey Atlantik Anlaşması'nın onuncu maddesi gereğince “*Açık Kapı Politikası*”¹⁸ devam ettirdiğini hatırlatan İttifak, yeni üye kabul ederken belli başlı kriterlere önem vermiştir. Bu kriterler, aday üye devletlerinin; demokratik yönetime sahip olması, hukukun üstünlüğü ilkesine saygı duyması, serbest piyasa ekonomisini benimsemesi, askeri kuvvetlerin sivillerin elinde olması ve komşu ülkelerle iyi ilişkilere sahip olması şeklindedir.¹⁹

11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan terör olayları NATO için tarihi dönüm noktalarından biri olmuştur. İttifak, bu tarihten sonra başta tehdit algılaması olmak üzere güvenlik ile ilgili hususlarda değişim yaşamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ve 11 Eylül terör saldırısının ardından dönüşümü hızlanan NATO'nun son stratejik konsepti olan 2010 Lizbon Zirvesi'nde eski gücüne yeniden kavuşan RF'ye karşı bir takım önlemlerin alınması da gündeme gelmiştir. Ayrıca bu stratejik konseptte İttifak, görev tanımlaması olarak üç temel görevden bahsetmiştir. Bu görevler, kooperatif güvenlik, kolektif savunma ve kriz yönetimidir. Kooperatif güvenlik ile aktif angajman amaçlanmış, kolektif savunma ile NATO Anlaşması'nın beşinci maddesi gereği ortak savunma prensibine yer verilmiş ve kriz yönetimi ile de küresel terörizm sonucu ortaya çıkan güvenlik bunalımlarının giderilmesi amaçlanmıştır.²⁰ Bununla birlikte bu yeni süreçte NATO, yeni varlık nedenlerinden birini de nükleer silahların varlığına bağlamıştır. Bu minvalde, 2010 NATO Stratejik Konsepti'nde “*nükleer silahlar var oldukça NATO nükleer bir ittifak olarak var olacaktır*” ibaresi yer almıştır. Öte yandan kurulduğu günden beri çeşitli tehditlerle mücadele eden ve bu tehditlere uygun yeni stratejik konseptler belirleyen NATO'nun önümüzdeki yıllarda karşılaşacağı sorunlar büyük oranda asimetrik karakterde olacaktır. Bu tehditlere karşı gerçekleştirilecek mücadele ise, sivil ve askeri harmonizasyon içerisinde olacaktır.²¹

Güneydoğu Avrupa olarak da adlandırılan ve etimolojik olarak Türkçe olan ve “*dağlık*”, “*sıradağ*” anlamına gelen Balkanlar, Avrupa'nın en geri kalmış ve istikrarsız bölgesi olmuştur. Balkan coğrafyasının yüzölçümünün çok büyük olmamasına karşın bugün

¹⁷Peksarı, 2007: 54.; Jafarov, 2007: 57-58.

¹⁸NATO'nun “*Açık Kapı Politikası*” Washington Anlaşması'nın onuncu maddesine dayandırılmaktadır. Bu politika ile İttifak demokrasiyi benimseyen Avrupa devletlerini bünyesine katarak güçlenmeyi şiar edinmiştir. Bu kapsamda İttifakın 1949 yılında üye sayısı on iki iken; bugün yirmi dokuz üyeye ulaşmıştır.

¹⁹http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_125591.htm?selectedLocale=en, erişim tarihi: 13 Aralık 2016.

²⁰<http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/files/NATO.pdf>, erişim tarihi: 7 Temmuz 2017.

²¹<http://www.bilgesam.org/incele/2352/-rusya-merkezli-krizler-odaginda-nato-caydiriciligini-yeniden-dusunmek/#.WF69riFkjIX>, erişim tarihi: 13 Aralık 2016.; Demir, 2012: 103.

Balkanlar'da çok sayıda devlet bulunmaktadır.²² Bunlar; Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistandır.²³

Balkan coğrafyası tarihte birçok önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmasının yanı sıra, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük imparatorlukların da sınırları içerisinde yer almıştır. Öte yandan Fransız tarihçisi M. Lheritier'e göre: "*Balkanlar tarihte en sürekli jeopolitik bölgelerden biri olma özelliğine sahiptir.*" Hal böyleyken sürekli ve önemli bir jeopolitik öneme sahip olan Balkan coğrafyası tarih boyunca tehditlere açık bir bölge olmuştur.²⁴

Balkanlar'ın hala jeopolitik anlamda önemli bölgelerden biri olduğunu ve büyük güçler arasında rekabet alanı olduğunu söylemek mümkündür. Balkanlar'ın enerji aktarımı hattı üzerinde ve geçiş güzergâhı üzerinde yer alması, Balkanlar'ın jeopolitik önemini kanıtlar niteliktedir. Öte yandan, ünlü jeopolitik teorisyen Mackinder'e göre "*Balkanlar, Avrasya'nın iç kesimi, dünya sisteminin merkezi heartlandın güneyinde bulunan önem derecesi nispeten az olan iç kenar hilal kuşağında yer almaktadır*". Spykman ise bu sahayı da içine alan kenar kuşağın potansiyeline dikkat çekmiştir. Spykman'a göre "*Balkanlar, merkezi çevreleyen dış kuşakta yer almaktadır.*" Diğer bir önemli akademisyen Huntington'un teorisine göre ise "*Balkanlar, Batı, Slav ve İslam Bloklarının kesiştiği bir alanı ifade etmektedir.*"²⁵

14. yüzyıldan sonra Osmanlı hakimiyetine giren Balkanlar, Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımlarından etkilenmesiyle 19. yüzyılın başlarında Osmanlı'dan kopmaya başlamıştır. 1804'de cereyan eden Sırp isyanı ile başlayan Balkanlar'daki ayrılıkçı hareketlere Batılı devletler ve Çarlık Rusya destek vermiştir. Arnavutluk'un da Balkan Savaşları sonucu Osmanlı'nın elinden çıkmasıyla birlikte Osmanlı Devleti Balkanlar'dan çekilmiştir.²⁶

Osmanlı sonrası dönemde Balkanlar'da Yugoslavya etkin güç olarak ortaya çıkmıştır. Tito'nun 1945 yılında Yugoslavya'nın rejimi değiştirerek altı eşit cumhuriyeti barındıran Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti, bir süre Balkanlar'da başat güç olarak varlığını sürdürmüştür. İlk başlarda SSCB gibi komünizm ideolojisini benimseyen ve Sovyetlerle sıkı ilişkiler kuran Tito Yugoslavya'sı sonradan SSCB'den kopmuş ve kendi kaderini ve kendi komünizmini kendi belirleme politikası izlemiştir. Bu bağlamda, Batı ile de iyi ilişkiler

²² İnalçık, 2005: 20.

²³ Türkiye'nin yüzölçümünün oldukça küçük bir bölümü de Balkan coğrafyası içerisinde yer almaktadır. Bu yüzden, Türkiye Balkan devletleri arasında gösterilmemiştir.

²⁴ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/66/1680/17908.pdf> , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

²⁵ Ekinci, 2013: 23.

²⁶ Bozkurt, 2010: 53.

geliştirmiştir. Bu da Yugoslavya'nın kısa süre içerisinde ekonomik yönden gelişimine katkı sağlamıştır.²⁷

Yugoslavya'yı oluşturan tüm cumhuriyetleri eşit statüde gören Tito'nun 1980 yılında hayatını kaybetmesinin ardından başa geçen Miloseviç'in Sırp milliyetçiliğini öne çıkarması ve Yugoslavya'yı zoraki yöntemlerle bir arada tutma girişimleri Balkanlar'ın tekrar kaotik bir döneme girmesine yol açmıştır. Miloseviç'in bu baskıcı tutumları yüzünden Yugoslavya'da 1989 yılında başlayan iç çatışmalar sonucunda Yugoslavya, 1990'lı yıllarda dağılma sürecine girmiştir.²⁸

7 Ekim 1991'de Slovenya, Ocak 1991'de Makedonya, Haziran 1991'de Hırvatistan, Mart 1992'de Bosna-Hersek Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Sonrasında, Karadağ ve Sırbistan birleşerek "*Yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti*'ni" kurmuştur. Bu dönemde, Voyvodina²⁹ ve Kosova ise, Sırbistan toprakları içerisinde özerk bölgeler olarak kalmıştır.³⁰

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Bloğunun dağılmasının ardından NATO ve AB gibi Batılı örgütler, Balkan ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkeleri ile iyi ilişkiler kurmuş ve birçok Balkan ülkesini üye olarak kabul ederek kendi saflarına çekmiştir. Bununla birlikte, İkinci Dünya Savaşı sonrası bölünen Almanya birleşmiş, dünya iki kutuplu sistemden tek kutuplu sisteme evrilmiş ve Bush Doktrini ile birlikte NATO'nun yeni işlevi resmen duyurulmuştur. ABD'nin hegemon güç olarak zuhur ettiği bu yeni uluslararası sisteme "*Yeni Dünya Düzeni*" denilmiştir.³¹

SSCB'nin dağılmasının ardından eski Sosyalist Bloku ülkeler, Batı'ya yakınlaşmanın daha doğru bir politika olacağına kani olmuşlardır. Karşılıklı iyi ilişkilerin daha da ilerletilmesi için Fransa'nın önerisiyle 1995 yılında "*Rayaumont Süreci*" oluşturulmuştur. Bu kapsamda, eski Yugoslavya Cumhuriyeti bakiyeleri Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ), Makedonya, Hırvatistan ve Slovenya'nın yanı sıra bu ülkelere komşu olan Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, AB ülkeleri, RF ve ABD bu sürece katılmıştır.³²

Balkanlar'daki çatışmanın ve güvenlik bunalımlarının şiddeti ve geçmiş milliyetçiliğin şiddetiyle paralellik göstermiştir. Fransız Devrimi ile başlayan ve Osmanlıdan

²⁷ Bozkurt, 2010: 53-54.

²⁸ Bozkurt, 2010: 54.

²⁹ Voyvodina Bölgesi, Sırbistan'ın Macaristan sınırında yer almaktadır. Çoğunluğunu Macar, Slovak, Romen ve Hırvatların oluşturduğu bölgede 25 farklı azınlık ve altı resmi dil bulunmaktadır. bk. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hirvatca-kitap-krizi>, erişim tarihi: 15 Mart 2017.

³⁰ Bozkurt, 2010: 54.

³¹ Kantarcı, 2012: 49-52.

³² Dağdemir, 2004: 97-92.

kopuş ile ivme kazanan Balkanlar'daki milliyetçilik akımları, Balkan halklarının kimlik çatışmasına girmesine sebebiyet vermiştir. Soğuk Savaş sonrası Balkanlar'da meydana gelen Bosna-Hersek ve Kosova Krizleri de bu minvalde meydana gelmiştir.³³

Yugoslavya'nın dağılmaya başlamasından sonra Yugoslavya'dan ayrılmayı seçen Bosna-Hersek'e Sırp'ların yönetiminde etkili olduğu Yugoslavya karşı çıkmıştır. Referandum sonucu bağımsızlığını ilan eden Bosna-Hersek'i ABD ve AT tanımıştır. Bağımsızlık ilanından sonra patlak veren çatışmalarda Sırp'lara karşı Boşnaklar ve Hırvatlar silahlı mücadele konusunda yetersiz kalmıştır. 1992 ve 1993 yılları arasında Bosna-Hersek'in yüzde yetmiş Sırp kontrolüne girmiştir. Bu süreçte de çoğunluğu Müslüman Boşnaklar olmak üzere yaklaşık 200 bin insan yaşamını yitirmiştir. Özellikle BM gözetimi altına oluşturulan güvenli bölge olan Srebrenica'da yaşanan katliamda 8000'e yakın Boşnak hayatını kaybetmiştir. Geç de olsa devreye giren BM ve NATO ciddi bir katliamın ve soykırımın önüne geçmiş ve 21 Kasım 1995 tarihinde imzalanan Dayton Anlaşması ile ateşkes sağlanmıştır.³⁴

Dayton Anlaşması sonrası İttifak, tekrar çatışma ortamına dönülmesinin engellenmesi ve bölgenin istikrara kavuşması için bölgeye Barışı Uygulama Gücü (IFOR) konuşlandırmıştır. 60 bin personelin görev yaptığı IFOR, Bosna-Hersek'te yalnızca bir yıl görev yapmıştır. IFOR'un görev süresinin dolmasının ardından yerini 1996 yılında İstikrar Gücü (SFOR) almıştır. SFOR'un misyonu ise, savaş sonrası Bosna Hersek'te istikrarın sağlanması ve bu hususta Bosna-Hersek yönetimine siyasal, askeri desteklerin sunulması olmuştur. SFOR misyonunu tamamladıktan sonra yerini AB Askeri Operasyonu'na devretmiştir.³⁵

Bosna-Hersek Savaşı'nın ardından Yugoslavya'nın içerisinde Sırbistan'a bağlı özerk bölge olan aynı zamanda Sırp'ların ağır baskılarına maruz kalan Kosova'nın bağımsızlık arzusu da çatışma doğurmuştur. Bosna-Hersek Krizi'nden ders alan NATO, Kosova Krizi'ne daha çabuk müdahil olmuştur. Kosova'da soykırım ve katliamların ileri boyutlara ulaşması NATO tarafından engellenmiştir. İttifak, bugün hala Kosova'da barışın tesisinin sağlanması ve olası güvenlik bunalımlarının önüne geçilebilmesi için varlığını Kosova Barış Gücü (K-FOR) bünyesinde sürdürmektedir.³⁶

Balkanlar'daki son büyük etnik kökenli çatışma Makedonya'da yaşanmıştır. 2001 yılında meydana gelen olaylarda Makedonya'da bulunan Arnavut azınlıklar ayaklanmış, bunun üzerine Makedon yönetimi çareyi NATO'dan destek istemede bulmuştur. Kosova

³³ Bozkurt, 2010: 53.

³⁴ Dalar, 2008: 94-95.

³⁵ Ekinci, 2014a: 17-18.

³⁶ http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/01_kse1_02_tck.pdf, erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

Savaşı'nın da dolaylı yoldan krizi etkilediğini söylemek mümkündür. Kosova'da yer alan ve Sırp'lara karşı direniş için kurulmuş olan Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) kontrol altında tutulmasının amaçlandığı krizde NATO, diğer uluslararası örgütlerle birlikte çalışmıştır. Bu minvalde NATO, Makedonya'da AB ve AGİT ile koordineli görev yapmıştır. Makedonya'da zaman zaman küçük çaplı çatışmalar ve anlaşmazlıklar yaşanmaya devam etmektedir.³⁷

Balkanlar başta olmak üzere NATO'nun Soğuk Savaş sonrası yaptığı askeri müdahaleler uluslararası bazı çevrelerce eleştirilmiştir. Bu hususta NATO'nun gerçekleştirdiği askeri harekâtların “alan dışılık”, “hukuk dışılık” bağlamında irdelenmiş ve müdahalelerin doğru olmadığına yönelik birtakım eleştiriler ortaya çıkmıştır. Özellikle, Kosova Savaşı'nda İttifak'ın BM'den izin alınmaksızın askeri harekât düzenlemiş olması bu harekâtın uluslararası hukuk yönünden sorgulanmasına yol açmıştır.³⁸

Soğuk Savaş sonrası dönemde iki büyük çatışmanın yanı sıra artçı çatışmaların da yaşandığı Balkanlar'da ABD, AB ve RF'nin çıkarları mevcuttur. Bu aktörler, çıkarları doğrultusunda Balkanlar'a yönelik politikalar geliştirmektedir. AB, Avrupa sınırları içerisinde bulunan Balkanlar'ı tüm Avrupa'nın güvenliğini tesis etmek için Avrupa Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) kapsamına dahil etmiştir. Öte yandan, Soğuk Savaş sonrası Balkan devletleriyle üyelik müzakereleri imzalayan AB, eski Doğu Bloku birçok Balkan ülkesini kendi saflarına çekmeye çalışmıştır.³⁹

Balkanizm politikası kapsamında Balkanlar'ı Avrupa'nın dışında gören ve küçümseyen Avrupa, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu politikasını değiştirmiştir. AB, Avrupa'nın güvenliğinin tesisinde Balkanlar'ı içeride tutmayı gerekli görmüştür. Bunun neticesinde de hem Avrupa güvenlik mimarisinin oluşturulmasında hem de AB'ye üye olarak kabul edilmesinde Balkan ülkelerine önem vermiştir. Bu süreçte, NATO yalnızca güvenlik şemsiyesi olarak değil; aynı zamanda sosyal/siyasal bir aktör olarak da Balkanlar'da varlık sahası bulmuştur. Nitekim Balkanlar'da yaşanan doğal afetlerde, iç çatışmalarda NATO'nun insani yardım amaçlı desteği oldukça önemli olmuştur.⁴⁰

Günümüzde, Balkanlar'ın eskiye nazaran daha istikrarlı olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Nitekim Batı ile Balkan ülkeleri arasında yaşanan entegrasyon sürecinin bu istikrardaki payı oldukça fazladır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Balkan devletlerinden Slovenya 2004'te; Romanya ve Bulgaristan 2007'de, Hırvatistan ise 2013'de AB'ye üye olmuştur. NATO'nun genişleme politikasıyla paralel ilerleyen AB'nin Balkanlar'ı

³⁷ <http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

³⁸ Perault, 2005: 8-9.

³⁹ Ultan, 2011: 500-501.

⁴⁰ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

ve eski Doğu Bloku ülkeleri kapsayan genişleme politikası tüm kıtanın istikrara ulaşması bakımından önemli olmuştur.⁴¹

NATO'nun etkin gücü olan ABD, Balkan devletleri ile AB arasında sıcak ilişki geliştirilmesini desteklemiştir. Doğu Bloku Balkan ülkelerinin NATO'ya ve AB'ye üye olması şeklinde politika geliştiren ABD, Balkanlar'ı da kapsayıcı bir etkin güç olma yolunu tercih etmiştir. Bu hususta, ABD'nin ciddi rakibi yine Soğuk Savaş dönemindeki rakibi olmuştur. Eski gücünü kazanan RF, daha fazla etki alanı kaybetmek istememiş ve yoğun akrabalık bağlarının da bulunduğu Balkan devletleri ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır.⁴²

Soğuk Savaş sonrası NATO, yeni stratejik konseptler ve politikalar belirlemiştir. Balkanlar'da meydana gelen ve Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden olaylar karşısında aktif bir politika sergileyen NATO, Balkan devletlerini ve eski Doğu Bloku ülkeleri kapsayıcı bir genişleme politikası gütmüştür. "*Açık Kapı Politikası*" olarak da nitelendirilen bu politikaya, RF, çıkarlarına ters düştüğü için karşı çıkmıştır. Bu bağlamda, NATO'ya yaklaşan Gürcistan ve Ukrayna'ya askeri müdahalelerde bulunan ve sert güç kullanarak bu birleşmeleri önlemek isteyen RF, NATO'nun Balkanlar'daki genişlemelerine de karşı çıkmıştır.⁴³

Genişleme politikası bağlamında Balkanlar'a daha fazla önem veren Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün olası yeni üyeleri Makedonya ve Bosna-Hersek'dir. 1995 yılında BİO programına ve 1999'da NATO Üyelik Eylem Planı'na dâhil olan Makedonya, NATO üyeliği konusunda Yunanistan'ın vetosuna takılmaktadır. IFOR ve SFOR sonrası da NATO ile ilişkilerini iyi seviyelerde tutan Bosna-Hersek'in NATO'ya üyeliğinin önünde ise, bir takım engeller bulunmaktadır. Bu engellerin de aşılması durumunda Bosna-Hersek'in da yakın zaman içerisinde NATO üye olması beklenmektedir.⁴⁴

Balkanlar'ın istikrarı için Balkanlar'daki varlığını sürdüren NATO, uluslararası örgütlerle ilişkilerini ve diyalogunu da Balkan sahası üzerinde canlı tutmaktadır. Bu minvaldeki en güzel örnek AB ile mevcut ilişkilere dir. Özellikle Balkanlar'ın istikrara kavuşturulması noktasında AB ile NATO arasında sıkı bir işbirliği gelişmiştir. Temmuz 2016'da NATO'nun Varşova Zirvesi'nde bu ilişki, ileri boyuta taşınarak iki örgütün arasındaki rekabetin sona erdirilmesi ve işbirliğinin kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır.⁴⁵

⁴¹ Austrian National Defence Academy, 2013: 1-2.

⁴² <https://www.state.gov/p/eur/rt/balkans/> , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

⁴³ <https://sputniknews.com/europe/201606081041020667-nato-ukraine-georgia/>, erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

⁴⁴ <http://www.bbc.com/news/world-europe-36311644> , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

⁴⁵ http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI BALKANLAR'DA ÇATIŞMALAR VE AVRUPA BİRLİĞİ, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE RUSYA FEDERASYONU'NUN BALKAN POLİTİKASI

1.1. Balkanlar'da Çatışmaların Nedeni: Etnik Milliyetçilik

Çok eskilere dayanan Balkanlar'daki milliyetçilik olgusu, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra daha çok belirgin hale gelmiştir. Balkanlar'daki etnik milliyetçiliğin güçlü olmasının en önemli nedenlerinden biri Balkanlar'ın demografik yapısıdır. Özellikle de azınlık gruplara karşı yapılan etnik milliyetçilik Balkanlar'da oldukça yaygındır. Nitekim Balkan devletleri azınlıkları hala güvenlik tehdidi olarak görmeye devam etmektedir. Bu devletlerin sahip olduğu yazılı anayasaları azınlıkları ulusal güvenlik tehdidi olarak gördüklerini belgelemektedir. Örneğin; 1975 yılında oluşturulan Yunan Anayasası etnik ya da dini kökenli azınlık gruplara herhangi bir hak tanımamıştır. Öte yandan Makedonya'nın anayasası "*Makedonculuk*" ideolojisi bağlamında inşa edilmiştir. Ancak Makedonya'da azınlıklara nispeten bazı haklar da tanınmıştır. Makedon Anayasasında adı geçen azınlıklar olan Arnavut, Türk, Romen ve Sırp azınlıklara kendi dillerini kullanma yetkisi sunulmuştur.

46

Balkanlar'da ulus devlet algısının ve oluşturulan milliyetçiliğin suni kökenli olduğunu savunan Kemal Karpat, Balkanlar'daki ulus devletin inşasını 1878 yılındaki Berlin Anlaşması'na dayandırmaktadır. Karpat, İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı'yı bölgeden çıkarmak için böyle bir proje geliştirdiğini savunmuştur.⁴⁷ ABD'li ünlü tarihçi ve etkili bir diplomat olan George Kennan ise, 1993 yılında Balkanlar ile ilgili yazdığı bir raporda şunları söylemiştir; "*Balkanlar'daki milliyetçilik muhtemelen kendine has karakteri olan ve kabilesel döneme dayanan bir milliyetçiliktir... bu milliyetçilik bugün hala devam etmektedir.*" Ayrıca Robert Kaplan da Balkanlar'daki milliyetçiliğin eski kin ve nefretlere dayandığı fikrini desteklemiştir.⁴⁸

⁴⁶ http://ime.bg/pdf_docs/papers/minority.pdf syf: 6-7. , erişim tarihi: 7 Haziran 2016.

⁴⁷ Karpat, 1997: 330.

⁴⁸ <http://niod.nl/sites/niod.nl/files/B.%20Naarden%20-%20Beeld%20en%20Balkan.%20Waarneming%20en%20werkelijkheid%20van%20Zuidoost-Europa%20-%20Engels.pdf> , erişim tarihi: 15 Ağustos 2016.

1.1.1. Balkanlar’da Milliyetçilik

Milliyetçilik, yalnızca toplumsal hareket türü ya da ideoloji değildir. Aynı zamanda bir kültür ve kimlik biçimidir. Bununla birlikte, bir siyasi doktrin ve siyaset üslubu olmaktan ziyade bir kültür biçimi olan ve “*millet*” kelimesinden türeyen milliyetçilik kavramı, aynı zamanda bir dil, ideoloji, mitoloji, bilinç ve sembolizm biçimidir. Öte yandan günümüzde milletlerin tarihsel olarak inşa edilmiş yapılar olduğuna yönelik hâkim görüşler mevcuttur. Modernist yaklaşıma göre, milletler milliyetçilik çağına aittir. Başka bir ifadeyle milliyetçilikler milletleri meydana getirmiştir; milletler milliyetçiliği değil.⁴⁹

Milliyetçiliğin ilk tohumları mutlak iktidarlarını ve krallıklarının birlik ve büyüklüğünü ilan eden Rönesans monarklarıyla gelmiştir. Milliyetçilik, egemenlikten doğmuştur. Ancak, milliyetçilik yoğun bir şekilde Fransız duygularına dayanan “*Fransız Devrimiyle*” görünür hale gelmiştir. Daha sonra ise, Napolyon’un lejyonerleri Fransız Devrimi’nin radikal milliyetçiliğini yaymıştır. Milliyetçilik ile ilgili akademik çalışmalarıyla bilinen Gellner’e göre ise milliyetçilik, endüstrileşme sürecinin bir ürünüdür. Milliyetçilik, 19.ve 20. Yüzyıl’da Avrupa’da oldukça etkili bir ideoloji haline gelmiş, oradan da tüm dünyaya yayılmıştır. Günümüzde ise milliyetçiliğin yoğun bir şekilde varlık bulduğu ülkeler gelişmekte olan ülkelerdir.⁵⁰

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından milliyetçiliğin gerilemesi ve bir ulus-sonrası yeni bir dünyanın inşası yönünde birtakım tahminler yapılmıştır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı’nın meydana getirmiş olduğu yayılcılık ve çatışmanın milliyetçilik ideolojisinden kaynaklanmış olduğu yönündeki savlar ile birlikte küreselleşme sonucu çok kültürlülüğün meydana getirmiş olduğu süreç bunun olması gerektiğinin izleri olmuştur. Mamafih, milliyetçilik tüm bu gelişmelere karşı direnç göstermiş ve günümüzde bile en güçlü ideolojiler arasında yer almıştır. Milliyetçiliğin canlanması ve yeni boyutlarıyla ortaya çıkmasının en güçlü nedenleri, etnisite⁵¹ kavramının yok olmamasıyla açıklanmıştır. Öte yandan, milliyetçilik Soğuk Savaş sonrası dönemde ulusal benlik davalarında artışı, etnik ve kültürel milliyetçiliğin yükselişini ve küreselleşmeye karşı tepkileri beraberinde getirmiştir.⁵²

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte, etnik milliyetçilik, görünür hale gelmiştir.

⁴⁹Gökalp, 2007: 282-283.

⁵⁰Roskin vd., 2013: 67-68.

⁵¹Etnisite: Özgür bir halk, kültürel grup ya da ülkeye yönelik sadakat duygusu olarak tanımlanabilir. Oldukça tartışmalı ve karmaşık bir terimdir. Etnisite ile ilgili teorik tartışmalar, tıpkı milliyetçilik ile ilgili tartışmalarda olduğu gibi, bir yanda primordiyalizm(ilkçilik) diğer yanda enstrümantalizm (araççılık) ve konstruktivizm (inşacılık) yaklaşımları arasında yaşanmıştır. Yapısalcı ve kurumsalcı yaklaşımlar da inşacı ve araççılık yaklaşımlarına bu tartışmada destek sunmuştur. Hem ırksal hem de kültürel imaları bünyesinde barındırmaktadır. Etnik grup üyelerinde esas ortak nokta kan birliği yani kanla meydana gelen akrabalık grubu olarak görme eğilimidir. Ancak, daha yaygın kullanım şekli derin ve duygusal düzeyde olmasına karşın kültürel bir kimlik biçimi olarak anlaşılmalıdır. bk. Heywood. 2013: 220. ; Aktürk, 2006: 24.

⁵²Heywood, 2013: 220.

Komünist yönetimin ve Doğu-Batı rekabetinin dinsel, etnik ve ulusal kimlikleri yeraltına itmesi nedeniyle Soğuk Savaş Döneminde nispeten baskılanan milliyetçilik Soğuk Savaş sonrası dönemde baskıların ortadan kalkmasıyla birlikte yeniden ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu milliyetçilik, bazen “*yeni milliyetçilik*” olarak adlandırılmıştır. Bu yeni milliyetçilik türü 1990’lı yıllarda aynı zamanda “*etnik temizlik*” programlarına ve çeşitli katliamlara sahne olan Yugoslavya’da bir dizi savaş meydana gelmesine yol açmıştır. Nitekim çok sayıda yeni ulus devletinin kurulmuş olması derin etnik çatışma ve gerilimleri beraberinde getirmiştir.⁵³

1.1.2. Milliyetçilik Türleri ve Balkan Milliyetçiliğinin Türü

Avrupa’nın en yoksul, en geri kalmış ve en sorunlu bölgesi olan Balkanlar’a etnik ve kültürel boyuttan bakıldığında, kozmopolit bir yapı dikkat çekmektedir. Yani Balkanlar’da birçok farklı etnik, dini ve mezhepsel unsur bir arada yaşamaktadır. Bunun neticesinde, birçok farklı dilin konuşulduğu, farklı dinlerin mevcut olduğu Balkanlar, kültürel zenginliği temsil eden bir bölge olma özelliği taşımaktadır. Üç büyük ilahi dinin yanı sıra, farklı ırkların, dillerin yaşam alanı olan Balkan Yarımadası’nda yaşayan Türkler, Yunanlılar, Bulgarlar, Romenler, Arnavutlar, Sırp, Hırvatlar, Slovenler, Boşnaklar, Makedonlar en büyük halk grupları olarak göze çarpmaktadır.⁵⁴

Balkanlar’da milliyetçilik ise, asırlardır devam eden bir olgudur. Özellikle Fransız İhtilali’nin doğurduğu milliyetçilik dalgası ve sonrasında Osmanlı Devleti’nin zayıflayarak Balkanlar’dan geri çekilmeye başlaması milliyetçiliği körüklemiştir. 1912 yılında Osmanlı ile Karadağ arasında gerçekleşen harbe Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan da katılmıştır. Bu ittifak neticesinde, Türkler Kosova, Makedonya ve Arnavutluk’tan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu durum, Balkanlar için bir son değil; alevlenecek milliyetçiliğin, dinmek bilmeyecek çatışmaların başlangıcı olmuştur. Nitekim Osmanlı karşıtlığının bir araya getirdiği Balkan uluslarının ittifakı, Osmanlı’nın Balkanlar’dan çıkmasının sonrasında yerini paylaşım krizlerine, çatışmalara bırakarak sona ermiştir.⁵⁵

Ortaya çıkış nedenlerine, beslendiği kaynaklara, ekonomik-politik amaçlarına ve kullandıkları yöntemlere göre farklı milliyetçilik⁵⁶ türleri literatüre girmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır; liberal milliyetçilik, muhafazakâr milliyetçilik, yayılmacı milliyetçilik, anti-sömürgeci milliyetçilik, sömürgecilik sonrası Batı karşıtlığı milliyetçiliği, etnik milliyetçilik,

⁵³Heywood, 2013: 223.

⁵⁴Özey, 2012: 32.

⁵⁵Bozkurt, 2010: 53.

⁵⁶Milliyetçiliğin doğuşu, kökeni ve tarihsel gelişimi ile ilgili detaylı bilgi edinmek için bk. Selçuk, 2012: 117-136.

kültürel milliyetçilik, ayrılıkçı milliyetçilik, aşırı milliyetçilik...⁵⁷

Caner Sancaktar'a göre Balkanlar'daki milliyetçilik türü; aşırı milliyetçiliktir ve aşırı milliyetçiliği Caner Sancaktar "*öteki, başka etnik ve dinsel gruplara mensup kişilere yönelik organize ayrımcılık ve şiddet uygulayan milliyetçilik türü*" olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Sancaktar, bu milliyetçilik türünün Balkan ülkelerinde 1980-2000 döneminde yani sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecinde yükselişe geçip yaygınlaştığını savunmaktadır.⁵⁸

Balkanlar'da aşırı milliyetçiliğin nedenleri Caner Sancaktar'a göre aşağıdaki gibidir⁵⁹;

- *Geçiş sürecinde "işsizliğin ve yoksulluğun" artması ve kitleselleşmesi,*
- *Geçiş sürecinde "belirsizlik ve güvensizlik ortamının" oluşması ve yaygınlaşması,*
- *Geçiş sürecinde politikacıların artan "milliyetçi söylemler".*

Birinci Dünya Savaşı'nın kıvılcım ateşini oluşturan Balkanlar'daki milliyetçilik olgusu Balkanlar'da birlik kurulmasının önünde engel olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin lideri Josep Broz Tito, Balkanlar'ı bir çatı altında toplamak için milliyetçiliği yasaklamıştır. Yugoslavya yönetimi altında farklı kimlikleri bir çatı altında toplamayı başarabilen Tito'nun ölümünün ardından milliyetçilik yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Zira Yugoslavya'nın yeni yöneticisi Miloseviç, Sırpların daha üstün olduğu bir yönetim anlayışı sergilemiştir. Bu da milliyetçiliğin yeniden ortaya çıkmasında tetikleyici bir unsur olmuştur.⁶⁰

Batı tarafından sürekli milliyetçilik ve soykırım suçlarıyla eleştirilen Miloseviç, Batılı devlet adamlarını tepkisini çekmiştir. Dönemin Amerikan Başkan yardımcısı Al Gore Miloseviç'i "*kendi halkı arasında nefret uyandırarak iktidarda kalmaya çalışan, Hitler'in alt düzey türlerinden birisi*" şeklinde nitelendirirken; İngiltere eski başbakanlarından Thatcher da şunları söylemiştir: "*Sıradan bir haydutla uğraşmıyoruz. Miloseviç'in rejimi ve onu ayakta tutan soykırımcı ideolojisi tamamen ortadan kaldırılması gereken, gerçek anlamda gaddarca bir kötülüğü temsil ediyor*". Öte yandan İngiliz basınında Miloseviç hakkında "*militarist lider*", "*Sırp kasabı*", "*Belgrad Kasabı*", "*Balkan Kasabı*", "*psikopat*", "*şeytan*", "*Adolf Hitler'den bu yana Avrupa'nın en zalim diktatörü*" gibi söylemler kullanılmıştır.⁶¹

Miloseviç'in Kosovalı Arnavutlara yönelik devam eden saldırıları ve ırkçılık politikaları karşısında dönemin Amerikan Başkanı Clinton ise, şunları söylemiştir:

⁵⁷Sancaktar, 2011: 377-378.

⁵⁸Sancaktar, 2011: 377-378.

⁵⁹http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1319/Balkanlar'da_asiri_milliyetcilik_-_1_asiri_milliyetciligin_tanimi_ve_nedenleri, erişim tarihi: 18 Mart 2016.

⁶⁰Güzelipek, 2013: 103.

⁶¹Johnstone, 2004: 29.

Kosova'da İkinci Dünya Savaşı'na paralel bazı yanlar görüyoruz, çünkü Sırp hükümeti, tıpkı Nazi Almanyası hükümeti gibi belli ölçüde, insanların belirli bir ırk ve etnisiteden olan halkları küçük görmesini sağlayarak ve bu halkların ülkelerinde yeri olmadığına, yaşamaya bile hakları olmadığına insanları inandırarak iktidara geldi.⁶²

Balkan halkları arasında ortaya çıkan kimlik tanımlamalarında geçmişten bugüne kullanılan en önemli ölçüt; dil, etnik köken ve ırk değil daha çok din olgusu olmuştur. Bu yüzden Balkan coğrafyasında var olmanın en önemli şartlarından biri olarak görülen “*milli kimlik meselesi*” bugün bile hâlâ önemini korumaktadır. Özellikle, Osmanlı sonrası primordialist⁶³ bir yaklaşımla kendi milli kimliklerini daha da belirginleştirmeye çalışan Balkan milletleri, uyguladıkları politikalarla coğrafi bölgede yalnızlaşmaya ve akabinde de siyasi bir çıkmaza doğru gitmişlerdir. Geçmişte Osmanlı çatısı altında yıllarca birlikte yaşama kültürüne erişmiş olan Balkan toplulukları Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinin ardından birbirlerine ve Türklere karşı hasmane duygular beslemesinin nedeni sorgulanmalıdır. Ancak, bilinen bir durum Osmanlı'nın Balkanlar'a yerleşmesinden önce de Balkan toplumları arasında Bogomilist, Ortodoks ve Katolik kaynaklı mezhepsel/dinsel çatışmaların yaşanmış olmasıdır.⁶⁴

1.1.3. Balkanlar'da Milliyetçilik Bağlamında Yugoslavya'nın Dağılması

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin Balkanlar'a en önemli etkisi devlet yapıları ile ilgili olmuştur. Balkan coğrafyasının yaklaşık olarak yüzde yetmişini kaplayan Yugoslavya Sosyalist Federal Halk Cumhuriyeti'nin dağılmasının akabinde “*mikro milliyetçilik*” tabanlı bölgesel çatışmalar yaşanmıştır. Hırvatistan, Makedonya ve Slovenya 1991, Bosna-Hersek 1992, Karadağ ve Sırbistan 2006, Kosova 2008 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Tek taraflı bu bağımsızlık ilanları, Balkanlar'ı çatışmaya sürüklemiştir. Avrupa'yı ve ABD'yi endişeye sevk eden ve Avrupa'nın güvenlik endişesi duymasına yol açan bu gelişmeler karşısında Batı, bütün toplumları memnun edecek bir çözüm yolu arayışlarına girmiş ve bu bağlamda dış müdahaleler gerçekleştirmiştir.⁶⁵

Eski Yugoslavya'da dokuz farklı etnisite bir arada yaşamaya mecbur edilmiştir. Bununla birlikte, Eski Yugoslavya altı cumhuriyet ve iki de özerk bölgeden meydana

⁶² Johnstone, 2004: 27.

⁶³ Primordializm, psikoloji, kültür ve biyolojiden çeşitli biçimlerde elde edilmiş olan ve ulusların eski ve derin köklere sahip olduğu teorisidir. Primordialist görüşe göre dil, din ve kan bağı gibi nesnel öğeler verilir ve kuşaktan kuşağa fazla değişmezler. Primordialist kuramcılar, ancak yukarıda ifade edilen bu temeller üzerinde var olabileceği görüşünü kabul ederler. Yine bu yaklaşıma göre insan aile içinde doğduğu gibi etnik topluluk içinde de doğabilir. Bu yaklaşıma “*değişmezlik ilkesi*”nin yanlışlanabilir olmasından ötürü ciddi eleştiriler yöneltilmektedir. (Heywood,2013: 203. ; Bayraktar, 2013: 229.)

⁶⁴ Bayraktar, 2013: 230.

⁶⁵ Kodaman ve Birsnel, 2014: 55.

gelmiştir. 1989 yılında yaşanan ekonomik krizde Eski Yugoslavya’da birçok insan işsiz kalmış ve çok sayıda işyeri de kapatılmıştır. Ekonomideki bu olumsuz hava Yugoslavya’nın dağılma sürecini hızlandırmıştır. 25 Haziran 1991 tarihinde Slovenya ve Hırvatistan Yugoslavya’dan bağımsızlığını ilan eden ilk cumhuriyetler olmuştur. Ayrılık sonucu Slovenya’da yalnızca on gün kadar çatışma yaşanmıştır. Esas çatışmalar ise, Hırvatistan’da yoğunlaşmıştır.⁶⁶

Hırvatistan’ın bağımsızlık çabaları domino etkisiyle Bosna-Hersek’e sıçramıştır. Bosna-Hersek’in Nisan 1992’de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından esas çatışmalar Bosna-Hersek’te patlak vermiştir. Bunun üzerine başlangıçta Hırvatistan için oluşturulan UNPRAFOR’un⁶⁷ yetki alanı Bosna-Hersek, Yugoslav Federal Cumhuriyeti ve Makedonya’yı da içine alacak şekilde genişletilmiştir.⁶⁸

Yugoslavya Cumhuriyeti’nin dağılma aşamasında Balkanlar’da “*milliyetçilik*” ideolojisi tekrar açığa çıkarak komünist ideolojinin yerini almıştır. Yugoslavya’yı oluşturan cumhuriyetlerin, bağımsızlıklarını elde etmesiyle birlikte milliyetçilik bağlamında eski ulus devlet inancını tekrar inşa ederek milliyetçiliğin bilinçli/bilinçsiz oluşturulması gerçekleşmiştir. Öte yandan, Güney Slav hakları olan Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırlar için dil ve etnisite birleştirici unsurları karşısında; din ayrıştırıcı unsur olarak galip gelmiştir. Boşnaklar’ın Müslüman, Hırvatlar’ın Katolik ve Sırlar’ın Ortodoks olduğu bir ortamda aynı ırktan(Slav ırkı) gelmeleri çok da önemli olmamış; yeni bir millet algılaması dahilinde bu üç toplum arasında ciddi çatışmalar yaşanmıştır.⁶⁹

1.1.4 Avrupa’nın Balkanlar’a Bakışı ve Balkanizm

Avrupa’nın milliyetçiliği şeklinde algılanabilecek ve Avrupa’nın uzun yıllar boyunca Balkanlar’ı kendisinden ayrı görmesi ve aslında Avrupa sınırları içerisinde yer alan Balkanlar’ın ötekileştirilmesi anlamına gelen “*Balkanizm*” kavramını anlamının yolu oryantalizmi⁷⁰ anlamaktan geçmektedir. Zira “*Balkanizm*” oryantalizmin Balkanlar üzerine entegre edilmiş halidir. Oryantalistler, doğuya dair tenkit ve somutlaştırma söylemlerini Balkanlar üzerine de yerleştirmişlerdir. Oryantalistler, Balkan Yarımadası’nın coğrafi açıdan

⁶⁶ Çelikkan ve Progonati, 2012: 270.

⁶⁷ 1995 yılında Hırvatistan için UNCRO (United Nations Confidence Restoration Operation) ve Makedonya için UNPREDP (United Nations Preventive Deployment Force) oluşturulmuş ve UNPRAFOR yalnızca Bosna-Hersek’de faaliyet göstermiştir. bk. Çelikkan ve Progonati, 2012: 272.

⁶⁸ Çelikkan ve Progonati, 2012: 270-271.

⁶⁹ Veremis, 2010: 142-143.

⁷⁰ Oryantalizm; Doğu Medeniyeti’nin Batı Medeniyeti nezdinde algılanma biçimidir. İslam dünyası hakkında Batılıların sistematik bir bilgiye sahip olmasını sağlayan İslam ve Batı medeniyetlerinin mukayesesinden Batı Medeniyeti’nin üstünlüğüne yönelik veriler elde etmeye çalışmaktır. Kısaca Doğu imajı, Doğu algılaması ya da Doğu ön yargısı de denilebilir. Balkanlar ise birçok Avrupalı tarafından Avrupa’daki Türkiye şeklinde algılanmıştır. Bu nedenden dolayı, birçok Avrupa devleti geçmişte Balkanlar’ı Avrupa içinde olmayan; Avrupa dışında olan “*öteki*” olarak görmüştür. (Bayraktar, 2013: 224.)

geri kalmışlığına dem vururken, bu durumun sorumlusu olarak Osmanlı ve dolayısıyla Türk-İslam hâkimiyetini görmüşlerdir.⁷¹

Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını elde etmelerinden sonra milliyetçilik güdüsü ile birlikte bir kimlik, ulus oluşturma çalışmaları içerisine giren Balkan uluslarının birçoğu Yugoslavya Krallığı'na dek, küçük devletçikler kurmuşlardır. "*Balkanizasyon/balkanlaşma*" kelimesi, ilk defa Birinci Dünya Savaşı sonrasında kullanılmış ve Osmanlı İmparatorluğu içerisinde bulunan bölgelerin bağımsız küçük devletlere dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır. Öte yandan, Avrupa bu mini-devletleri küçümsemiş ve özellikle bu devletleri Osmanlı çatısı altında uzun yıllar yaşamaları sebebiyle ötekileştirmişlerdir.⁷²

Avrupa'nın dışına itilen ve ötekileştirilen Balkan halklarına yönelik Batı'nın algısı Soğuk Savaş sonrası değişmeye başlamıştır. Özellikle NATO'nun ve ABD'nin yoğun çabaları sonucu AB ile Balkan devletleri arasındaki ilişkiler üst boyutlara taşınmış ve bazı eski Doğu Bloku Balkan ülkeleri AB üyesi yapılmıştır. Batı'nın Balkanlar'a yönelik politika ve paradigma değişikliğindeki temel neden ise, Avrupa'nın tamamının güvenliğinin ve istikrarının Balkanlar'a da bağlı olduğu düşüncesi olmuştur. Hatta 1999 yılında Kosova Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte AB üyesi ülkeler, kriterleri sağlayan Balkan ülkelerinin tamamının AB'ye katılması yönünde mutabakata varmıştır.⁷³

1.2 Soğuk Savaş Sonrası Balkanlar'da Çatışmalar/Güvenlik Bunalımları

Balkanlar'da çatışma ve güvenlik bunalımlarının şiddeti milliyetçiliğin şiddetiyle paralellik göstermiştir. Köklü bir tarihi geçmişe sahip olan ve iki büyük imparatorluğun yüzyıllarca egemenliği altında bulunan Balkan toplumlarının özellikle Osmanlı sonrası denedikleri ulus devlet kurma çalışmaları neticesinde ortaya çıkan milliyetçi akım, kendi aralarında yaşanacak kimlik çatışmalarının doğmasına yol açmıştır. Mamafih Balkanlar'da çatışmalar ve savaşlar tarihi, Yugoslavya'nın, SSCB'nin ve hatta Doğu Bloku'nun dağılmasıyla başlamamıştır. Bu dönem öncesi savaşlar ve çatışmalarla ilgili olarak ciltler dolusu neşriyat ortaya konabilecektir. Bu yüzden, bu bölümde yalnızca Soğuk Savaş sonrası Balkanlar'daki çatışmalara değinilecektir.⁷⁴

Yugoslavya Başkanı Tito'nun 1980 yılında ölümü, YSFC'yi tarihinin en bunalımlı dönemine sürüklemiştir. Yugoslav kimliği çatısı altında Sırp milliyetçiliğini törpülemeyi

⁷¹ Çağ, 2012: 16-19.

⁷² Tudorova, 2009: 33.

⁷³ Limenopoulou, 2004: 1-27.

(<http://unpan1.un.org/intrdoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN019075.pdf>), erişim tarihi: 15 Temmuz 2016.

⁷⁴<http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/06/Balkanlar'da-yukselen-etnik-siyasi-ve-dini-asiricilik>, erişim tarihi: 23 Mart 2016.

başaran Tito'nun ölümü, pamuk ipliğine bağlı Balkanlar'ın kaotik döneme girmesine neden olmuştur. 1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık ilanlarının ertesinde oluşan krizlerle birlikte uluslararası toplumun konuya müdahalesi sonucunda Yugoslavya sorununa dönüşen bunalım, 1992 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılmasıyla kendiliğinden sona ererken, Yugoslavya Bunalımı önce Bosna-Hersek Krizi ile sonrasında da Kosova Krizi ile devam etmiştir.⁷⁵

Soğuk Savaş sonrası Balkanlar'da iki büyük çatışma olarak Bosna-Hersek ve Kosova Krizleri bilinse de artçı çatışmalar da vuku bulmuştur. Makedonya'nın bağımsızlığını elde etmesinden sonra Arnavut azınlıklar ile yaşanan sorun, Yunanistan ile isim sorunu⁷⁶ bunlardan yalnızca birkaçıdır. Öte yandan, Yugoslavya'dan ayrılıp kendi ulus devletlerini kuran cumhuriyetlerin ve diğer Balkan devletlerinin büyük devlet olma düşünceleri çerçevesinde “*Büyük Arnavutluk*”, “*Büyük Sırbistan*”, “*Büyük Yunanistan*”, “*Büyük Makedonya*” gibi yayılmacı milliyetçiliğin (irredentizmin)⁷⁷ ağır basması, kendi aralarında büyüklü küçüklü çatışmaların ve sorunların yaşanmasına neden olmuştur.⁷⁸

1.2.1 Bosna-Hersek Çatışması

Osmanlı İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i topraklarına katmasından birkaç yüz yıl sonra Boşnaklar, İslam ile tanışmıştır. Bosna-Hersek, 1908 yılında Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Versay Anlaşması ile son bulmuştur. Daha sonra 1929 yılında ismi Yugoslavya Krallığı olarak değişecek olan Sırp, Sloven, Hırvat Krallığı kurulmuştur. Bosna-Hersek bu krallığın içerisinde yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilere karşı mücadele gösteren Tito, Boşnak, Sırp ve Hırvat olmak üzere savaş süresince birbiriyle çatışan güçleri bir çatı altında toplamaya çalışmıştır. Bu minvalde, Ocak 1946'da kabul edilen anayasa ile YHFC kurulmuştur. Tito, ölümüne dek, altı farklı cumhuriyeti (ve bu cumhuriyetlerden biri olan Sırbistan'ın iki özerk bölgesini) başarılı bir şekilde bir çatı altında

⁷⁵ Kut, 2005: 45-47.

⁷⁶ Yunanistan, Makedonya'nın bağımsızlığının ardından anayasasında kabul ettiği “*Makedonya Cumhuriyeti*” ismine tarihsel ve coğrafi nedenlerden karşı çıkmış ve bu ülkeyi tanımamıştır. Bunun tarihsel gerekçesi ataları Büyük İskender olan Helen geçmişine sahip bir toplum olarak görmesi, buna mukabil bugünkü Makedonya toplumunun bu özellikleri taşımadığını düşünmesidir. Coğrafi nedeni ise; Yunanistan'da Makedonya ile sınırdaş bir Makedonya bölgesinin varlığıdır. Yunanistan, Makedonya'nın anayasal ismini tanıması durumunda Makedonya'nın kendisinden toprak talebinde bulunması ihtimalinden endişe duymaktadır. bk. Emin, 2014b: 35-36.

⁷⁷ Irredentizm, etimolojik olarak Latince kökenli bir kelime olup “*geri alınmamış*” anlamına gelen “*irredemptus*” kelimesinden türemiştir. Genel olarak diplomasi ya da savaş yoluyla ilhak/işgal etme politikasının adıdır. Türkçede irredentizmin kullanılış şekli ise, daha çok dil, din, tarih, soy ya da kültür birliği içinde olan milletlerin, daha önce üzerinde yaşadıkları toprakları geri alma amacını ifade etmektedir. (Sancaktar, 2011: 384.)

⁷⁸ Sancaktar, 2014: 372-390.

tutmayı başarmıştır.⁷⁹

1991 yılında Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan ayrılmalarıyla birlikte Yugoslavya fiili olarak parçalanmaya başlamıştır. Bosna-Hersek Parlamentosu da Müslüman Demokratik Hareket Partisi öncülüğünde bağımsızlık kararı alarak birlikten ayrılmayı seçmiştir. Bu bağımsızlık kararını referandum ile Boşnaklar ve Hırvatlar kabul ederken; Sırlar boykot etmiştir. Referandum sonrası bağımsızlığını ilan eden ve nüfusunun yüzde 44'ünü Müslüman Boşnakların, yüzde 33'ünü Sırların ve yüzde 18'ini Hırvatların oluşturduğu Bosna-Hersek'i Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Topluluğu (AT) tanımıştır. 1992'de meydana gelen çatışmalar öncesinde Bosna-Hersek üç farklı vizyona sahip etnik parti etrafında toplanmıştır. Bunlar; Müslüman Demokratik Hareket Partisi (SDA), Sırp Demokratik Partisi (SDS) ve Hırvat Demokratik Birliği (HDZ).⁸⁰

Bosna-Hersek'li Sırlar, Bosna-Hersek'in Yugoslavya'dan ayrılmasına ve bağımsızlık elde etmesine karşı çıkmıştır. Bununla birlikte kendi kontrollerinde bir devlet oluşturmak istemişlerdir. Bu devletin Sırbistan'a bağlanmasını ya da bağımsız olarak varlığını devam etmesini talep etmişlerdir. Olayların patlak vermeye başladığı bu safhada her iki taraf da etnik ve dini ayrılıkçılığı körükleyen söylemleri fazlasıyla kullanmıştır. Bu noktada hem Avrupa hem de ABD bu söylemleri engellemeye yönelik ciddi bir müdahalede bulunmamışlardır. Ortaya çıkan çatışmacı ortamda Batı'nın olayları ilk başlarda izlemesi ve müdahalede bulunmaması Bosna-Hersek'li Sırları cesaretlendirmiş ve soykırıma varan olayların yaşanmasına yol açmıştır.⁸¹

Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayan ve iç savaşa hatta soykırıma dönüşen olaylarda yaşanan ölümlerin sayısının artması üzerine uluslararası toplum devreye girmiştir. Bu kapsamda AB ve BM, ilk olarak eski Yugoslav Federal Cumhuriyetine yönelik silah ambargosu uygulama kararı almıştır.⁸² Bu savaşta aynı safta yer alan Hırvatlar ve Boşnaklar, askeri güç bakımından Sırlara karşı çok zayıf kalmışlardır. Yerel Bosna-Hersek'li Sırların da gönüllü olarak destek verdiği Sırp ordusu, kendi hakları olduklarına inandıkları Bosna-Hersek topraklarında kontrolü tekrar ele geçirmek için azınlıkta kalanların kıyımı ve zorla göç ettirilmesi dahil her türlü yola başvurmuştur. 1993'ün başlarında Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin yaklaşık yüzde 70'i Sırp kontrolüne geçmiştir. Bu süre zarfında çoğunluğu Müslüman Boşnaklar olmak üzere yaklaşık olarak 200.000 ile 300.000 arası insan yaşamını yitirmiştir.⁸³

⁷⁹ <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/bjarnason.pdf>, erişim tarihi: 20 Mart 2016.

⁸⁰ Dalar, 2008: 94-95.

⁸¹ Dalar, 2008,: 96-97.

⁸² https://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/yugoslavia , erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

⁸³ <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/bjarnason.pdf> , erişim tarihi: 20 Mart 2016.

Sırp milislerinin sivil Boşnak Müslümanlara yönelik sistematik katliamda bulunması Bosna-Hersek Krizini, iç savaştan soykırıma taşımıştır. Olayın vahametinin giderek artması üzerine uluslararası toplum, BM çatısı altında Bosna-Hersek krizine müdahil olmuştur. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Misyonu, Bosna-Hersek'te uçuşa yasak bölge ve güvenli bölgeler ilan ederek, Bosna-Hersek'te kontrolü eline almaya çalışmıştır. NATO'nun da BM ile irtibat içinde Bosna-Hersek Krizine dahil olmasıyla zor durumda kalan Sırp'lar yine de saldırılarını devam ettirmişlerdir. Bu saldırıların en vahim olanı ise hiç kuşkusuz 1995 yılında güvenli bölge statüsündeki Srebrenica'ya yönelik saldırı olmuştur.⁸⁴

Srebrenica Katliamı, BM'nin yetkisi sonucu oluşturulan güvenli bölgeleri korumakla yükümlü olan Hollanda askerlerinin, görevlerinde titiz davranmaması ve Boşnaklara yönelik katliama göz yumması sonucunda 11 Temmuz 1995 tarihinde yaşanmıştır. Bu katliamda 8000'e yakın Müslüman yaşamını yitirmiştir.⁸⁵ NATO, bu olaydan sonra Sırp'lara yönelik bombardımanını artırmıştır. Daha sonra ateşkes görüşmeleri başlamış ve neticesinde Dayton Anlaşması imzalanmıştır. Bu da, BM için Bosna-Hersek'te barış koruma ve barışın inşası sürecinin başlangıcı anlamına taşımıştır.⁸⁶

21 Kasım 1995 tarihinde ABD'nin Ohio eyaletindeki Dayton kentinde imzalanan Dayton Anlaşması'nı⁸⁷ Bosna-Hersek'i temsilen Aliya İzzetbegoviç, Hırvatistan'ı temsilen Franko Tuđman ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni temsilen Slobodan Milošević imzalamıştır. Ayrıca, AB, Fransa, Batı Almanya, RF, İngiltere ve ABD temsilcileri de gözlemci olarak anlaşmayı imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre;

- Bosna-Hersek bağımsız bir devlet olarak tanınacak,
- Yeni bir anayasa oluşturulacak ve Halk Meclisi ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan ikili parlamento, üç kişiden oluşan Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Bakanlar Kurulu, Anayasa Mahkemesi ve Merkez Bankası kurumları oluşturulacak,
- Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nin başkanlığı sekiz ayda bir rotasyona uğrayacak,
- Başbakan dahil her bakanın iki yardımcısı olacak. Bakan Müslüman ise yardımcılarında biri Sırp diğeri Hırvat olmak zorundadır (tüm bakanlıklarda bakan hangi etnisiteden ise yardımcılarını geriye kalan etnisitelerden olmak zorundadır),
- Kolektif başkanlık sistemi Hırvat, Boşnak ve Sırp üyenin katılımıyla gerçekleştirilecek,

⁸⁴ Arı ve Pirinççi, 2011: 6-7.

⁸⁵ Bildt, 2015: 118.

⁸⁶ Kalyvas ve Sambanis, 2005: 193-194.

⁸⁷ Dayton Anlaşması'nın tam metni için bk.

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf , erişim tarihi: 9 Ağustos 2016.

- İlk bir yıllık süre için NATO çatısı altındaki IFOR'a yetki verilecek⁸⁸

NATO gücüne dayanan anlaşma Bosna-Hersek'te merkezi ve üniter devleti ayrı ayrı devletlere bölmüştür. Ancak burada bu anlaşmanın tam anlamıyla istenilen başarıyı beraberinde getirdiği söylenemez. Zira hukuksal boşluklarının bulunması ve sivil ve askeri kurumların iyi koordine edilememesi bu anlaşmanın zayıf noktalarını oluşturmuştur. Bununla birlikte anlaşma bazı endişeleri giderme konusunda da yetersiz kalmıştır. Özellikle toprak paylaşımından tatmin olmayan Sırp'ların Sırbistan ile Hırvatların ise Hırvatistan ile birleşmek istemeleri sorununu ortaya koymuştur.⁸⁹

1.2.2 Kosova Çatışması

Bosna-Hersek'te kanlı biten bağımsızlık mücadelesinin ardından Dayton Anlaşması imzalanarak çatışmaya son verilmiştir. Ancak, Balkanlar'daki etnik/dini kökenli çatışmalar son bulmamıştır. Bosna-Hersek Krizi'nin üzerinden henüz çok geçmeden bir kriz de Voyvodina ile birlikte Sırbistan'a bağlı özerk bölge olan Kosova'da meydana gelmiştir. Nüfusunun çoğu etnik köken olarak Arnavut, dini mensubiyet olarak ise Müslüman olan Kosova, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını kazanması ve Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Sırbistan'dan bağımsızlık talep etmiştir. Ancak Sırp'lar, tarihlerinde Kosova'ya çok fazla önem atfetmiştir. Bununla birlikte, Kosova, Sırp'lar için 1389 yılında Osmanlı'ya karşı kaybettikleri Kosova Savaşı'ndan⁹⁰ dolayı oldukça önemli olmuştur.⁹¹

Kosova, Osmanlı hakimiyeti altına girmiş ve asırlarca Osmanlı çatısı altında yaşamıştır. Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesinin ardından Sırbistan, bu bölgeye hâkim olmuştur. İki dünya savaşı arasında Sırbistan, Kosova halkına yönelik "*Sırplaştırma Politikası*" gütmüştür. 1946 yılında, Yugoslavya'nın kurulmasının ardından Yugoslav Anayasası ile Sırbistan'a bağlı özerk bölge ilan edilmiştir.⁹²

1974 yılına gelindiğinde Yugoslavya Anayasası kapsamında Sırbistan içerisinde özerk bir eyalet statüsü elde eden Kosova'nın pratikte Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetler ile bir farkı kalmamıştır. Miloseviç'in 1989 yılında anayasayı değiştirerek Kosova'ya tanınan özerkliğin kaldırması ve Kosova'yı Sırbistan'a bağlaması sonucunda Kosova Parlamentosu, Sırp yönetimi tarafından feshedilmiştir. Bunun üzerinde Kosovalıların çıkardığı ayaklanmayı

⁸⁸Dalar, 2008: 99-100.

⁸⁹ Dalar, 2008: 107.

⁹⁰Sırp'lar ve Arnavutlar Kosova Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı aynı safta savaşmışlardır. Ancak, Arnavutlar din birliği nedeniyle yenilgiyi daha kolay kabullenmesine karşın; Sırp'lar, yüzyıllar boyunca bu yenilgiyi unutmamışlardır. bk. Cohen, 2014: 9.

⁹¹ Bekaj, 2010: 12-14.

⁹² Çoban, 2011: 275-276.

Sırp polisi sert yöntemle bastırılmıştır.⁹³

Yugoslavya'nın dağılması sonrası Kosova'nın bağımsızlık arzusu giderek pekişmiştir. Bunun üzerine Kosova, Eylül 1990'da Sırbistan'dan ayrılma kararı almıştır. Kosova Eylül 1991'de gizli bir referandum ile bağımsızlığını ilan ederken Mayıs 1992'de İbrahim Rugova, Kosova'nın devlet başkanı seçilmiştir. Ancak bu tarihlerde Kosova'nın bu eylemi uluslararası toplum tarafından kabul görmemiştir. Bununla birlikte Sırp otoriteleri de çok ciddi karşı tepkiler vermiştir. Hal böyleyken önce İbrahim Rugova önderliğinde pasif direniş ile Sırp yönetimine karşı koyan Kosovalı Arnavutlar, pasif direniş sonucunda istenilen başarının sağlanamaması neticesinde Arnavutluk devletinin de destekleriyle 1997 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) kurulmuştur. Buna karşılık olarak Kosova sınırları içerisindeki Sırp güvenlik güçleri UÇK'ya yönelik koordineli operasyonlar düzenlenmiştir.⁹⁴

UÇK ile Sırp'lar arasında yaşanan çatışmalar çoğunlukla Arnavutluk-Kosova sınır bölgesinde yaşanmıştır. Bununla birlikte, NATO hava operasyonundan önce UÇK'yı kara kuvveti olarak ön cepheye sürmüştür. UÇK'nın saldırılarına karşı ise Miloseviç, daha sert yanıtlar vermiştir. UÇK'nın yuvalandığından şüphelenilen bölgeler Sırp saldırılarına uğramıştır. Hatta bu saldırılar sistematik olması nedeniyle soykırıma varan neticeler doğurmuştur.⁹⁵

Sayca daha kuvvetli olan Sırp güvenlik güçleri 1998 yılında UÇK'nin kökünü kazımak için gerçekleştirilen operasyonları ve operasyonların şiddetini artırmıştır. AGİT, Kosova Tetkik Misyonu ise, olayların şiddetinin artması üzerine bölgeden çekilme kararı almıştır. Bunun üzerine Amerikan Büyükelçisi Holbrooke, Belgrad'a giderek Miloceviç'i ikna etme çabası içine girmiştir. Miloseviç'in ikna edilememesinin üzerine 23 Mart 1999'da hava saldırısının başlaması emri verilmiştir.⁹⁶

Kosova Sorununun çözümü için Avrupalı devletler öncülüğünde oluşturulan Temas Grubu, diplomatik kanallardan problemin çözülmesine yönelik çalışmalar başlatmıştır. Bu kapsamda oluşturulan "*Rambouillet Turu*" çerçevesinde Kosovalı Arnavutlar'ın özerkliği ve daha sonra da bağımsızlığı için yapılacak referandum önerisi, Kosovalı Arnavutlar tarafından kabul edilirken; Sırp'lar bu teklifi reddetmiştir. Sonrasında, Sırp'ların saldırılarına devam etmesi neticesinde, 23 Mart 1999 tarihinde NATO, Sırbistan'a yönelik, 78 gün sürecek hava saldırısı gerçekleştirerek Kosova'daki soykırımı önlemiştir. NATO, bu müdahalede hiçbir kayıp yaşamazken, kara kuvvetlerini de kullanmamıştır.⁹⁷

⁹³ Oğultürk, 2014: 108-109.

⁹⁴ Oğultürk, 2014: 108-109.

⁹⁵ Emin, 2014a: 19.

⁹⁶ http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/01_kse1_02_tck.pdf , erişim tarihi: 22 Mart 2016.

⁹⁷ Shipoli, 2011: 61-63.

NATO'nun Yugoslavya'yı bombalamaya başlamasının yedinci gününde, yani 10 Haziran 1999 tarihinde NATO Genel Sekreteri Javier Solana, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı'na (SACEUR) geçici olarak Yugoslavya'ya yönelik hava saldırılarının durdurulması emrini verdiğini açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından Yugoslavya, Kosova'dan tamamen çekilmeye başlamıştır. Daha sonra NATO ile Yugoslavya arasında diplomatik görüşmelere başlanmıştır.⁹⁸

NATO'nun Yugoslavya'yı bombalaması ve Balkanlar'da bir çatışmaya dahil olması bazı eleştiriler de almıştır. Bu kapsamda İttifak'ın meşruiyeti ve samimiyeti de sorgulanmıştır. Sorgulamayı yapanlardan biri de ABD'nin eski dışişleri bakanlarından olan Henry Kissinger olmuştur: Kissinger'a göre;

Kosova trajedisinin her evresinde başka bir diplomasi ve güç karması uygulanabilirdi. Bu konuda ciddi biçimde düşünülüp düşünülmediği pek belli değildir. Ahlaki kanaatlerini 15.000 feet yüksekten gösteren ve süreç içinde Sırbistan'ı tahrip eden ve Kosova'yı yaşanamaz hale getiren bu strateji, diplomasi ve güç karmasında oluşan makul bir alternatife kıyasla daha fazla mülteciye ve kayıpların artmasına neden olmuştur.⁹⁹

10 Haziran 1999 tarihinde Makedonya'nın Kumanova şehrinde imzalanan anlaşma ile Kosova Savaşı son bulmuştur. İttifak, Yugoslavya'ya yönelik müdahalesini durdurmuş, BM'nin 1244 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ile NATO askeri birliklerinin Kosova'ya konuşlandırılması hukukilik kazanmıştır. Yugoslavya'ya ise, bu durum karşısında ülkenin toprak bütünlüğünün korunacağına yönelik teminat verilmiştir.¹⁰⁰

1.2.3 Makedon-Arnavut İç Çatışması

Makedonya Cumhuriyeti, Makedonya bölgesinin yüzde 38'ini kaplamaktadır. Nüfusunun yüzde 64'ünü Makedonların, yüzde 25'ini Arnavutların ve yüzde 4'ünü Türklerin oluşturduğu Makedonya Cumhuriyeti, bugün etnik çatışmalara en yakın Balkan ülkelerinden bir tanesidir. 1991 yılında referandum sonucunda Yugoslavya'dan ayrılıp bağımsızlığını çatışmasız şekilde kazanan Makedonya'ya Sırp güvenlik güçlerinin saldırma ihtimaline karşı, BM'ye bağlı ABD askerlerinden oluşan birlik ülkeye girmiştir. Yunanistan ile isim sorunu¹⁰¹ yaşayan Makedonya, Arnavutluk ile de azınlık problemi yaşamıştır.¹⁰²

2001 yılında Makedonya'nın Kosova'ya yakın toprağı olan ve Arnavutların çoğunlukta olduğu Kumanova'da Arnavut ayrılıkçı grupları ile Makedonya güvenlik güçleri

⁹⁸ <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> , erişim tarihi: 20 Ağustos 2016.

⁹⁹ Achcar, 2001: 132-133.

¹⁰⁰ İşyar, ve Ahmed, 2005: 225.

¹⁰¹ Makedonya Anayasası'na göre ülkenin ismi Makedonya Cumhuriyeti olmasına karşın 140'a yakın ülke Makedonya Cumhuriyeti olarak tanırken; AB, NATO BM gibi kuruluşlar ve bu ülkeler, Makedonya'yı Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti olarak tanımaktadır.

¹⁰² Emin, 2014b: 13-15.

arasında çıkan çatışma uluslararası toplumun (AB, AGİT, NATO) müdahalesiyle sona ermiştir. Bu kapsamda, 13 Ağustos 2001 tarihine Ohri Anlaşması imzalanmış ve Makedonya yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu çerçevede, anayasal ve yasal değişikliklerle demokratikleşme çabaları yaşanmıştır. Makedonya'nın komşularıyla yaşadığı kriz bu ikisiyle sınırlı olmamıştır. Bulgaristan ile dil ve ortak kültür konusunda anlaşmazlıklar yaşayan Makedonya, AB ve NATO üyelikleri hususunda başta Yunanistan olmak üzere sorunlu olduğu ülkelerin engeline takılmaktadır.¹⁰³

İmzalanan Ohri Anlaşması ile ateşkes sağlansa da bu durum ilerleyen dönemlerde çatışmasız ortamı garanti etmemiştir. Zira iki toplum arasındaki kopukluk ve Arnavut toplumunun, Makedonya'daki yönetimden hoşnutsuzluğu çatışma olasılığını canlı tutmuştur. Makedonlar ile Arnavutlar arasında yaşanacak çatışma ise, Balkan coğrafyasının tekrar kaotik bir döneme girmesine yol açacaktır.¹⁰⁴ Nitekim Arnavutların "*Büyük Arnavutluk*" Sırpların "*Büyük Sırbistan*", Makedonların "*Büyük Makedonya*" hayallerini devam ettirdikleri bir ortamda Balkanlar, olası bir çatışma durumunda, güçlerini ve topraklarını maksimize etmeye çalışan Balkan ülkelerinin hırslarının altında yeniden istikrarsızlaşan ve çatışan bir coğrafyaya dönecektir.¹⁰⁵

1.2.4 Balkanlar'daki Diğer Güvenlik Tehditleri

Varşova Paktı'nın dağılması Balkanlar'da ve çevre bölgelerdeki güvenlik durumunu ani bir değişikliğe uğratmıştır. Bu bölgelerdeki değişiklikler bölgede belirsiz ve istikrarsız ortamının doğmasına neden olmuştur. Kitle imha silahlarının yaygınlaşması, kaçak göçler, terörizm vb. yeni tehditler yalnızca Balkanlar'ı değil tüm Avrupa'yı tehdit eden güvenlik sorunları olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶

Küreselleşen terör, etnik ve dini bölünmeler Balkanlar coğrafyasını ciddi anlamda tehdit etmektedir. Balkan kökenli yabancı savaşçıların IŞİD saflarında, Ortadoğu'da savaşması, ülkelere geri dönmeleri halinde Balkan toplumlarının güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalabileceği anlamını ve riskini taşımaktadır. Hâlihazırda, 2015 yılında bir dini aşırıcinin Bosna-Hersek'te polis karakoluna saldırması ve Makedonya'da Arnavut nüfusun yoğun olduğu Kumanova'da İslamcı aşırıycılar ile Makedon polisi arasında çıkan çatışma bu riski doğrulamaktadır. Öte yandan tüm Balkan ülkeleri, Avrupa'yı ziyadesiyle tehdit eden

¹⁰³<http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, erişim tarihi: 23 Mart 2016.

¹⁰⁴<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/istikrarsizlasan-makedonya-ve-arnavut-faktoru>, erişim tarihi: 23 Mart 2016.

¹⁰⁵Proganati, 2013: 163.

¹⁰⁶Pavloudis, 2002: 82.

IŞİD'e halkın katılımı hususunda teyakkuz halindedir.¹⁰⁷

Suriye'yi ve Irak'ı aşarak Türkiye'de ve Batı Avrupa'da (Fransa ve Belçika) terör saldırılarında bulunan IŞİD'i Balkan ülkeleri de ciddi tehdit olarak görmektedir. Özellikle, Sırbistan, Makedonya ve Arnavut hükümetleri son yaşanan olaylar kapsamında IŞİD¹⁰⁸ tehdidine karşı önlemlerini artırmışlardır. Nitekim Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Balkan ülkelerinde son dönemlerde, IŞİD'e katılım oranlarının ve IŞİD'e yönelik sempatinin artış göstermesi Balkanlar üzerinden Avrupa'ya yayılabilecek bir tehdidin sinyali olmuştur.¹⁰⁹

Balkan coğrafyasından IŞİD ve El-Kaide gibi dünyayı tehdit eden küresel terör örgütlerine parasal ve kişisel destek gitmesinin en ciddi sebepleri arasında Balkanlar'daki etnik ve dini aşırıcılık gösterilmektedir. Hâlihazırda ikisi arasında net bir farkın olmadığı bu aşırıcılık türleri zaman zaman birbirlerini beslemekte ve yeni milliyetçilik akımlarının yükselmesine yol açmaktadır. Örneğin; bazı Kosova medya organları Kosova'da IŞİD saflarına katılan militanların cenazeleri için “şehit” ve “*milli kahraman*” gibi ifadeler kullanmaktadırlar. Öte yandan hem Kosova'daki hem de Arnavutlukta Arnavutlar arasında dini ve etnik aşırıcılığın yaşanması Sırbistan'ın tehdit algılamaları arasında ciddi yer tutan “*Büyük Arnavutluk*” korkusunu tetiklemektedir.¹¹⁰

Balkanlar, küresel terörle mücadelede önemli bir bölge olma özelliği taşımaktadır. Zira, Balkanlar'ın Avrupa'ya terörün geçiş noktası olması ve IŞİD ve diğer radikal terörist gruplarına aktarılan personel, parasal kaynak ve lojistiğin Avrupa'ya sevkiyatının gerçekleştirildiği noktada olması, Balkanlar'ı terörle mücadele konusunda da önemli kılmaktadır. Nitekim medyaya ve bazı istihbarat örgütlerine göre Balkan coğrafyasından IŞİD'e katılım oranı çok fazladır. Avrupa'nın ve Balkanlar'ın son yıllarda karşılaştığı bu önemli sorunu çözmek için Balkan devletlerinin, AB ve NATO ile koordineli çalışması gerekmektedir.¹¹¹

Başarısız Devletler İndeksi'ne göre Balkan devletlerinin çoğu kritik eşikte yer almaktadır. Bosna-Hersek, Sırbistan, Kosova ve Makedonya bu hususta riskli kategoride yer alan Balkan devletleridir. Bu ülkeleri sosyal, ekonomik ve politik göstergeleri de olumsuz yönlüdür. Bu da bu ülkeler için istikrarsızlığın, isyan ve ayaklanmaların olasılığını artırmaktadır. Son yıllarda AB ve NATO üyeliği için gerekli reformlar dâhilinde bu ülkeler

¹⁰⁷<http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/06/Balkanlar'da-yukselen-etnik-siyasi-ve-dini-asiricilik> , erişim tarihi: 23 Mart 2016.

¹⁰⁸Asıl ismi Irak-Şam İslam Devleti olup, DAESH, DEASH gibi isimlerle de anılmaktadır. bk. Erdoğan ve Deligöz, 2015: 22.

¹⁰⁹ <http://www.dw.com/tr/işid-şimdi-de-Balkanlar'a-el-atıyor/a-18512505> , erişim tarihi: 23 Mart 2016.

¹¹⁰<http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/06/Balkanlar'da-yukselen-etnik-siyasi-ve-dini-asiricilik> , erişim tarihi: 9 Ağustos 2016.

¹¹¹http://www.europeanleadershipnetwork.org/how-to-counter-the-isis-threat-in-the-balkans-_3593.html , erişim tarihi: 17 Temmuz 2016.

belirli bir aşama kat etmişlerse de ülkeler için iç tehditler henüz son bulmuş değildir.¹¹²

1.3 Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Balkan Politikası

1.3.1 Avrupa Birliği'nin Balkan Politikası

Avrupa devletleri, kuzeyden AB, doğudan RF ve güneyden Türkiye tarafından çevrelenmiş olan Balkanlar'ı, İkinci Dünya Savaşı sonrası SSCB'nin çevrelenmesi ve komünizm tehdidi ile mücadelede tampon bir bölge olarak görmüştür. Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra ise, Batı için Balkanlar enerjiye ulaşmada önemli bir bölge olmuştur. Bu durum AB açısından Balkanlar'ın önemli bir bölge haline gelmesine yol açarken, güç mücadelelerinin yaşandığı bir bölge haline gelmesi bakımından da önemli olmuştur.¹¹³

AB, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından ortaya çıkan ülkelerin olduğu bölgeyi Batı Balkanlar olarak nitelendirmiştir. AB, özellikle bu bölgeyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve bu ülkelerin Batı'ya entegrasyonu için politika geliştirmiştir. AB'nin Doğu Balkanlar olarak nitelendirdiği ülkeler olan Romanya, Yunanistan ve Bulgaristan ile ilişkileri olumlu yönde olmuştur. Nitekim AB, bu ülkeleri üye olarak kapsadığı için Doğu Balkanlar'ı sorun olarak görmemiştir. AB'nin Balkan politikasında özel önem gösterdiği Batı Balkan ülkeleri Eski Yugoslavya'dan ayrılan ülkelerle birlikte Arnavutluk olmuştur.¹¹⁴

Miloseviç'in iktidarda kaldığı süre zarfında AB, Balkanlar'da Sırbistan'ın da dâhil olacağı bir politika oluşturma konusunda yetersiz kalmıştır. AB'nin Balkanlar'ın tamamını kapsayıcı bir şekilde politika oluşturmaması ise, Kostunica'nın Sırbistan başbakanı olarak seçilmesine tekabül etmiştir. Nitekim Kostunica ile birlikte Balkanlar'a istikrar sunacak uzun dönemli politika oluşturmaya sağlayacak dinamikler ve fırsatlar ortaya çıkmıştır.¹¹⁵

AB'nin Balkanlar'a yönelik bir politika yürütmeye başlamasının temelleri, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile atılmıştır. Bu kapsamda, Soğuk Savaş sonrası Avrupa coğrafyasında meydana gelen politik gelişmelerle Avrupa Topluluğu üyesi devletler, dış politikalarında tek yumruk olma yolunda birleşmişlerdir. Balkanizm politikası kapsamında Balkan ülkelerini kendi kültüründen ayrı ve hor gören Avrupa, paradigma değişikliği yaşayarak Balkanlar'a önem atfetmeye başlamıştır. Bunun en önemli gerekçesi Balkanlar'daki huzursuzluğun ve çatışmanın domino etkisiyle Avrupa'nın bütününe yayılacağı endişesi olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından NATO ve

¹¹² Bugazski, 2013: 1-2.

¹¹³ Kodaman ve Birsal, 2014: 51-53.

¹¹⁴ <http://www.uiportal.net/avrupa-birliginin-balkan-politikasi.html> , erişim tarihi: 24 Mart 2016.

¹¹⁵ Uğrasız, 2004: 295.

AB, Balkanlar'ı Avrupa ile bütünleştirme çabası içine girmiştir. Nitekim istenilen bütünleşme gerçekleşmezse; Balkanlar'ın AB sınırında fakir, istikrarsız, mülteci üreten, güvenlik tüketen, terörizm ve kaçakçılık gibi her türlü kanun dışı suçun yürütülmesi için uygun bir bölge olarak kalması tehlikesi bulunmaktadır. Bu yüzden AB'li yetkililerin Balkanlar için kullandıkları “Avrupa'nın kara deliği” söylemi gerçeği görüp, önlem alma adına önemli olmuştur.¹¹⁶

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Bloku'nun dağılmasının ardından NATO ve AB gibi Batılı örgütler, Balkan devletleri ile iyi ilişkiler kurmuş ve birçok Balkan devletini üye olarak kabul ederek kendi saflarına çekmiştir. Kosova Savaşı öncesinde Balkanlar'a yönelik “bekle-gör politikası” izleyen Avrupa Birliği, Balkanlar'da yaşanan krizlerin boyutlarının son derece yüksek olması ve bölgedeki kaotik durumun Avrupa kıtasını bir bütün olarak riske attığı düşüncesiyle Balkan ülkelerine önem atfetmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Fransa'nın önerisiyle 13 Aralık 1995 tarihinde “Royaumont Süreci”¹¹⁷ oluşturulmuştur. Bu kapsamda, sürece eski Yugoslavya Cumhuriyetleri'nin bakiyeleri olan Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ), Makedonya, Hırvatistan ve Slovenya, bu ülkelere komşu olan Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ile Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri, RF ile ABD katılmıştır. Ayrıca, sürece Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) ve Avrupa Konseyi de dâhil edilmiştir.¹¹⁸

AB, 26 Şubat 1996 tarihinde Balkanlar'a yönelik “Bölgesel Yaklaşım” adlı yeni bir politika benimsemiştir. Balkanlar'ı dışlamanın Avrupa'nın bütünlüğü açısından doğru olmayacağını anlayan AB üst düzey yöneticileri, bu yeni politika çerçevesinde Balkan ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmiştir. Bölgesel Yaklaşım Politikası'nın ardından AB, 1999 yılında Batı Balkan ülkelerindeki reform sürecini hızlandırmıştır. Bu ülkelerin AB'ye yaklaşmasını sağlayabilmek için İstikrar ve Ortaklık Süreci'ne girilmiştir. AB, ayrıca Sırbistan ve Karadağ'ın ayrı devlet olma sürecinde ve Makedonya'daki iç çatışmaların sona erdirilmesi konusunda da aktif politika izlemiştir.¹¹⁹

Keskin biçimde etnik olarak küçük ülkelere ayrılan ve aralarında çatışmalar yaşamış olan Balkan devletleri arasındaki ilişki bugün dahi düzelmemiştir. Sıcak çatışmalar yaşanmasa da birçok Balkan ülkeleri arasında (özellikle eski Yugoslav ülkeleri arasında) diplomatik ilişki mevcut değildir. Öte yandan Slovenya 2004 yılında, Hırvatistan 2013 yılında AB üyesi

¹¹⁶Ulan, 2011: 500-501.

¹¹⁷Royaumont Süreci, Güneydoğu Avrupa'da istikrar ve iyi komşuluk süreci olarak tanımlanmaktadır. Royaumont Süreci'nin barış, istikrar, işbirliği ve demokrasi ilkelerini benimsemiş, genişleyip bütünleşen bir Avrupa ailesi yaratma idealine hizmet edeceği düşünülmüştür. Royaumont Süreci'nin temel gayesi, kültürel ve sosyal önyargıları kırmak ve sınır ötesi işbirliğini güçlendirmek isteyen STK'ları bir araya getirerek bölgenin istikrarına katkı sunmaktır. (Dağdemir, 2004: 92.)

¹¹⁸Dağdemir, 2004: 91-92.

¹¹⁹ <http://www.uiportal.net/avrupa-birliginin-balkan-politikasi.html> , erişim tarihi: 24 Mart 2016.

olurken, Makedonya ve Karadağ aday ülkeler, Bosna-Hersek, Kosova ve Sırbistan ise potansiyel aday ülkelerdir. AB'ye aday (ve potansiyel aday) olan ülkelerin ekonomik açıdan refah ve siyasal açıdan da demokratikleşme kaygıları neticesinde AB'ye üye olmak istedikleri ortadadır. Çünkü daha önce AB üyesi olan ülkelerin gösterdikleri gelişim, AB'ye üye olmak için ekonomik, sosyal yönden geri kalmış Balkan ülkelerinin iştahını kabartmaktadır.¹²⁰

Bölgesel işbirliği kapsamında AB, son yıllarda Balkan ülkeleri ile serbest ticaret, AB'ye üye kabulü, enerji ve nakliyat altyapısı geliştirme konularına eğilmektedir. Öte yandan büyük organize suçların Avrupa ülkelerine Balkanlar'dan yayıldığını düşünen AB yetkilileri, bu suçlara karşı Balkan devletlerinin üst düzey yöneticileri ile işbirliği içerisinde. Ayrıca, AB, Balkanlar'da belirli bölgelerde sağladığı fonlarla Balkanlar'ın ekonomik gelişimine katkı sağladığı da gözlenmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere yaşanan paradigma değişikliği sonucunda AB, Balkanlar'a verdiği finansal desteğin rasyonel bir tutum olduğunun ve bu desteğin uzun vadede Avrupa'nın yararına olacağını bilincindedir. AB kurumsal yapı, adalet, yapı gelişimi, özel sektör gelişimi gibi hususlarda da Balkanlar'a yönelik desteğini sürdürmektedir.¹²¹

AB'nin Balkan politikasına yönelik bir diğer husus ise NATO ile arasında yaşadığı ve Avrupa'nın tamamını ilgilendiren Avrupa Güvenlik Politikası ile ilgili olmuştur. Özellikle NATO içerisinde yer alan “*Avrupacı Kanat*”ın NATO'dan ayrı bir güvenlik mekanizması oluşturmak istemeleri Avrupa'nın ve Balkanlar'ın güvenliğini çok yakından ilgilendirmektedir. Mamafih AB güvenlik sorunlarının çözümünde daha çok “*yumuşak güvenlik*” prensibiyle hareket ederek güç kullanımına karşı olmaktadır. Bu yüzden AB ile NATO'nun işbirliği AB için zaruri gözükmektedir. Öte yandan mevcut ortaklık ve işbirliğinin Berlin kararları doğrultusunda yürütülmesi ve Batı Balkanlar'da işbirliğinin devamı için Batı Balkan ülkelerinin Avrupa Atlantik yapısına dahil olması gerektiği NATO'nun İstanbul Zirvesi'nde dile getirilmiştir.¹²²

1.3.2 Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası

ABD'nin Balkanlar'a yönelik politikası ve Balkanlar'ı politik olarak etkileme kabiliyeti Birinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. ABD bu dönemde Wilson Prensipleri çerçevesinde Balkanlar dâhil tüm dünyayı etkileme gücüne erişmiştir. Bu minvalde, ABD Birinci Dünya Savaşı sonrası zayıflayan eski müttefikleri Sırbistan'ın önderliğinde güçlü ve bütünleşmiş bir Slav devleti kurulmasını İngiltere ve Fransa ile birlikte

¹²⁰Gürkaynak, 2011: 233-234.

¹²¹European Commission, 2006: 2-10.

¹²²Peksarı, 2007: 109.

desteklemiştir. Bununla birlikte ABD, bu dönemde Rus Devrimi'nin Balkanlar'a yayılmasını önlemek istemiştir.¹²³

Balkanlar'da kriz patlak verdiğinde dönemin ABD Başkanı W.H. Bush, ilk başlarda krize karşı temkinli davranmıştır ve Yugoslavya Krizi'ne müdahale etmeye soğuk bakmıştır. Ancak muhalif liderler Bill Clinton ve Al Gore, Bosna-Hersek'te yaşanan insanlık krizine sessiz kalınmasını eleştirmiştir. Buna karşın, Clinton, Amerikan başkanı seçilmesinden sonra ilk başlarda halefi Bush gibi Bosna-Hersek'teki krize karşı bir faaliyet içine girmemiştir. 1995 yılına gelindiğinde ABD'nin Bosna-Hersek politikası değişmeye başlamıştır. Bununla birlikte krizin ilk aşamasında Washington, bu krizin çözümünü kendi iç meselesi olduğu gerekçesiyle Avrupa'ya bırakmak istemiştir. Ancak özellikle Srebrenitsa ve Zepa'da BM'nin ve Avrupa'nın yaşanan kriz ve insanlık dramına son verilmesinde yetersiz kalmaları üzerine ABD, NATO'nun Sırp hedeflerine yönelik hava saldırılarını yoğunlaştırmasında ön ayak olmuştur.¹²⁴

Bosna-Hersek Krizi patlak verdiğinde Amerikan hükümeti Yugoslavya'ya her türlü müdahalenin mümkün olduğu bir politikayı saklı tutmuştur. Aslında bu safhada ABD bütün dikkatini SSCB'nin dağılışına ve Körfez Savaşı'na vermiştir. Bununla birlikte Balkanlar'a yönelmeye pek de sıcak bakmamıştır. Hatta birçok ABD'li diplomat ve politikacı, ABD'nin Balkanlar' girmesine soğuk bakmış ve bölgedeki sorunları bölge halklarının kendisi çözmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak, NATO'nun ve Amerikan kamuoyunun da etkisiyle 1995 yılında ABD, karar verici olarak kendini bölgede bulmuştur.¹²⁵

ABD'nin Balkanlar'a yönelik politikasının önemli bir bölümü güvenlik bağlamında gerçekleşmiştir. Bu minvalde ilk olarak, Bosna-Hersek'teki Boşnaklar ve Hırvatlar ile Sırpalar arasında yaşanan çatışmalarda ateşkesin sağlanmasına yönelik ABD'nin ciddi çabaları olmuştur. Daha sonra ise ABD ordusunun NATO çatısı altında Barışı Koruma Operasyonu çerçevesinde Kosova Müdahalesi'nde bulunması ve 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığında kilit rol oynaması özelden Kosova'nın; genelde ise, Balkanlar'ın ABD açısından önemli olduğu anlamını taşımıştır. Kosova'nın yer altı zenginliklerine sahip olması Kosova'yı önemli kılmıştır. Ayrıca, enerji üretiminde çeşitliliğe ve zenginliğe sahip olması da bu ülkeyi Avrupa'da önemli hale getirmiştir. Öte yandan Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Hırvatistan, Slovenya, Karadağ gibi ülkelerin NATO üyesi olması, NATO'nun başını çeken

¹²³Oğultürk, 2014: 101-102.

¹²⁴Oğultürk, 2014: 107-108. ; Arı ve Pirinççi, 2011: 10. ; <http://endgenocide.org/learn/past-genocides/the-bosnian-war-and-srebrenica-genocide/> , erişim tarihi: 21 Ağustos 2016.

¹²⁵http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/127441/ichaptersection_singledocument/3b630fc0-586f-44d3-99f4-da9ae67acd3c/en/ch+13.pdf , erişim tarihi: 15 Ağustos 2016.

ülkesi ABD için Balkanlar'ın önemli bir yere sahip olduğunun bir göstergesidir.¹²⁶

Balkanlar'da sıcak çatışmalar bugün sona ermiş olsa da ABD, NATO aracılığıyla Balkanlar'ın güvenliğini sağlamak ve ileride bu bölgede oluşabilecek riskleri asgari seviyelere indirebilmek için Balkanlar'da kalmaya devam etmektedir. 2000 yılında ABD başkanlık seçimleri öncesi G. W. Bush, seçimleri kazandığı takdirde Balkanlar'daki askeri varlığını sonlandıracağını beyan etmesine karşın; seçimleri kazanmasının ardından bu söylemini terk etmiştir. Burada önemli olan husus ise RF faktörüdür. Zira aktif politikalar izleyen RF ile ABD arasında Balkanlar önemli bir yarış sahası olmuştur Bu yüzden, RF bu bölgeden tam olarak ayrılmadan ABD, Balkanlar'dan ayrılmaya sıcak bakmamıştır.

ABD'nin Balkanlar'daki çıkarlarınının 4 grupta incelenmesi mümkündür. Bunlar¹²⁷;

- Bölgesel istikrar,
- NATO'nun organizasyon olarak kriz ile baş etme yeteneği ve İttifak üyelerinin kriz karşısındaki gösterdikleri uyum,
- Avrupa'nın bir bütün olarak istikrarı,
- RF ile ilişkiler (Balkanlar'daki RF'nin emellerinin ve çıkarlarının göz ardı edilmemesi)

1.3.2.1 NATO'yu Balkanlar'da Yönlendiren Güç: ABD

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Komünist Blok'un çökmesi, küresel boyutta konjonktürel değişimlere yol açmıştır. Balkanlar, bu dönemde Amerikan dış politikasının odak noktalarından biri haline gelmiştir. ABD'li devlet adamı George Kennan, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Balkanlar'da yaşanabilecek olası tehlikelerle ilgili olarak Yugoslavya büyükelçisine gönderdiği mektupta şunları yazmıştır; *“Bugün, Soğuk Savaş'ın bitimiyle insanlar Yugoslavya hiçbir tehlike içinde değildir diye düşünüyor. Buna rağmen bence onlar yanılıyorlar. Balkanlar'ın tümünde yanlış bir istikrarsızlık hattı geliyor. Bence Yugoslavya'daki olaylar şiddete dönüşecek ve bir kaç yıl içinde Batı ülkelerini ve özellikle Birleşik Devletleri onların en büyük dış politika problemlerinin birisiyle yüzleştirecek”*.¹²⁸

Aslında ABD, Kosova'da çıkan krize de Bosna-Hersek'teki krize de ilk başlarda müdahil olmak istememiştir. Nitekim ABD AB'nin arka bahçesi olarak bilinen Balkanlar'daki krizin çözümünü ev sahibine bırakma yönünde tavır takınmıştır. Ancak ABD'nin ilk başlarda uzak durduğu krizlerde AB'nin ABD'ye bağımlı olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Ayrıca

¹²⁶Zeljovic, 2010: 7-9.

¹²⁷Uğrasız, 2004: 296.

¹²⁸http://www.ydh.com.tr/HD2666_abdnin-balkanlar-politikasi--bosna-orneği.html , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

ABD'nin AB'den askeri anlamda ne kadar üstün olduğu bu krizle anlaşılmıştır. Bunun üzerine, AB üyeleri yakın çevrelerindeki olası krizlerde kendi başlarının çaresine bakabilmek için Maastirch'te planlanan ancak hayata geçirilemeyen “*Ortak Savunma Politikası*” oluşturmaya karar vermiştir.¹²⁹

NATO'nun Balkanlar'da ve Avrupa'da daha fazla kalmasına yönelik tartışmalar, AB'nin yeni bir güvenlik oluşumuna gitmesi ekseninde gerçekleşmiştir. Özellikle OGSP kapsamında “*Çekirdek Avrupa*” öncülüğünde savunma oluşumuna gitmek istemesi NATO'nun “*Atlantikçi Kanat*” ülkeleri olan İngiltere'yi ve ABD'yi rahatsız etmiştir. ABD bir taraftan AB'nin NATO'dan ayrı bir güvenlik oluşumuna gitmesi karşısında endişe duyarken bir taraftan da AB'yi ikna edebilmek adına hamleler gerçekleştirmektedir. Bu hususta ABD Bosna-Hersek'teki NATO harekâtını 2004 yılındaki NATO İstanbul Zirvesi'nde AB'ye devretmiştir. Böylece söz konusu AB üyesi devletler geri adım atmışlardır.¹³⁰

2000'li yıllardan itibaren, bazı önemli konularda ABD, NATO'yu devreye sokmadan AB ile ilişkiye girerek başarı sağlamaya çalışmıştır. Ancak bu durum zaman zaman AB devletlerinin NATO'yu muhatap almayıp doğrudan ABD ile görüşmeler yapmasına yol açmıştır. Aslında ABD ile AB arasındaki bu doğrudan ilişki iklim, dış güvenlik ve küresel terörle mücadele hususlarında ortaya çıkmıştır. Hatta ABD doğrudan AB'nin sivil kriz yönetimi harekâtlarına destek sunmuştur. Bu kapsamda ABD, AB'nin Kosova'daki OGSP EULEX harekâtına 80 polis ve yargıç ile destek vermiştir. Aslında AB'nin NATO'yu pasifize edebilecek bu modeli ABD'nin işine gelmeyecek riskli bir yaklaşım olmuştur.¹³¹

NATO'nun Balkanlar'a yönelik politikalarının en önemlilerinden biri olan genişleme politikasına ABD ciddi destekler sunmuştur. Washington'a göre RF, Batı için artık bir tehdit olarak görülmesi de Batı'nın aklına tehdit deyince ilk akla gelen hala RF'dir. Bu hususta Amerikan yönetimine göre İttifakın genişlemesi, NATO içerisinde olası bir Avrupa muhalefetinin (*Avrupacı Akım*)¹³² oluşmasını da engelleyecektir. Ancak ABD'li entelektüellerin çoğu ABD yönetiminin savunduğu Balkanlar'ı da kapsayan eski Doğu Bloku ülkelerini içeren bir genişlemenin “*Üçüncü Dünya Savaşı*”na yol açabileceğini dile getirmiştir.¹³³

¹²⁹Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, 2013: 31-32.

¹³⁰Çelikkhan ve Proganati, 2012: 310-311.

¹³¹Demir, 2012: 331-333.

¹³²NATO içerisindeki Avrupacı akımın liderliğini Fransa üstlenirken; Atlantikçi akımın liderliğini üstlenen ülke ABD olmuştur. Avrupacı akım Avrupa'nın kendi güvenliğini kendisi sağlaması gerektiğini savunmuştur. Atlantikçi akım ise Avrupa'nın güvenliği kapsamında ABD ve NATO'nun oldukça önemli bir noktada olduğunu savunmuştur. (Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, 2013:17.)

¹³³Kök, 2012: 175.

1.3.2.2 ABD'nin Balkan Politikasına Muhalif Sesler

ABD'nin Balkanlar'a yönelik politikası, gerek Amerikan kamuoyundan gerekse uluslararası toplum tarafından olumlu tepkiler aldığı gibi bazı olumsuz tepkiler de almıştır. Örneğin; ABD'nin çabaları sonucu NATO'nun Kosova'da gerçekleştirdiği Yugoslavya'ya yönelik harekâta Moskova karşı çıkmıştır. Zira RF'nin Sırbistan'a karşı bakışımın değişmeye başlaması ve RF'nin ABD önderliğinde gerçekleşen harekâtın insani nedenlerden ziyade ideolojik nedenlerle yapıldığı yönünde algıya sahip olması böyle bir tutum takınmasına yol açmıştır. Öte yandan Kremlin, Kosova Krizi'nden sonra Balkanlar'ın kontrolünün ABD'nin eline geçmesini de hiç istememiştir.¹³⁴

NATO'yu ABD'nin bir uzantısı olarak nitelendiren Moskova, NATO'nun Balkanlar'da genişleme politikasına da karşı durmuştur. Özellikle, İttifakın Moskova'nın kendisine doğal alan olarak belirlediği bölgelere doğru genişlemesi, Moskova'yı fazlasıyla rahatsız etmiştir. Moskova, NATO'nun genişlemesinin kabul edilemez olduğunu ve bunun kendi çıkarlarına aykırı olduğunu vurgulamıştır.¹³⁵

Aslında ABD, daha önceki dönemlerde göreceli olarak Balkanlar'da daha pasif politikalar izlemiştir. Ancak son yıllarda RF'nin yayılcı hedefleri ABD'nin Balkanlar'a ve Doğu Avrupa'ya yönelik politikalarını gözden geçirmesini ve bu bölgelerde daha aktif olmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle Moskova'nın Ukrayna ve Gürcistan'a yönelik yayılcı politikaları ABD'nin Balkanlar konusunda daha temkinli ve faal olmasını gerekli kılmıştır.¹³⁶

ABD'nin Balkanlar'a yönelik politikasına eleştiriler yalnızca dışarıdan gelmemiştir. Özellikle ABD'li bazı entelektüeller ve yazarlar da ABD'nin Balkanlar'da proaktif bir politika geliştirmesini eleştirmişlerdir. Örneğin, Washington Post'a göre Amerika'nın savunma ve askeri işlerinden sorumlu resmi kurum olan Pentagon bile Kosova Savaşı sırasında ABD'nin Balkan politikasına yönelik eleştiriler getirmiş, ABD'nin çıkarlarına aykırı olabileceğinden endişe duymuştur. Washington Post'a göre Pentagon, Kosova Savaşına müdahil olmaya isteksiz bir tutum takınmıştır.¹³⁷

ABD'nin Balkanlar özelinde yürüttüğü politikaya eleştiri getirenlerden biri de Alex Callinicos olmuştur. Callinicos'a göre "*insani emperyalizmin*" tarihe çıkışı 1999 Balkan Savaşı'na dayanmaktadır. Öyle ki Callinicos Balkan Savaşları'nda kullanılan "*insani müdahale*" kavramı, savaşın ve emperyal emellerin meşruiyet kazanmasını sağlayan bir gerekçeden ibaret olmuştur. Guardian yazarlarından biri olan Richard Gott da "*insani*

¹³⁴ Arı ve Pirinççi, 2011: 12.

¹³⁵ Arı ve Pirinççi, 2011: 12.

¹³⁶ <http://www.ecfr.eu/scorecard/2015/usa/14> , erişim tarihi: 28 Ağustos 2016.

¹³⁷ Ali, 2001: 25-26.

müdahale” kavramını samimi bulmayan savaş karşıtı isimlerden biri olmuştur. Gott “*insani müdahaleler*” ile birlikte geçen yüzyılın sömürgeciliğine geçişin sağlandığını savunmuştur.¹³⁸

ABD’li muhalif akademisyenlerden biri olan Noam Chomsky, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’nin Balkanlar’a yönelik politikasını eleştiren önemli simaların arasında yer almıştır. Chomsky, Sırların önce Boşnaklara daha sonra ise Kosovalı Arnavutlara yönelik soykırıma varan eylemlerini dikkate almaksızın ABD’nin/NATO’nun Sırbistan’ı bombalamasını Sırlara yönelik bir soykırım eylemi şeklinde yorumlamıştır. Bununla birlikte Chomsky, Balkanlar’da gelişen olayların ve NATO’nun Balkan Müdahaleleri’nin ABD’nin “*Yeni Dünya Düzeni*” kapsamında gerçekleştirilmiş olduğunu savunmuştur.¹³⁹

Türkiye’de sol tandanslı isimlerden biri olan Suat Parlar’a göre de NATO’nun Balkan Savaşlarına girmesinin nedeni, ABD’nin hegemonik ve emperyal güç olma arzusuyla ilintili olmuştur. Parlar’a göre, özellikle Clinton ile birlikte askeri imparatorluk inşası hususunda ABD emperyalizme ivme kazandırmıştır. Bu bağlamda Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk, Makedonya ve Kosova’da kurulan üsler Clinton Doktrini’nin saldırgan ve yayılcı içeriğini ortaya koymuştur. Ayrıca Parlar, emperyal güç olarak nitelendirdiği NATO’nun ABD’nin kontrolü altında bulunduğunu ve İttifakın Yugoslavya savaşlarına bir hakem ya da Müslümanlara yardım için bölgeye gitmediğini; amacın Yugoslavya’nın bölünmesinin kışkırtılması olduğunu iddia etmiştir.¹⁴⁰

1.3.3 Rusya Federasyonu’nun Balkan Politikası

Tarih boyunca Balkanlar’ın tamamı Ruslar’ın dış politikalarının odak noktalarından biri olmuştur. 19. yüzyılda Kırım Savaşı’nın ardından Ruslar, Balkanlar bölgesine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu kapsamda da Ruslar, Balkanlar’ın hakimi olabilmek için hem Alman İmparatorluğu ile hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile mücadeleye girmiştir. Öte yandan Rusların çok eski politikası olan sıcak denizlere inme politikası kapsamında da Balkanlar önemli bir jeopolitik nokta olarak görülmüştür. Ayrıca, Balkan Halkları’nın çoğunun Slav kökenli olmaları da Balkanlar’ı Ruslar için önemli kılan başka bir neden olmuştur.¹⁴¹

Batı Bloku’nun Sovyet yayılması karşısında toparlanmaya başladığı dönemlerde Doğu Bloku’nda çok ciddi bir çatırdama meydana gelmiştir. Komünist bir yönetimi olan ve SSCB’nin Balkanlar’daki kolu-kanadı olan Yugoslavya, Moskova’dan kopmuştur. Sonrasında da 28 Haziran 1948’de Kominform’dan çıkarılmıştır. Bu ayrılığın nedeni ise SSCB’nin

¹³⁸ Callinicos, 2001: 246-248.

¹³⁹ Chomsky, 2001: 522-534.

¹⁴⁰ Parlar, 2004: 277-316.

¹⁴¹ <http://lamp-method.org/economics/legones.pdf> , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

Yugoslavya'yı tam anlamıyla kontrol altına almak istemesi; Tito'nun ise buna müsaade etmemesidir. Ayrıca kendine has komünist anlayış benimseyen ve Balkanlar'da da oldukça etkili olan Tito'nun bu güçlü duruşu Moskova'yı korkutmuştur. İki farklı Komünist yönetimin arasındaki bu sürtüşmeler 1953 yılında Sovyet lider Stalin'in vefat etmesiyle yumuşamış olsa da Tito, dış politikasında tekrar Doğu Bloku'na yanaşmayı uygun görmemiş; 1961'den itibaren Nehru ve Nasır ile “*Bağlantısızlar Hareketi*”nin (Non-Aligned) lideri olmuştur.¹⁴²

RF, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra NATO ile yakınlaşma sürecine girmiştir. Ancak bu yakınlaşma dostluk ilişkilerinden ziyade Balkanlar'dan ayrı kalmanın stratejik hedeflerine aykırı olmasından kaynaklanmıştır. Özellikle uluslararası kamuoyunun baskısı ile RF, hem S-FOR'a hem de K-FOR'a askeri destek sağlama noktasında NATO üyesi olmayan ülkelerin başında yer almıştır. Örneğin; Bosna-Hersek'te İstikrar Gücü (SFOR) kapsamındaki 20.000 personelin yaklaşık 1200 tanesi Ruslardan meydana gelmiştir. Bununla birlikte, Kosova'da görev yapan KFOR bünyesinde görev yapan 40.000 personelden 3150'si RF tarafından görevlendirilmiştir.¹⁴³

RF, Kosova Krizi'nde KFOR'a ciddi katkılar sunmuş olsa da NATO'ya sorunun çözüm yöntemleri hususunda zaman zaman muhalif olmuştur. Bu kapsamda, Kosova Sorunu'nun barışçıl bir şekilde çözülmesi gerektiğini savunan Moskova, askeri harekâta sıcak bakmayan tek Avrupa devleti olmuştur. Ayrıca RF, Kosova'yı henüz tanımamıştır.¹⁴⁴ Öte yandan RF, KFOR'da statü bakımından SFOR'a kıyasla daha yüksek statü elde etmiştir. Ancak yine de RF, Kosova Krizi esnasında birçok sorumluluk ve operasyon kontrolü verilmesine karşın hiç bir bölgede RF'ye tek başına hareket edebileceği bir kontrol alanı sağlayamamıştır.¹⁴⁵

2000'li yıllardan sonra Putin ile birlikte yeniden güçlenen ve yayılcı politikalar izlemeye başlayan RF için Balkanlar tıpkı Soğuk Savaş Dönemi'nde olduğu gibi Batı ile güç mücadelesi içinde olduğu coğrafyalardan biri olmuştur. Bunun nedeni ise, Balkanlar'ın yüzyıllardan beri RF için boğazlara geçiş ve Slav kardeşleri ile birleşme gibi emellerinden ötürü büyük öneme sahip olmasıdır. Bununla birlikte, Balkanlar'ın jeopolitik ve kültürel çıkarlar bakımından da RF nezdinde önemli olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan RF, SSCB'nin dağılımının hemen sonrasına tekabül eden Yugoslavya'nın dağılma sürecini ve Balkanlar'daki gelişmeleri sıkı bir şekilde takip etmiştir. Bunun en büyük nedeni ise, Balkan

¹⁴² Armaoğlu, 2014: 404-406.

¹⁴³ <http://www.nato.int/docu/presskit/010219/brocheng.pdf>, erişim tarihi: 14 Ağustos 2016.

¹⁴⁴ Süslü, 2012: 214.

¹⁴⁵ Jafarov, 2007: 133.

topluluklarının çoğu ile RF arasında kuvvetli tarihi ve kültürel bağların mevcut olmasıdır.¹⁴⁶

Balkanlar'ı çok iyi tanıyan ABD ile Balkan uluslarının çoğu ile aynı etnik kökene mensup SSCB arasında yaşanan güç mücadelesinde, Balkan jeopolitiği hassas bir dengeyi oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrasında da bu bölgede başlayan etnik, milliyetçi çatışmaların önlenmesi, Balkanlar'ın önceden olduğu gibi Rus kontrolüne girmemesi için Batı tarafından başlatılan mücadelede ABD başat güç olmaya devam etmiştir. Dolayısıyla, Balkan halklarının Batı'ya entegrasyonu, RF'nin Balkanlar'a yayılmasının engellenmesi ve RF'nin bu bölgedeki siyasi, askeri faaliyetlerinin azaltılmasında ABD'ye büyük sorumluluk düşmüştür.¹⁴⁷

Son dönemlerde, RF'nin özellikle Batı Balkan ülkelerindeki varlığını ve nüfuzunu güçlendirmeye çalıştığı gözlenmiştir. Balkan ülkeleri ile derin tarihi ve kültürel bağlara sahip olan RF, istikrarlı bir bölge olmayan Balkanlar'da aktif politika sergilemek istemektedir. Ancak, Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerin etki alanı oluşturmaya çalıştıkları bölgelere Batı, nasıl karşı güç politikaları geliştirdiyse bugün de RF'nin Balkanlar'da etki alanı oluşturma gayretlerine karşı NATO ve AB gibi örgütler aracılığıyla aynı yöntemi uygulamaktadır. Ukrayna'nın ve Gürcistan'ın zoraki şekilde Batı'ya yaklaşmasını engelleyen RF, birçok Balkan ülkesinin NATO ve AB'ye üye olmasına engel olamamıştır. Mamafih bazı Balkan ülkeleri ve eski Doğu Bloku ülkeleri RF bu tavrı yüzünden endişeye düşmüştür. RF, aday statüsündeki Balkan ülkelerine yönelik politika geliştirmesine karşı; bu ülkeler, Batı ile entegrasyona sıcak bakmıştır.¹⁴⁸

Batı'ya karşı Balkanlar konusunda zaafa uğrayan RF, ya Batı ile Balkanlar'ın entegrasyonuna müsaade edecek ya da Ukrayna ve Gürcistan Krizleri'nde olduğu gibi sert güce başvurmak suretiyle bu entegrasyonu engellemeye çalışacaktır. Zira Balkan ülkelerinin hemen hepsinin yüzünü Batı'ya dönmüş olması eski gücünü geri kazanan RF'yi küresel bir güç olma yolunda zor durumda bırakmaktadır. Nitekim Balkanlar'da kendisine en yakın halk olan ve Ruslar ile aynı doğrultuda hareket ettiği düşünülen Sırp'ların kanaatleri bunu kanıtlamıştır. Zira 1999 sonlarında Sırbistan'da yapılan kamuoyu araştırmasına göre yüzde onluk bir kesim RF ile ilişki kurulmasını mümkün görürken yüzde altmışlık bir kesim AB'yi işaret etmiştir.¹⁴⁹

Soğuk Savaş sonrası siyasi alanda olduğu kadar ekonomik alanda da RF ile Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin eski seyrinde olmadığı görülmüştür. Balkanlar'da giderek güç kaybı yaşayan RF, NATO'nun Balkanlar'da daha fazla genişlemesinin önüne geçebilmek

¹⁴⁶Kamalov, 2007: 99-100.

¹⁴⁷Kodaman ve Birsal, 2014: 58.

¹⁴⁸<http://www.abhaber.com/balkan-ulkelerinin-tercihi-rusya-degil-ab/>, erişim tarihi: 26 Mart 2016. ; Demir, 2012: 105.

¹⁴⁹<http://www.abhaber.com/balkan-ulkelerinin-tercihi-rusya-degil-ab/>, erişim tarihi: 26 Mart 2016.

adına diplomatik atılımlar gerçekleştirmiştir. Putin'in 2011 Sırbistan ziyareti bu kapsamda önemli bir anlam taşımaktadır.¹⁵⁰ Öte yandan Karadağ'ın NATO'ya üye olması ve Bosna-Hersek'in ve Makedonya'nın NATO'ya ilerleyen dönemde üyeliklerinin söz konusu olması Moskova'yı ziyadesiyle rahatsız etmiştir.¹⁵¹

RF, Balkan ülkelerini Batı'ya kaptırmamak için mücadele gösterirken elinde kullandığı en önemli koz belki de sahip olduğu enerji gücüdür. Ancak, RF ile Balkan ülkelerinin içinde bulunduğu iki önemli enerji projesi askıdadır. Yine de bugün enerji ihtiyacını karşılama bakımından Makedonya, Sırbistan ve Bosna-Hersek gibi Balkan ülkeleri Moskova'ya bağımlıdırlar. Balkanlar'ın bir diğer stratejik önemi de doğalgaz boru hatlarının geçiş güzergâhında yer almasıdır. Arnavutluk hariç Balkan ülkelerinin tamamı ile doğal gaz bağlantısı RF, Balkanlar'a ve Avrupa'ya enerji akışı konusunda da sorunlar yaşamıştır. Her ne kadar Batı ile yaşadığı siyasi krizlerin ardından RF üzerinden Avrupa'ya doğalgaz taşıma projesi olan Güney Akım Projesi iptal olsa da Balkanlar, Avrupa'ya taşınacak enerji akışı hususunda kilit bir bölge olma özelliği taşımaya devam etmektedir.¹⁵²

Balkanlar'daki varlığını ve güç mücadelesini yalnızca enerji politikaları ile sağlamanın mümkün olmadığını bilen Moskova, Balkanlar'a yönelik sıcak ilişkiler geliştirmeye de çalışmıştır. Bu kapsamda, Rus Sputnik radyo ve televizyon ajansı Batı ile mücadele edebilmek adına Sırbistan'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Sırbistan ise, RF'den İngiltere'nin BM'de oylamaya sunacağı 1995 olaylarının “soykırım” olarak nitelendirilmesi talebini veto etmesini istemiştir. Öte yandan Balkanlar'da Batı'nın varlığında ziyadesiyle endişe ve rahatsızlık duyan Kremlin, Makedonya'da meydana gelen gösterilerin Batı'nın bir oyunu olduğunu öne sürmüştür.¹⁵³

1.3.4 Balkanlar'da Devam Eden Güç Mücadelesi

Soğuk Savaş Döneminde etkin güç mücadelesi alanı içerisinde yer alan Balkanlar'a ABD çok fazla önem atfetmiştir. Bu minvalde, ABD, Türkiye ve Yunanistan'ı Truman Doktrini ve Marshall Planı ile kendi safına çekmeye çalışmış, “çevreleme” diye nitelendirilmiş bu politika ile Balkanlar'dan komünizmi uzak tutmaya çalışmıştır.¹⁵⁴ Balkanlar, Soğuk Savaş sonrası yaşadığı sorunlarla dünyanın dikkatini çekmiştir. Önce Bosna-Hersek Savaşı hemen ardından da Kosova Savaşı'nın patlak vermesiyle Moskova,

¹⁵⁰ İmanov, 2011: 162-169.

¹⁵¹ <http://www.abhaber.com/balkan-ulkelerinin-tercihi-rusya-degil-ab/>, erişim tarihi: 26 Mart 2016.

¹⁵² Bieri, 2015: 2-3.

¹⁵³ <http://www.economist.com/news/europe/21683967-montenegros-accession-fills-one-few-remaining-gaps-western-alliance> erişim tarihi: 9 Ağustos 2016.

¹⁵⁴ Peksarı, 2007: 14.

bölgede aktif politikalar geliştiren NATO'ya krizlerin ilk safhalarında destek sunmuştur. NATO çatısı altında Balkanlar'ın istikrarlaştırılması kapsamında bir araya gelen taraflar ilişkileri daha da ileri boyutlara taşımayı bilmişlerdir.¹⁵⁵

Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde Doğu-Batı Blokları arasındaki görüş ayrılıkları nispeten azalma eğilimine girmiş ve Moskova ile Batı yakınlaşmaya başlamıştır. Özellikle, NATO ile Varşova Paktı'nın "*Kısa ve Orta Menzilli Füzelere Kaldırılması Anlaşması*"nın imzalanması ilişkilerin yumuşamasına vesile olmuştur. Öte yandan BM oturumları da ortamın yumuşamasına olanak sağlamıştır. Nitekim Varşova Paktı ülkelerin ve NATO üyesi ülkelerin silahsızlanma yolundaki açıklamaları bunu sağlamıştır.¹⁵⁶

NATO'nun Soğuk Savaşın hemen sonrasında dönüşümünün bir parçası olarak geliştirdiği "*Barış İçin Ortaklık*" programına RF de davet edilmiştir. RF, ilk başlarda BİO programına, İttifakın genişlemekten vazgeçtiğini düşündüğü için olumlu bakmıştır. Ancak bundan kısa süre sonra bu programın NATO dönüşümünün farklı bir amacı hedeflediğinin farkına varmıştır. Öte yandan bazı uzmanlar, RF'nin NATO'nun BİO programında yer almasını NATO'nun çıkarları açısından çok önemli bulmuştur. Zira kriz yönetimi mekanizmasında ve Yugoslav tipi çatışmaların önlenmesinde RF'nin bu programda yer alması NATO'nun lehine olan bir durum olmuştur.¹⁵⁷

Ancak NATO'nun genişleme politikası bağlamındaki faaliyetleri RF için bir endişe kaynağı olmuştur. 1997 yılında Rus Duması tarafından oluşturulan RF Askeri Konseptinde NATO'nun gelecekteki çok yönlü dönüşümünün ve faaliyetlerinin RF açısından bir tehdit unsuru olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca bu yeni doktrinde etnik köken, milliyet ve din kökenli radikalliğin güçlendiği, bölgesel silah yarışının hız kazandığı, dünya savaşı dahil savaş tehdidinin azaldığı gibi hususlara yer verilmiştir.¹⁵⁸

Balkanlar'da Sovyet dayatmasındaki komünist rejimlerin sona ermesiyle birlikte NATO, AB ve BM bu bölgede etki ve varlık alanlarını genişletme fırsatı elde etmiştir. NATO'ya Balkanlar'daki krizlerde destek sunan Moskova 2003 yılında Balkanlar'da bulunan askeri personelini geri çekmiştir.¹⁵⁹

RF, Soğuk Savaş sonrası 20 yıl boyunca Batı ile iyi ilişkiler geliştirmiş ve birçok ortaklık projelerinde bulunmuştur. Ancak İttifakın genişleme politikasına karşı çıkan RF'nin, 2008 yılında Bükreş Zirvesi'nde NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'ın ileriki bir dönemde

¹⁵⁵ <http://www.nato.int/docu/presskit/010219/brocheng.pdf>, erişim tarihi: 09 Ağustos 2016.

¹⁵⁶ Jafarov, 2007: 47-48.

¹⁵⁷ Jafarov, 2007: 120.

¹⁵⁸ Jafarov, 2007: 142-143.

¹⁵⁹ Pavloudis, 2002: 79-80. ; <http://www.economist.com/news/europe/21683967-montenegros-accession-fills-one-few-remaining-gaps-western-alliance>, erişim tarihi: 28 Ağustos 2016.

İttifak'a üyelikleri yönünde karar almasından hemen sonra, 2008 yılında Gürcistan'a müdahalesi ve 2014 yılında Ukrayna'yı ilhak etmesi, Batı ile RF arasındaki ilişkiler kopma noktasına getirmiştir. Bugün, Batı ile RF arasında siyasi ve askeri iletişim kanalları hala açık olsa da Batı Moskova'ya karşı ekonomik ambargo uygulamıştır.¹⁶⁰

Öte yandan başlarda başta ABD olmak üzere NATO üyesi ülkeler NATO'nun genişlemesinin kesinlikle RF aleyhine gerçekleşmeyeceğinin altını çizmişler ve RF'yi karşılıklarına almamaya dikkat etmişlerdir. Bu yüzden de RF, 1994 yılında hayata giren BİO'ya davet edilmiş ayrıca Avrupa güvenlik sistemi içine dahil edilerek Moskova'nın tepkilerinin azaltılması amaçlanmıştır. RF, bu tekliften sonra Batı'nın bir parçası olmak ile kendini Avrupa güvenliğinin dışında tutarak yeni bir güvenlik yapılanması oluşturmak arasında bir seçim yapmak zorunda kalmıştır. Esasen Soğuk Savaşın hemen ertesinde ilk seçenek RF için daha cazip ve rasyonel bir tercih olmuştur. Ancak daha sonra meydana gelen milliyetçiliğin yol açtığı yeni bir yapılanma olan “Avrasyacılık” akımının etkisiyle RF, ikinci seçeneği seçmek durumunda kalmıştır.¹⁶¹

Bu dönemde ABD, NATO'nun genişlemesini küresel boyutta bir gelişme olarak görmüştür. Amerikan yönetimine göre RF, Batı için artık bir tehdit unsuru olarak görülmesi de Avrupa için tehdit denildiğinde RF, ilk akla gelen ülke olmuştur. Ayrıca, Avrupa ülkeleri, NATO'nun Balkanlar'ı da içine alan genişlemesinin RF'ye, zarar vermeyeceği konusunda RF'yi ikna edemediğinden, bu sürecin yeni bir Soğuk Savaş'a yol açmasından endişe duymuştur.¹⁶²

Karadağ'ın NATO'ya üyelik meselesi de Moskova'yı ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Karadağ'ın Batı'ya yaklaşması gerektiğini savunan ve NATO üyeliğini savunan Karadağ'ın eski başbakanı Dukanoviç ise, Batı'nın Moskova'nın Batı Balkanlar'a yönelik olası müdahale endişesini politik bir fırsat olarak görmüş ve bu fırsatı lehine kullanmak istemiştir. Bu bağlamda Karadağ, NATO'ya ve AB'ye yakınlaşmak için, turizm ve ticaret gelirlerinde önemli bir paya sahip RF'ye karşı Batı ile birlikte ambargo uygulamaktan geri kalmamıştır. Dahası, Dukonoviç 2014 yılındaki Washington ziyaretinde dönemin ABD Başkan yardımcısı Joe Biden'a NATO'nun Ukrayna Krizi karşısında daha fazla doğuya doğru genişlemesi gerektiğini dile getirmiştir.¹⁶³

Karadağ'ın bu hamlesi kuşkusuz eski müttefiki RF ile ilişkilerin tehlikeye girmesine yol açmıştır. Lakin oluşan bu durum karşısında Moskova Podgorica'ya sert bir tepki

¹⁶⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm?utm_campaign=topicpage&utm_source=facebook&utm_medium=smc erişim tarihi: 10 Ağustos 2016. ; Karabulut, 2012: 123.

¹⁶¹ Kök, 2012: 181-182.

¹⁶² Kök, 2012: 175.

¹⁶³ <http://carnegie.ru/publications/?fa=62232> , erişim tarihi: 12 Ağustos 2016.

göster(e)memiştir. RF, Karadağ'ın kendisine bağımlı olduğu enerji ve turizm sektörlerinde ambargo uygulayarak Karadağ'ı cezalandırma yoluna gitmemiştir. Öte yandan Rus medyası da üyelik kararı ve Karadağ'ın Batı yanlısı politikaları bağlamında Karadağ'a karşı tavır almamıştır. Ancak, bu durum ilerde de bu şekilde gitmeyebilir. Karadağ'ın NATO'ya üyeliğinin sonraki dönemlerinde Karadağ-RF ilişkileri bozulabilir.¹⁶⁴

Karadağ'ın NATO'ya entegre olma politikasını eleştiren Rus Duma'sı Karadağ yönetiminin Karadağ Halkı'nın çıkarları ve taleplerine aykırı politika geliştirdiğini öne sürmüştür. Hatta St. Petersburg Ekonomik Forumu'nda konuşan Vladamir Putin “*Sovyetler Birliği dağıldı, Varşova Paktı artık bulunmuyor; ancak NATO hala sınırlarımıza doğru yaklaşıyor. Karadağ'ın İttifak'a katılmak istemesini anlamak oldukça güç*” diyerek Karadağ'ın NATO'ya katılmasına eleştiri getirmiştir. Ayrıca RF'nin desteklediği küçük çaplı muhalif partilerden biri Karadağ'ın başkenti Podgorica'da Karadağ'ın NATO'ya üyeliğini protesto etmiştir.¹⁶⁵

RF'nin eski müttefikleri olan Balkan ülkelerinin Batı'ya yaklaşması karşısında Kremlin'in bir politika geliştirmede yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Balkanlar'daki eski müttefiklerini NATO'ya kaptırmaya devam eden Moskova'nın en ciddi endişesi ise, RF'nin en yakın Balkan müttefiki olan Sırbistan'ı da bir gün kaybetmektir. Nitekim Sırbistan da Batı ile yaklaşan ve NATO'ya üye olan Karadağ'ın izlediği politikaya yakın bir dış politika izlemektedir. Sırp liderler, RF'nin hatırı için Batı ile ilişkilerini tehlikeye atmaya doğru bulmamıştır. Bu durum da, RF'nin Balkanlar'daki hamlelerini güçleştirmiştir/güçleştirmektedir.¹⁶⁶

Öte yandan Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı ile yaklaşan Balkan devletleri için AB ve NATO gibi oluşumlara üye olmak, Balkan ülkelerinin istikrara kavuşmasında ve güvenlik sorunlarının azalmasında önemli mihenk taşı olabilecektir. Zira Batı'lı örgütlerin demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü savunması ve üye devletlere bu değerleri empoze etmesi bunu kanıtlar niteliktedir. Bununla birlikte, AB kurumlarının geri kalmış Balkan devletlerinin ekonomilerini destekleyici proje ve programları Balkan devletlerine ekonomik refah sunmasının yanı sıra demokrasiye geçiş için gerekli olan toplumsal gelişmeye de katkı sağlayacaktır.¹⁶⁷ Ancak bu olumlu tablonun yanında bir de olumsuz bir tablo bulunmaktadır. NATO'nun Balkanlar'da genişlemesine karşı çıkan RF'nin

¹⁶⁴ <http://carnegie.ru/publications/?fa=62232> , erişim tarihi: 12 Ağustos 2016.

¹⁶⁵ <http://www.rferl.org/content/russia-montenegro-nato-accession/27821224.html> erişim tarihi: 10 Ağustos 2016. ; <http://www.rferl.org/content/russia-montenegro-nato-accession/27821224.html> , erişim tarihi: 10 Ağustos 2016.

¹⁶⁶ <http://carnegie.ru/publications/?fa=62232> , erişim tarihi: 12 Ağustos 2016.

¹⁶⁷ Pavloudis, 2002: 85.

tepkileri ve hamleleri endişe vericidir. Nitekim RF Uluslararası İlişkiler Konseyi uzmanı olan Ilya Kravchenko bu hususta şu şekilde açıklama yapmıştır: “Hiç kuşkusuz NATO’nun Balkanlar’da genişlemeye devam etmesi hâlihazırda gergin olan RF-NATO ile ilişkileri daha da kötüleştirecek”. Ayrıca Kravchenko, NATO’nun Balkanlar’da genişlemesi karşısında Kremlin’in Karadağ veya Makedonya’daki Sırp nüfusun manipüle edebileceğini de dile getirmiştir.¹⁶⁸

Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney ise RF’nin Balkanlar’a yönelik politikasını şu şekilde açıklamıştır:

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD-RF rekabeti hep var aslında ve bu sadece Balkanlar’la ilgili bir şey değil. Çünkü RF son yıllarda geliştirmiş olduğu askeri (A2/AD kapasitesi gibi) ve askeri olmayan tüm imkânlarını kullanarak Batı’nın kendisi için önemli olan alanlardaki etkisini sınırlamaya çalışmaktadır. Batı’nın özellikle Ortadoğu’daki hareketsizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan güç boşluğunu kendi lehine çevirerek doldurmayı mesela Suriye’de başardı. Şu anda Balkanlar’da da yapmaya çalıştığı budur.¹⁶⁹

Prof. Dr. Güney, ayrıca Balkanlar’da ilerleyen zamanlarda NATO-RF güç çatışmasının daha da hissedilebilir seviyelere ulaşabileceğini savunmuştur. Bu bağlamda Güney’e göre NATO’nun RF’yi “çevreleme politikası” (containment) Soğuk Savaş sonrası dönemde boyut değiştirmiş ve apaçık bir çevreleme politikası olmaktan ziyade “sınırlandırma politikası” (constrainment) anlamına gelen bir politikaya evrilmiştir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ <http://www.turkishweekly.net/2016/06/16/news/balkans-look-to-nato-as-russia-s-influence-wanes/> , erişim tarihi: 10 Ağustos 2016.

¹⁶⁹ Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney ile Söyleşi Varşova’daki NATO Zirvesi, İstanbul, Bilgesam Adamlar.

¹⁷⁰ Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney ile Söyleşi Varşova’daki NATO Zirvesi, İstanbul, Bilgesam Adamlar.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO'NUN BALKAN DEVLETLERİYLE İLİŞKİLERİ

2.1 NATO'nun Açık Kapı Politikası ve Balkan Devletleriyle İlişkileri

Çalışmanın bu bölümünde Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonrası yaşanan iki önemli gelişme ışığında NATO ile Balkan devletleri arasındaki ilişkiler irdelenecektir. Bu gelişmelerden ilki Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle NATO'nun varlık nedenini yitirmesi, bir diğeri ise; NATO'nun Yugoslavya'nın dağılması sonrasında yeni kurulan cumhuriyetler ile Balkan ülkelerini kapsayan genişleme politikasıdır. Bu iki gelişmenin yanında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde meydana gelen çatışmalarda NATO'nun takınmış olduğu tutuma, Balkan ülkelerinin NATO operasyonlarına katkılarına da değinilecektir.

SSCB'nin çöküşü ve Soğuk Savaş'ın sonuna tekabül eden Yugoslavya'nın dağılışı süreci, Balkanlar'ı çatışmacı ve kaotik bir sürecin içerisine sokmuştur. Etnik çatışmaların yaşandığı, şiddetin ve ölümlerin artış gösterdiği Balkanlar'a İttifak'ın ilgisi bu dönemde kademeli bir şekilde artmıştır. Bu kapsamda NATO, 2010 yılında belirlediği Yeni Stratejik Konsept dahilinde üç yeni rol benimsemiştir. Bunlar; ortak savunma, ortak güvenlik ve küresel kriz yönetimidir. Bu üçünden NATO'nun üstlendiği küresel kriz yönetimi rolü, NATO'nun küresel ölçekli krizlerde askeri ve siyasi yönetim yetkisini elinde tutmasını ve çatışma sonrası istikrarın pekiştirilmesine yardım edilmesi hususunda yetkiye sahip olmasını sağlamıştır.¹⁷¹

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle NATO'nun misyonunu tamamladığı ve tarih sahnesinde artık yeri olmadığına yönelik görüşlerin aksine NATO, bugün dünyanın en önemli güvenlik örgütü konumundadır. NATO, Balkanlar'da aktif olarak faaliyet göstermeye başlamasından bu yana yaptığı hatalardan ders alarak büyüyen ve gelişen bir örgüt haline gelmiştir. Özellikle, Bosna-Hersek'te BM'nin ve NATO'nun müdahale etmekte geç kaldığı olaylardan ders çıkarmış, Kosova'daki krizde Bosna-Hersek'te yapılan hataları tekrarlamayarak krize karşı daha ivedi bir şekilde müdahil olmuştur.¹⁷²

İttifak, kendi sınırları kapsamında güvenlik kuşağı oluşturmak için eski hasımları ile iyi ilişkiler kurup bu devletlere kapısını açmıştır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası geliştirdiği stratejiler dahilinde "Açık Kapı Politikası" ve BİÖ ile eski Doğu Bloku ülkelerle yakın diyalog içine girmiştir. BİÖ projesi ile eski Varşova Paktı üyeler ile uzlaşma ortamını

¹⁷¹http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm , erişim tarihi: 27 Mart 2016.

¹⁷²<http://globalstudies.washington.edu/wp-content/uploads/2015/01/v2n2-Gurian.pdf> , erişim tarihi: 28 Mart 2016.

sağlamış ve Balkanlar'ı da kapsayan bu proje Orta Asya ve Kafkaslarda da bazı ortaklıklar ve işbirliklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.¹⁷³

Washington, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte İttifak'ın öncelikleri arasında yer alan NATO'nun genişlemesi ve bu kapsamda tüm Balkan ülkelerinin, İttifak'a katılımlarının desteklenmesini süreç içerisinde sürekli dillendirmiş ve buna yönelik çalışmalarda bulunmuştur. ABD, İttifakın kapılarının Balkan ülkelerine daima açık olduğuna yönelik söylemlerini dillendirirken, NATO üyeliği hususunda Balkan ülkelerinin ortak hareket etmelerini sağlayacak Adriyatik Grubu'nun oluşturulmasına da destek sunmuştur. Ancak, Yunanistan ile Makedonya arasında yaşanan anlaşmazlıklar, ABD'nin desteğine ket vurmuş, Makedonya bu genişlemenin dışında kalmıştır.¹⁷⁴

Kasım 2010'da Lizbon'da kabul edilen Yeni Stratejik Konsept'te, genişlemenin müttefiklerin güvenliğinin yansıması, barış içinde bir arada yaşayan bütün ve özgür bir Avrupa gayesine katkıda bulunacağını, bu sebepten ötürü, NATO'nun kapılarının kriterlerini yerine getiren tüm Avrupa demokrasilerine açık olduğuna yönelik vurgu yapılmıştır. İttifak'ın en güncel stratejik konseptinde, İttifak'ın "*Açık Kapı Politikası'na*" devam edeceği vurgulanmış, Bosna-Hersek' in üyelik davetinde bulunması memnuniyetle karşılanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde belirgin bir şekilde uygulamaya konulmuş olan NATO'nun "*Açık Kapı Politikası*" İttifak Anlaşması'nın onuncu maddesine¹⁷⁵ dayandırılmaktadır. Anlaşmaya göre NATO üyeliği İttifak Anlaşması'nın ilkelerini daha ileriye taşıyabilecek ve Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkı sunacak herhangi bir Avrupa devletine açıktır.¹⁷⁶

NATO'nun Balkanlar'daki en önemli misyonlarından biri de Balkan ülkelerinin birbirleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesi meselesidir. Bununla birlikte, Avrupa-Atlantik entegrasyonunun Balkan ülkelerinin tamamını kapsayıcı bir şekilde ele alınması da gündemdedir. Bu genişleme, gerek Balkan ülkeleri gerekse İttifak için ortak hedeftir. NATO bu entegrasyonu BİO kapsamında başarılı bir şekilde yürütmektedir. Özellikle eğitim ve öğretim alanında İttifak'ın Balkanlar'da oldukça proaktif bir politika izlediğini söylemek mümkündür.¹⁷⁷

Balkan ülkeleri açısından ise, NATO ile iyi ilişki geliştirmek birçok açıdan faydalı

¹⁷³Peksarı, 2007: 56.

¹⁷⁴Morelli, 2009: 9-12.

¹⁷⁵4 Nisan 1949 yılında kurulan ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü olarak da bilinen NATO'nun kurucu anlaşması olan Washington Anlaşması toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin en önemlisi ise; "*Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirilecek*" şeklinde yorumlanan beşinci maddedir. Anlaşmanın tüm maddeleri için bk. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr , erişim tarihi: 23 Haziran 2016.

¹⁷⁶http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151130_1512-factsheet-enlargement-en.pdf , erişim tarihi: 27 Haziran 2016.

¹⁷⁷<http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art3.html> , erişim tarihi: 10 Ağustos 2016.

olacaktır. Özellikle NATO üyeliğinin kendilerine birçok açıdan olumlu katkı sunacağına inanan Balkan devletleri NATO'ya katılımın yalnızca ekonomik çıkar için önemli olmadığını savunmaktadır. Bağımsız askeri analist olan Alexander Golts'a göre Balkan devletlerinin NATO'ya üyeliği kendilerinin Avrupa-Atlantik toplumuna hazır olduklarını gösteren önemli bir adımdır.¹⁷⁸

Tablo 2.1 Balkan Ülkelerinin AB ve NATO Üyelikleri

Balkan Ülkeleri	AB Üyelik Yılı	NATO Üyelik Yılı
Arnavutluk	-	2009
Bosna-Hersek	-	-
Bulgaristan	2007	2004
Hırvatistan	2013	2009
Karadağ	-	2017
Kosova	-	-
Makedonya	-	-
Romanya	2007	2004
Slovenya	2004	2004
Sırbistan	-	-
Yunanistan	1981	1952

Kaynak: http://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1 , erişim tarihi: 8 Nisan 2017 ; http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm , erişim tarihi: 8 Nisan 2017

Tablodan anlaşılacağı üzere on bir Balkan ülkesinden beşi AB'ye, yedisi de NATO'ya üye iken; dört Balkan ülkesi iki oluşumun da dışındadır. AB üyesi Balkan ülkelerinin tamamı aynı zamanda NATO'ya da üyedir. Ancak NATO'ya üye olup AB'ye üye olmayan iki Balkan ülkesi bulunmaktadır. Öte yandan üyelik tarihleri incelendiğinde her iki oluşuma da üye olanların tamamı önce NATO'ya daha sonra AB'ye üye olmuştur. Bu üyelere Slovenya, iki oluşuma da aynı yıl üye olmasına karşın, NATO'ya daha önce dahil olmuştur

2.1.1 NATO-Arnavutluk İlişkileri

NATO üyesi olmak için uzun süre bekleyen ve eski Varşova Paktı üyesi olan Arnavutluk, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası "*Açık Kapı Politikası*" kapsamında İttifak'a dahil olmuştur. Arnavutluk, 1992 yılında Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine üyelik başvurusunda bulunmuş ve bu başvuru NATO tarafından kabul edilmiştir. Başvuru tarihinden

¹⁷⁸<http://www.turkishweekly.net/2016/06/16/news/balkans-look-to-nato-as-russia-s-influence-wanes/> erişim tarihi: 10 Ağustos 2016.

itibaren NATO ve Arnavutluk arasındaki ilişkiler gelişmiş; hem NATO'nun hem de Arnavutluk'un üst düzey yöneticileri karşılıklı ziyaretlerde bulunmuştur. 1994 yılında Arnavutluk Başbakanı, Sali Berisha, Barış İçin Ortaklık Programı Protokolü'nü imzalamıştır. Eski Doğu Bloku ülkelerin NATO'ya üyeliklerini kolaylaştıracak bu programa resmi üyelik ise 1995 yılında gerçekleşmiştir.¹⁷⁹

NATO'nun son üyelerinden olan Arnavutluk'un komünizmin Balkanlar'da önemini yitirmesinin ardından NATO'ya ilk üyelik başvurusunda bulunan ülkelerden biri olmasına karşın ekonomik ve demokratik kriterleri yerine getirmesinin uzamasından ötürü üyelik süreci de uzamıştır. Ayrıca NATO, Arnavutluk'un NATO'ya üyeliğinin NATO'ya olası katkılarını sorgulamış ve nihai aşamada bu üyelik kabul görmüştür. Öte yandan NATO'ya üye olmasının ardından Arnavutluk, AB ile de yakınlaşmıştır. Öyle ki Arnavutluk'un dış politikadaki en önemli hedeflerinden biri AB üyeliğidir.¹⁸⁰

Kasım 1999'da “*Üyelik Eylem Planı*”na dahil olan Arnavutluk, üyelik başvurusundan üç yıl sonra NATO bünyesinde ilk kez 23 personel ile Afganistan'da görev yapan ISAF misyonuna destek sunmuştur. Bu tarihten itibaren Arnavutluk'un NATO'ya üyeliği NATO'nun gündemini oluşturan önemli konulardan biri olmuştur. 2003 NATO İstanbul Zirvesi'nde Arnavutluk'un NATO'ya katkılarından ve gelişiminden övgüyle bahsedilmiştir. Yine 2003 yılında Arnavutluk, Makedonya ve Hırvatistan ABD ile “*Adriyatik Sözleşmesi*” imzalanmıştır. Bu anlaşmanın ardından üç ülkenin de NATO'ya girişlerinin başlangıcı olacağı öngörülmüştür.¹⁸¹

2008 yılında NATO Arnavutluk ve Hırvatistan'a resmi üyelik davetinde bulunmuştur. 2009 yılına ise bu iki devlet İttifak'ın Strasbourg/Kehl Zirvesi'nde NATO üyesi olmuştur. Daha sonra Arnavutluk Washington Anlaşması'nın ve NATO'nun parçası olmanın yükümlülüklerini yerine getirmek için stratejik hedefler koymuş ve dış politikasını revize etmiştir. Arnavutluk'un NATO'ya uyum süreci yalnızca Arnavutluk'un askeri yönden güç kazanmasını sağlamamış; aynı zamanda NATO'ya değerli bir müttefik kazandırmıştır.¹⁸²

Arnavut halkının NATO üyeliği konusunda hükümete verdiği destek ise oldukça yüksek olmuştur. Yapılan referandumda, halkın yüzde 96'sı NATO üyeliğini onaylamıştır. Bununla birlikte, Arnavutluk'taki büyük siyasi partilerin tamamı Arnavutluk'un NATO üyeliğini desteklemiştir. Küçük bir ülke ve ekonomik yönden geri kalmış bir ülke olan

¹⁷⁹http://www.mod.gov.al/arkiv/eng/index.php?option=com_content&view=article&id=516:historiku-i-marredhenieve-nato-shqiperi&catid=198&Itemid=589 , erişim tarihi: 20 Temmuz 2016.

¹⁸⁰Global Investment and Business Center, 2013: 30.

¹⁸¹http://www.mod.gov.al/arkiv/eng/index.php?option=com_content&view=article&id=516:historiku-i-marredhenieve-nato-shqiperi&catid=198&Itemid=589 , erişim tarihi: 20 Temmuz 2016.

¹⁸² <http://www.puneteshastme.gov.al/en/mission/albania-in-nato> , erişim tarihi: 23 Temmuz 2016.

Arnavutluk'un askeri yönden gelişimine ABD ve NATO destek çıkmaktadır. NATO bünyesinde, Bosna-Hersek'deki IFOR ve S-FOR kuvvetlerine, Afganistan' da istikrar sağlama gücüne destek veren Arnavutluk, ABD'nin öncülüğünde oluşturulan Irak'taki koalisyon gücüne ve IŞİD ile mücadelede İttifak'a destek sağlamıştır.¹⁸³

İttifak'a üye olmasının ardından NATO'nun yönetim sürecine katkıda bulunmaya başlayan Arnavutluk, Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğinde aktif rol oynamaya başlamıştır. Öte yandan NATO üyeliği Arnavutluk'un uluslararası şöhretini artırmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, üyelikten sonra Arnavutluk, askeri yapılanmasında bir takım değişimler yaşamış, yaptığı askeri reformlar ile askeri yapılanmayı güçlü tutup, maliyeleri azaltarak ülke ekonomisine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Nitekim Arnavutluk'un uluslararası güvenliğinden NATO Anlaşması'nın beşinci maddesi gereğince NATO'nun sorumlu olması bunu mümkün kılmıştır.¹⁸⁴

Eski Doğu Bloku bir ülke olan Arnavutluk'un NATO'ya katılımının iki tarafa da katkı sağladığını ve iki tarafa için "*kazan-kazan politikasını*" doğurduğunu söylemek mümkün olacaktır. Özellikle güvenlik alanında bölgesel işbirliği açısından bu birliktelik olumlu karşılanmıştır. 2014 yılında Arnavutluk Savunma Bakanı Mimi Kodheli bu minvalde bir açıklamada bulunmuştur. Kodheli'ye göre; "*politik istikrar, güvenlik ve ekonomik refah ancak işbirliği ile mümkündür.*"¹⁸⁵

2.1.2 NATO-Bosna-Hersek İlişkileri

Bosna- Hersek'te krizin patlak vermesinde sonra etnik soykırıma varan olaylara geç de olsa müdahale eden NATO, Bosna-Hersek'te yaklaşık 200 bin insanın ölmesine engel olamamıştır. Sırp'lara yönelik diplomasi çabalarından istediğini alamayan NATO 1995 yılında gerçekleştirdiği bombalı saldırılar ile Sırp güçlerini püskürtmeyi başarabilmiştir. Ardından kısaca Dayton Anlaşması olarak bilinen Bosna-Hersek'te Barış İçin Genel Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır. Sonraki süreçte çatışmaların yaralarının sarılması ve bir daha böyle elim hadiselerinin yaşanmaması için 60.000 personelden oluşan NATO gücü (IFOR) oluşturulmuştur. IFOR'un mevcudiyeti zamanla azaltılarak istikrar gücü olan S-FOR isimli yeni bir oluşuma gidilmiştir. Bu oluşumun da sona ermesinden sonra Bosna-Hersek'deki misyonunun sonuna gelen NATO, askeri karargâhını devam ettirmesine karşın görevi AB' ye

¹⁸³Morelli, 2009: 3-6. ; http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_130459.htm?selectedLocale=en , erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

¹⁸⁴<http://www.punetejashtme.gov.al/en/mission/albania-in-nato> , erişim tarihi: 23 Temmuz 2016.

¹⁸⁵http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_106948.htm , erişim tarihi: 24 Temmuz 2016.

bağlı EU-FOR' a devretmiştir.¹⁸⁶

Bosna-Hersek'te yaşayan ve Slav kökenli olan Boşnaklar, NATO'nun savaşı durdurması ve savaş sonrası Bosna-Hersek'te istikrarın ve güvenliğin sağlanması yönündeki çabaları karşısında NATO'ya minnet duymuştur. Bosna-Hersek'te patlak veren savaş karşısında BM ile birlikte barışı koruma mücadelesi gösteren ve savaş sona erdikten sonra da güvenlik misyonunu 2004'te AB'ye devredene kadar sürdüren NATO'nun prestiji Boşnaklar nezdinde oldukça yüksek olmuştur.¹⁸⁷

AB, Bosna-Hersek'te barış ve istikrar ile ilgili konularda rol üstlenirken, NATO savunma reformu, Bosna-Hersek'in BİO üyeliğine ve daha sonra gerçekleşmesi muhtemel NATO üyeliği hususlarına eğilmiştir. 2006 yılında BİO'ya katılan Bosna-Hersek, NATO'ya üyelik isteği doğrultusunda NATO ile “*Yoğunlaştırılmış Diyalog Programı*”na dâhil edilmiştir. Üyelik Eylem Planı'na davet edilen Bosna-Hersek'in, NATO üyeliği için birtakım eksikliklerini gidermesi gerekmektedir. Öte yandan, Bosna-Hersek halihazırda NATO'ya askeri destek sunmaktadır. Bu kapsamda, Bosna-Hersek, 2009 yılından beri Afganistan'da bulunan NATO misyonuna katkılarda bulunmuştur.¹⁸⁸ Buna mukabil, NATO da Bosna-Hersek'e önemli destekler sunmaya devam etmektedir. Son olarak, Bosna-Hersek'te 2014 yılında yaşanan sel felaketinde İttifak, Bosna-Hersek'e maddi ve manevi desteğini sunmuştur.¹⁸⁹

İttifak'a üyelik için yoğun bir arzu içerisinde olan Bosna-Hersek'in İttifak'a dâhil olması halinde iki tarafında kazançlı çıkacağını söylemek mümkündür. NATO Bosna-Hersek'in sahip olduğu bu motivasyona destek de sunmaktadır. Bu kapsamda 2012 yılında NATO Genel Sekreter yardımcısı Alexander Wershow Bosna-Hersek'e çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir. 2013 yılında ise, NATO Genel Sekreteri Saraybosna'da Bosna-Hersek'in İttifak'a üyeliği hususunda siyasetçiler ile ilişkilerin değerlendirilmesi ve ileriye taşınması için bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ayrıca 2015 yılında Brüksel'deki NATO Dışişleri Bakanları toplantısında NATO'nun “*Açık Kapı Politikası*” kapsamında Bosna-Hersek'in Üyelik Eylem Planı kapsamında kat ettiği mesafenin önemli ve memnuniyet verici seviyelere ulaştığı dile getirilmiştir. Bununla birlikte Bosna-Hersek'li siyasetçilere üyelik için gerekli reformlara devam edilmesi çağrısında bulunulmuştur.¹⁹⁰

Üç etnik yapıları ve Boşnak-Hırvat Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti olmak üzere iki

¹⁸⁶ Ekinci, 2014a: 17-18.

¹⁸⁷ http://www.nato.int/docu/review/2011/Mladic_Balkans/NATO_Relations_Bosnia_1/TR/index.htm , erişim tarihi: 3 Temmuz 2016.

¹⁸⁸ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm , erişim tarihi: 28 Mart 2016.

¹⁸⁹ http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_110103.htm?selectedLocale=en , erişim tarihi:28 Mart 2016.

¹⁹⁰ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm , erişim tarihi: 11 Ağustos 2016.

parlamentar yapılı sisteme sahip olan Bosna-Hersek'in NATO'ya tam üyeliğinin önündeki en büyük engel ise, Bosna-Hersek'li Sırp'ların tam üyelik konusundaki endişeleridir. Her ne kadar Sırbistan NATO ile ilişkilerini belirli bir noktaya taşımış ve ilişkilerini geliştirmiş olsa da Bosna-Hersek'li Sırp'lar NATO'ya tam üyelik konusunda tam olarak ikna edilebilmiş değildir.¹⁹¹

2.1.3 NATO- Bulgaristan İlişkileri

Aynı zamanda AB üyesi olan, NATO'nun Prag Zirvesi'nde üyelik davetinde bulunulan ve 2004 yılında Brüksel'deki toplantıda NATO'ya üye olan Bulgaristan, İttifak'a katılmasının hemen ardından, İttifak'a katkılar sunmaya başlamıştır. 2006 Riga Zirvesi'nin hazırlık ayağı olan NATO Dışişleri Bakanları Forumu, Nisan 2006'da Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da gerçekleştirilmiştir. Öte yandan, Bulgaristan, NATO'nun "Açık Kapı Politikası" kapsamındaki yeni üyeliklere sıcak bakmakta ve gerek AB'nin gerekse NATO'nun genişleme politikalarının bölgeye refah ve istikrar getireceğine inanmaktadır. Bununla birlikte Bulgaristan, kendisi gibi bir diğer Slav ırkı olan RF ile NATO arasındaki ilişkinin geliştirilmesine de katkı sağlamaktadır.¹⁹²

Bulgaristan'ın AB ve NATO gibi Batılı örgütlere katılması, ekonomik, sosyal ve demokratik yönden kısa süre içerisinde gelişmesine olanak sağlamıştır. Öte yandan Bulgaristan, NATO'nun gelişimine yönelik olan 2010 Lizbon'da kabul edilen on yıllık stratejik konseptin kabulüne aktif şekilde katılan ülkelerden olmuştur. Bununla birlikte, 2012 yılında Sofya'da gerçekleştirilen "Akıllı Savunma, Birleşme ve Paylaşma" başlığı altında gerçekleştirilen ve 20 ülkenin savunma uzmanlarının iştirak ettiği toplantıda, Bulgar Cumhurbaşkanı Rosen Plevneliev Bulgaristan'ın NATO'nun sanal savunma merkezi olmasını teklif etmiştir.¹⁹³

Bulgaristan, NATO'nun Afganistan operasyonu ve misyonunda önemli rol oynamıştır. Terörle mücadelede ve Afganistan'ın uluslararası terörizm için güvenli bir bölge olmasının önlenmesinde Bulgaristan İttifak'a önemli destekler vermiştir. Ayrıca Bulgaristan, Batı Balkanlar'da Avrupa-Atlantik entegrasyonunun sağlanmasına, NATO'nun Kosova'daki varlığına ve NATO'nun Ukrayna ile ilgili olan sağlık iyileştirme fonuna da önemli destekler sunmuştur.¹⁹⁴

2016 yılında Varşova'daki NATO Zirvesi'nde Bulgaristan'ın NATO'dan bazı

¹⁹¹ <http://natoassociation.ca/bosnia-schizophrenic-politics-and-nato-membership/> , erişim tarihi: 9 Ağustos 2016.

¹⁹² http://www.bulgarianembassy-london.org/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=106 , erişim tarihi: 29 Mart 2016.

¹⁹³ <http://bnr.bg/tr/post/100179184/bulgaristan-ab-ve-natoda-gvenilir-bir-ortak> , erişim tarihi: 29 Mart 2016.

¹⁹⁴ http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_140456.htm?selectedLocale=en , erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

beklentileri olmuştur. Özellikle kendilerini ilgilendiren hususlarda talepte bulunan Sofya yönetimi İttifak'ın Doğu sınırlarının ve Karadeniz'in güvenliğine daha fazla önem vermesi talebinde bulunmuştur. Öte yandan zirve öncesinde düşüncelerini dile getiren Bulgar Dışişleri Bakanı Mitov, RF ile ilgili ekonomik yaptırımların yeterli olduğu ve RF'nin daha fazla bunalılmaması gerektiğini, aksi takdirde NATO'nun askeri cepheleşmeyle yeniden karşı karşıya kalabileceğini savunmuştur. Öte yandan Mitov, RF ile NATO'nun ikili ilişkilerinin güçlendirilmesinden yana fikir beyan ederek şunları dile getirmiştir:

Biz RF ile iki düzeyde diyalog yürütüyoruz. Askeri ve operasyonel düzeydeki diyalog sayesinde her çeşit askeri kazalar önlenabiliyor. Fakat bizim RF ile diyalogta yapmadığımız, oysa bana göre yapmamız gereken şey, bu diyaloga daha geniş bir çerçeve kazandırmaktır. RF sık sık kendini savunduğunu ve kendine özel olan kültür kodunu savunup Batı medeniyetinin sömürmesine girmek istemediğini ileri sürüyor. Görüşmeler yolu ile bu kültür kodunun ne olduğunu deşifre edelim ve RF'nin tam olarak neyi savunmakta olduğunu, bu kodun hangi tarafının, Avrupa ve Atlantik değerlerle örtüşmediğini görelim. Bizim dayandığımız değerler şeffaftır. Fakat biz, RF'nin nasıl bir dünya tasavvur ettiğini de bilmek istiyoruz. Bence bundan böyle bu konu üzerinde durulacak.¹⁹⁵

Bulgaristan, 2017 yılında ABD askerlerine ev sahipliği yapmıştır. RF'nin Doğu Avrupa'da (özellikle Ukrayna ve Gürcistan) takındığı agresif politikalar nedeniyle oluşturulan birliğe destek sunmak amacıyla Amerikan birlikleri bir süre Bulgaristan'da kalacak. Oluşturulan 4000 kişilik Amerikan birlikleri "*Kararlı Atlantik Operasyonu*" kapsamında Estonya, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerine yayılacaktır.¹⁹⁶

2.1.4 NATO- Hırvatistan İlişkileri

Dağılan Yugoslavya'nın altı cumhuriyetinden biri olan Hırvatistan, Yugoslavya'dan ayrıldıktan sonra yönünü Batı'ya çeviren diğer bir Balkan devleti olmuştur. 2000 yılında NATO'nun BİO programına katılan Hırvatistan, bu tarihten sonra AB ve NATO ile ilişkilerini geliştirmiştir. Nisan 2009'da Strazburg-Kehl'de düzenlenen NATO Zirvesi ile İttifak'a kabul edilen Hırvatistan, AB hedefini ise, sekiz yıllık bir sürecin ardından gerçekleştirebilmiştir. 2005 yılında, AB'ye aday ülke olarak müzakerelere başlayıp, 2011 ortasında müzakere sürecini tamamlamış ve 1 Temmuz 2013 tarihinde AB'ye üye ülke statüsüne erişmiştir.¹⁹⁷

Risklerin ve güvenlik bunalımlarının yoğun olduğu Balkan coğrafyasında NATO gibi

¹⁹⁵<http://bnr.bg/tr/post/100715725/bulgaristan-nato-rusya-diyalogunun-genisletilmesinden-yana> , erişim tarihi: 20 Ağustos 2016.

¹⁹⁶<http://edition.cnn.com/2017/02/17/us/us-troops-deploy-to-bulgaria-as-part-of-nato-operation-to-support-eastern-european-allies/> , erişim tarihi: 20 Şubat 2017.

¹⁹⁷<http://www.mfa.gov.tr/hrvatistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> , erişim tarihi: 20 Mart 2016.

bir güvenlik örgütüne üye olmak, yalnızca Hırvatistan'ın güvenliğini güçlendirmemiş aynı zamanda Hırvatistan'ın güvenlik için yapacağı gereksiz harcamaların da tasarruf edilmesini sağlamıştır. Hırvatistan'ın coğrafi konumu nedeniyle stratejik öneme sahip olması NATO misyonlarının Hırvatistan'a hava, deniz ve kara yoluyla doğrudan ulaşabilmesine imkân tanımaktadır.¹⁹⁸

Hırvatistan, NATO öncülüğündeki operasyonlarda aktif rol oynayan bir ülkedir. Bu çerçevede Hırvatistan, NATO'nun Kosova'daki gücü K-FOR'a ve Afganistan'daki gücü Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'ne (ISAF) katkı sağlamıştır. Yaklaşık olarak 300 Hırvat personeli (asker, diplomat ve polis) ISAF bünyesinde Afganistan'ın üç değişik bölgesinde görev yapmıştır.¹⁹⁹

NATO Genel Sekreteri Stoltenberg, Hırvatistan'ın NATO'ya yaptığı katkıları 2015 yılındaki Zagreb ziyaretinde dile getirmiştir. Bununla birlikte Stoltenberg “ *Güvenlik mücadelelerinin sürekli artması karşısında İttifak'ın savunmaya daha fazla bütçe ayırması önemlidir. Bu hususta Hırvatistan'ın gittikçe iyileşen ekonomisinin hem Hırvatistan'a hem de NATO'ya ciddi katkıları olacaktır*” demiştir. Özellikle AB'ye katıldıktan sonra ekonomik anlamda iyi bir mesafe kat eden Zagreb'e NATO ile Avrupa arasındaki ilişkinin ileri boyutlara taşınmasında önemli roller düşmektedir.²⁰⁰

2.1.5 NATO- Karadağ İlişkileri

NATO'nun en son üyelik davetinde bulunduğu, Karadağ, NATO'nun 29. üyesi olmuştur. 2006 yılında bağımsızlığını elde ettikten hemen sonra Aralık 2006'da “*Barış İçin Ortaklık Programı*”na dahil olan Karadağ, Aralık 2009'da NATO tarafından “*Üyelik Eylem Planı*”na dahil edilmiştir. 2 Aralık 2015 NATO Dışişleri Bakanları toplantısında İttifak, Karadağ'a tam üyelik davetinde bulunmuştur. Mayıs 2016'da ise NATO Karadağ ile Üyelik Protokolü imzalanmıştır. Karadağ, Haziran 2017'de İttifak'a resmi olarak üye olmuştur. Bu süreçte NATO'nun operasyonlarına destek sağlayan Karadağ, İttifak'ın Afganistan operasyonuna da katkı sunmuştur.²⁰¹

RF ise, tıpkı Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliklerine sıcak bakmadığı gibi Karadağ'ın üyeliğine de sıcak bakmamıştır. Öte yandan Balkanlar'da RF'ye politik yakınlık olarak Sırp'lardan sonra Karadağ'ın gelmesi ve Karadağ'ın NATO üyesi olması, Sırbistan'ın da gelecekte NATO üyesi olma ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Bu ihtimalin gerçekleşmesi durumunda RF, Balkanlar'dan tamamen çekilmiş ve silinmiş bir duruma gelecektir. Eski

¹⁹⁸http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/turkish/interview_pr.html , erişim tarihi: 30 Mart 2016.

¹⁹⁹http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_31803.htm#framework , erişim tarihi: 30 Mart 2016.

²⁰⁰http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121656.htm , erişim tarihi: 21 Ağustos 2016.

²⁰¹http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49736.htm , erişim tarihi: 09 Ağustos 2016.

gücüne kavuşan RF için istenmeyen durum olan Karadağ'ın NATO üyeliğine karşı RF, Karadağ yönetimine Karadağ'ın NATO üyeliğiyle ilgili referandum önerisi getirmiştir.²⁰²

İttifak'ın Karadağ'ı üye olarak davet etmesinin NATO ve NATO'nun geleceği açısından oldukça önemli bir adım olduğu aşikârdır. Nitekim Brüksel'deki Dışişleri Bakanları toplantısında İttifak, genişlemeyi sürdüreceği dile getirilirken, Moskova'nın İttifak'ın genişleme politikasından duyduğu rahatsızlık ve bu rahatsızlık karşısında geliştirdiği tehditkâr reaksiyonu karşısında geri adım atmayacağı ortaya çıkmıştır. Öte yandan Genel Sekreter Jens Stoltenberg, Karadağ'ın NATO üyeliği karşısında Moskova'nın tutunduğu tavrı eleştirerek güvenlik ile ilgili verilen kararlar her milletin kendi kararı olduğunu ve hiç kimsenin bu kararlara müdahale edemeyeceğini savunmuştur.²⁰³

NATO'nun gerek yüzölçümü gerekse nüfusu oldukça küçük olan Karadağ'a üyelik teklifinde bulunmasının en önemli nedenleri ise, NATO'nun özellikle Soğuk Savaş sonrası Yeni Stratejik Konsepti gereği Balkanlar'ın tamamını kontrol altında tutmak istemesi, Karadağ'ın jeostratejik önemi ve Slav Irkı'ndan olan Karadağ'ı eski gücünü kazanan RF'ye kaptırmak istememesidir. Diğer Balkan yönetimleri gibi Karadağ yönetimi de NATO'yu bir güvenlik kalkanı olarak görmekte ve bu güvenlik organizasyonu içerisinde yer almayı doğru bulmaktadır.²⁰⁴

Esasen Karadağ'ın NATO üyeliği daveti 2015 yılından daha erken öngörülmüşken; RF ile Batı arasındaki gerginlik, davetin gecikmesine yol açmıştır. Öte yandan, 1999 Kosova Savaşı esnasında Sırbistan ile birlikte aynı safta yer alan Karadağ'ı bombalayan NATO'nun 16 yıl sonra Karadağ'a üyelik davetinde bulunması karşısında Karadağ halkı ikiye bölünmüştür. Ayrıca, Karadağ'ın NATO üyeliğine sıcak bakan iktidar partisi, bazı muhalefet partilerinin ve RF'nin referandum taleplerine karşı çıkmıştır.²⁰⁵

Sırp partileri de Karadağ'ın NATO'ya üye olmasına karşı çıkmış, tarafsız kalması gerektiğini savunmuştur. Kamuoyu yoklamaları ise, küçük nüfuslu Karadağ halkının NATO üyeliğine pek de sıcak bakmadığını göstermiştir. Halkın yüzde 50'sinden daha az bir kısmı NATO'ya üyeliği uygun görmektedir. Bunun temel sebebinin Kosova Savaşı boyunca NATO uçaklarının Karadağ'ı bombalaması neticesinde Karadağlıların hala RF ve Sırbistan yönelimli

²⁰²<http://www.defenseone.com/ideas/2015/12/montenegro-will-join-nato-and-matters/124733/> , erişim tarihi: 30 Mart. 2016. ; <http://carnegie.ru/publications/?fa=62232> , erişim tarihi: 15 Temmuz 2016. ; Kök, 2012: 180.

²⁰³<http://www.the-american-interest.com/2015/12/08/nato-moves-forward-with-montenegro/> , erişim tarihi: 4 Mayıs 2016.

²⁰⁴<https://southfront.org/nato-enlargement-the-balkans-and-russia-integration-and-consolidation/> , erişim tarihi: 7 Ağustos 2016.

²⁰⁵<http://www.bbc.com/news/world-europe-35111009> , erişim tarihi: 30.03.2016.

geleneksel dış politika anlayışını devam ettirmesi olduğu anlaşılmaktadır.²⁰⁶

Karadağ Halkı'ndan farklı düşünen Karadağ yönetimi, Balkanlar'ın ve Karadağ'ın güvenliğinin sağlanması için NATO'nun varlığını gerekli görmektedir. Nitekim Karadağ Savunma Bakanı Duricic bu minvalde açıklamalarda bulunmuştur. Politikalarını Rus tehdidine göre düzenleyemeyeceklerini vurgulayan Duricic, Balkanlar'da daha fazla sayıda NATO askeri bulunmasının Balkanlar'ın istikrarı için önemli olduğunu da vurgulamıştır. Duricic ayrıca Karadağ'ın İttifak'a üye olması durumunda diğer Balkan devletlerini NATO üyeliği hususunda destekleyeceklerini dile getirmiştir. Bununla birlikte Duricic; *“Bölgede ciddi bir korku var. NATO üyesi olmamız durumunda Makedonya'nın da güçlü bir destekçisi olacağız.”* demiştir.²⁰⁷

2.1.6 NATO-Kosova İlişkileri

Kosova'nın bağımsızlığının en büyük destekçisi ve teminatı konumundaki NATO, Kosova'daki varlığını 1999 yılından beri sürdürmektedir. Kosova, Ahtisaari Planı²⁰⁸ kapsamında 17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığını ilan ederek en son bağımsızlığını elde etmiş Balkan devleti olmuştur. Kosova'nın güvenliğinin tatbiki, istikrarın sağlanması ve devlet kurumlarının barış ve sükun içerisinde işleyişini sağlamak adına NATO, AB ve BM ile işbirliği içerisinde. Öte yandan, NATO'nun Kosova Müdahalesi bazı çevrelerce eleştirilmiştir. Bunun nedeni; Kosova'nın küçük bir devlet olması ve RF ile Sırbistan'a karşı tavır takınmanın olası sonuçlarının doğuracağı endişelerdir. NATO, Phristina ile Belgrad arasındaki buzların erimesi için aktif diyalog sürecini de yönetmektedir²⁰⁹

NATO'nun Kosova'da bulunan kuvveti olan K-FOR bünyesinde, 39 farklı ülkeden meydana gelmiş 4.273 kişiden oluşan askeri personel görev yapmaktadır.²¹⁰ NATO, Nisan 2013'te Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için anlaşma sağlamıştır. İttifak, bu anlaşmaya katkı sağlayarak hem Sırbistan'ı Kosova'nın bağımsızlığının kabulü hususunda yumuşatmış hem de ileride bu iki ülkenin de NATO çatısı altında Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmasını tasavvur etmiştir. Bununla birlikte, Kosova'nın AB üyeliğiyle birlikte en büyük dış politika hedeflerinden biri de NATO

²⁰⁶Ekinci, 2014b: 22-23. ; <http://warontherocks.com/2016/06/natos-open-door-leads-to-an-identity-crisis/> , erişim tarihi: 14 Ağustos 2016.

²⁰⁷<http://www.timeturk.com/balkanlar-da-ve-avrupa-nin-dogusunda-nato-yu-guclendirme-cagrisi/haber-165898> , erişim tarihi: 9 Ağustos 2016.

²⁰⁸Kosova'nın bağımsızlığının gerçekleştiği plana göre Kosova, bölünemez ve herhangi başka bir devletle birleşemez. Öte yandan Kosova'nın BM üyeliği, Çin ve RF'nin vetosuna takılmaktadır. bk. Emin, 2014a: 19.

²⁰⁹http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm , erişim tarihi: 30 Mart 2016. ; <http://www.kosovothanksyou.com/kosova/> , erişim tarihi: 25 Mart 2017.

²¹⁰http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170214_2017-02-KFOR_Placemat.pdf , erişim tarihi: 28 Mart 2017.

üyeliğidir. Ancak, Kosova'nın henüz BM üyesi olmamasından dolayı NATO üyeliği için başvuruda bulunamamaktadır. ABD, Kosova'nın NATO üyeliğine tam destek vermesine karşın; hem AB hem de NATO üyesi olan Slovakya²¹¹, Romanya²¹², Yunanistan²¹³ ve İspanya'nın²¹⁴ yanı sıra yalnızca AB üyesi olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kosova'ya tanınamaması²¹⁵, Kosova'nın hem NATO hem de AB üyeliği önünde engel olarak durmaktadır.²¹⁶

Kosova'nın yeniden yapılandırılmasında NATO, AB ile birlikte Kosova'ya aktif destek sunmuştur. Hâlihazırda KFOR aracılığı ile Kosova'nın dış güvenliğini temin etmeye devam eden İttifak, KFOR'un ülkeden ayrılmasından sonra güvenlik anlamında kendine yetebilecek bir ülke bırakabilmek için Kosova'nın yapılandırılmasına önem vermiştir.²¹⁷ Kosova'nın NATO'ya üyeliği yakın zaman içerisinde pek mümkün gözükme de Kosova ve NATO arasındaki ikili ilişkilerin olumlu seyredeceğini söylemek mümkündür.

2.1.7 NATO- Makedonya İlişkileri

Makedonya, İttifak'ın 2001 yılında operasyon gerçekleştirdiği, henüz NATO üyesi olmayan bir ülkedir. Ülke, NATO'nun BİO Programı'na 1995 yılında dâhil olurken, 1999 yılında “*Üyelik Eylem Planı*”na katılmıştır. İttifak'a katılmak için üyelik başvurusunda bulunan ve İttifak'a Afganistan ve Kosova'daki faaliyetlerinde destek sunan Makedonya'nın NATO üyeliği yolundaki en büyük engel Yunanistan ile yaşadığı kriz olmuştur.²¹⁸ Yunanistan

²¹¹Slovakya, Kosova'ya henüz tanımaya hazır olmadığını açıklamıştır. bk. <http://www.kosovahaber.net/?page=2,9,29467>, erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

²¹²Kosova'ya henüz tanımayan Romanya'nın kısa süre içinde Kosova'ya tanınması beklenmektedir. Romanya Sırbistan ile ilişkilerinin bozulmasından endişe duyduğundan ve Transilvanya Bölgesindeki Macar azınlıklarının otonom yönetim istemelerinden dolayı bu bağımsızlığı tanıma yanlısı olmamıştır. bk. <http://www.balkaninsight.com/en/article/romania-continues-not-to-recognize-kosovo-10-28-2015>, erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

²¹³ Yunanistan'ın ve Güney Kıbrıs'ın Kosova'ya tanınamamasının nedeni bu bağımsızlığın KKTC'nin bağımsızlığı için emsal teşkil etmesinden endişe duyulmasıdır. Ayrıca Yunanistan, kendi toprakları içinde yaşayan Makedon ve Arnavut azınlıklar açısından durumun emsal etmesinden de endişe duymaktadır. bk. <http://www.dw.com/tr/kosova-emsal-te%C5%9Fkil-edebilir-mi/a-3138303>, erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

²¹⁴İspanya Senatosunda, Mart 2017'de Kosova'nın tanınması oylandı. Ancak Katolonya Solcu Cumhuriyet Partisi temsilcilerinin ısrarına rağmen Parlamento Kosova'nın bağımsızlığını tanımadı. İspanya'nın bu bağımsızlığı tanınamamasının en büyük nedeni ise, İspanya'da Bask, Katalonya gibi ayrılıkçı bölgelerin bulunmasıdır. bk. <http://www.kosovaport.com/kosovanin-taninmasına-red/>

²¹⁵Kosova, 114 ülke tarafından tanınmaktadır. Bu ülkelerin listesi ve ülkelerin Kosova'ya tanıma tarihleri için bk. <http://www.kosovothanksyou.com/>, erişim tarihi: 25 Mart 2017.

²¹⁶Emin, 2014b: 38-39.

²¹⁷Akgün, 2012: 251.

²¹⁸Bu sorun, Makedonya'nın 1991 yılında Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlık elde etmesinden sonra vuku bulmuştur. Makedonya'nın, kendi ataları olarak kabul ettikleri Büyük İskender'e kadar dayandıran Yunanistan, bu nedenden dolayı Makedonya'ya halen geçmişe sahip devlet olarak görmektedir. Makedonya'nın bir bölge olması ve bu bölgenin Yunanistan topraklarını da kapsamı Yunanistan'ı rahatsız etmektedir. Bu yüzden Yunanistan, Yugoslavya'ya BM'nin de kabul ettiği “*Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*” şeklinde tanımaktadır. Öte yandan Makedonya'ya anayasal ismi olan Makedonya Cumhuriyeti olarak tanıyan aralarında ABD, Rusya ve Türkiye gibi devletlerin de bulunduğu 120'den fazla ülke bulunmaktadır. Bk.

ile Makedonya'nın kullandığı anayasal ismi olan “*Makedonya Cumhuriyeti*” sorunlar yaşayan Makedonya'nın NATO'ya üye olabilmesi için üyelik ile ilgili gerekli reformlardaki ilerlemeden önce bu sorunu çözmek durumundadır.²¹⁹

2008 yılında İttifak'ın Bükreş Zirvesi'nde Hırvatistan ve Arnavutluk ile birlikte aday ülke olarak gösterilen Makedonya'nın NATO'ya üye olabilmesi için kural olarak İttifak'ın tüm üyelerinin müspet yönde oy kullanması gereklidir. Yunanistan'ın Makedonya'nın NATO üyeliği konusunda menfi yönde oy kullanması sonucunda NATO, Makedonya İttifak dışında kalmıştır. 2008 yılında Yunan Başbakanı Karamanlis “*çözüm yok, davet yok*” diyerek Makedonya'nın NATO'ya üye olabilmesinin koşulunun isim sorununun Yunanistan'ın talepleri doğrultusunda çözülmesi olduğunu ima etmiştir.²²⁰

Makedonya, NATO'nun 2012 yılındaki Şikago Zirvesi'nde, NATO'nun genişlemesine yönelik herhangi bir karar alınmamasına karşın, NATO'nun “*Açık Kapı Politikası*” kapsamında Dışişleri Bakanları Zirvesi'ne katılmıştır. Bu zirve, İttifak'a üyelik perspektifine haiz olan Gürcistan, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ'la Dışişleri Bakanları seviyesinde 28+4 formatında yapılmıştır. Ayrıca bu zirvede bir önceki zirve olan Lizbon Zirvesi'ne göre Makedonya'nın İttifak'a üyeliğine yönelik yaklaşım güçlendirilmiştir. Makedonya'nın Yunanistan ile yaşadığı isim sorununun çözülmesi durumunda, ülkenin hemen İttifak'a üye olacağı bildirilmiştir.²²¹

Makedonya, ekonomik ve sosyal refahını artırmak için AB'ye ve ulusal güvenliğini daha da güçlendirmek için de NATO'ya üye olmak istemektedir. Uluslararası birçok kuruluşta üye olan Yunanistan ise, Makedonya'nın bu oluşumlara üye olmasının önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. Makedonya, Yunanistan'ın bu politikasından dolayı ancak “*Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*” adıyla BM, Avrupa Konseyi, AGİT, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlara üye olabilmıştır. AB ve NATO ile olan ikili ilişkilerinde de müzakereleri yine “*Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya*” adıyla yürütmüştür.²²²

2001 yılında Arnavut ayrılıkçılar ile Makedon yönetimi arasında çıkan iç çatışmada Makedon yönetimine en ciddi desteği NATO sunmuştur. İsyancıların Kosova'ya yakın iki Makedon kentinde ayaklanması Makedonya'yı iç savaşın eşiğine getirmiştir. NATO'nun müdahalesi ve arabuluculuğu ile çözülen krizde “*Ohrid Anlaşması*” ile mutabakata varılmış

(http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/100/makedonyanın_natoya_uyelik_sureci_ve_yunanistanin_isim_vetosu , erişim tarihi: 31 Mart 2016.)

²¹⁹http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm erişim tarihi: 30 Mart 2016.

²²⁰Morelli, 2009: 3.

²²¹<http://www.bilgesam.org/incele/1208/-nato'nun-2012-chicago-zirvesi-uzerine-degerlendirme/#.WTnz3OvyjIW>, erişim tarihi: 30 Mart 2016.

²²²http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/100/makedonyanın_natoya_uyelik_sureci_ve_yunanistanin_isim_vetosu , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

ve İttifakın desteği sonucu Makedonya’da politik ve askeri istikrar sağlanmıştır. Mart 2003’de ise imzalanan Berlin Plus Anlaşması ile NATO’nun Makedonya’daki varlığı sona ermiş ve barışın korunması görevi AB’ye devredilmiştir.²²³

Öte yandan Üsküp Yönetimi, diğer Balkan ülkeleri gibi NATO’nun Balkanlar’daki varlığını önemli bulmaktadır. Bu hususta Makedonya Savunma Bakanı Jolevski Balkanlar’da İttifakın güçlü olması gerektiğini dile getirmiştir. Jolevski ayrıca NATO’ya üyelik arzularını dile getirmiş, Yunanistan’ın vetosunun hukuk dışı olduğunu söylemiş ve Karadağ’ın üye olarak davet edilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.²²⁴

Makedon Savunma Bakanı Jolevski gibi Dışişleri Bakanı Popovski de ülkesinin Batılı örgütlere üye olması için enerji harcamaktadır. 2014 yılında göreve ikinci kez seçilen Bakan’ın hem AB ile hem de NATO ile yürüttüğü politikalar Batı tarafından takdir edilmiştir. Yunanistan ile yaşanan isim krizinin çözülmesi için çok fazla enerji sarf eden Popovski bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir; “*Normalde formel olarak BM arabuluculuğunda Makedonya-Yunanistan görüşmeleri hiç duraksama yaşamamıştır. Ancak bu yaklaşık 20 yıl devam eden bir sorundur ve bu süreci yöneten herkes nerdeyse sorunun nereden başladığını unutmaktadır. Bu ise süreci zorlaştıran objektif bir bariyeri temsil etmektedir*”²²⁵

2.1.8 NATO- Romanya İlişkileri

Eski Doğu Bloku ve aynı zamanda “*Demir Perde*” ülkesi olan Romanya, Varşova Paktı’nın dağılmasıyla birlikte kendini güvenlik anlamında yalnız hissetmiştir. Romanya da diğer Doğu Avrupa ülkelerinin yaptığı gibi Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra bu güvenlik boşluğunu NATO ile doldurmayı tercih etmiştir. Nitekim bu dönemde Batı yönlü politika izlemek, Romanya’nın reel politiğine uygun düşmüştür. Varşova Paktı’nın eski üyelerinden olan Romanya, askeri modernizasyon ve teknik bakımdan Avrupa ülkelerinden hayli geride kalmıştır. Romanya’nın askeri alanlarda bu geri kalmışlığı da İttifak’a yakınlaşmayı tetikleyen etkenlerden biri olmuştur.²²⁶

Romanya’da, 1990’lı yıllarda Iliescu’nun önderliğinde komünist bir rejim hâkim olmuştur. Ancak daha sonra, Romanya Batı ile entegrasyon sürecine girmiş, Batı’nın değerleri olan serbest pazar anlayışını ve demokratik değerleri benimsemeye başlamıştır. 1994 yılında BİO’ya katılan Romanya, NATO’nun BİO kapsamında ilişkiye geçtiği eski Varşova Paktı üyesi olan ilk devlet olmuştur. Ayrıca, NATO’nun da işine yarayacak şekilde askeri

²²³http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm , erişim tarihi: 10 Ağustos 2016. ; Karabulut, 2012: 139.

²²⁴<http://www.independent.mk/articles/33129/Macedonian+Defense+Minister+Jolevski+NATO+Membership+Contributes+to+Strengthening+of+S> , erişim tarihi: 10 Ağustos 2016.

²²⁵Emin, 2014b: 68-69.

²²⁶ Özlem, 2007: 41-42.

kapasitesini geliştirmiş, askeri personel sayısını azaltmış ve askeri yapısını NATO Konsepti'ne uygun hale getirmiştir. 1990 ve 2004 yılları arasında askeri gelişim bakımından oldukça başarılı bir grafik çizen Romanya, BİO sürecinde ve NATO üyesi olduktan sonra İttifak'a önemli destekler sunmuştur. İttifak'a üyelik için NATO'nun şart koştığı Macaristan ile yaşadığı Transilvanya Sorunu'nu çözmesiyle İttifak'a üyelik için herhangi bir engel kalmamıştır. Romanya, 2002 yılında Prag Zirvesi'nde NATO'ya davet edilerek, 2004 yılında NATO'ya dâhil olmuştur.²²⁷

Romanya, NATO'ya üye olmasından hemen sonra İttifak'a katkı sunmaya başlamıştır. Bu kapsamda NATO'nun Afganistan Operasyonu'na destek vermiştir. 2003 yılında ABD'nin Irak Müdahalesi'ne de destek veren Romanya, Batı'nın takdirini kazanmıştır. Buna mukabil Romanya özellikle Çaveşesku'nun devrilmesinin ardından Batı ile olan ilişkilerini geliştirmek için çaba göstermiştir. Bu kapsamda, Romanya'nın 2004 yılında NATO üyesi olmasının ardından Romen Başbakan Nastese, Romanya'nın İttifak'a katılmasının, Romanya'nın tarihinde yeni bir sayfa açacağını belirtmiş ve İttifak'a katılımın Romanya'daki siyasi çekişmeleri sonlandırarak dış yatırımı körükleyeceğini söylemiştir.²²⁸

Romanya'nın İttifak üyeliği kapsamında bazı hedefleri vardır. Bunlar;

- İttifak ile Trans-Atlantik ilişkilerini geliştirip yeni güvenlik tehditlerine karşı daha dirençli olmak,
- NATO üyesi olarak NATO'nun operasyonlarında, İttifak'a tam destek sağlamak,
- Bölgesel istikrarın sağlanması ve bu kapsamda reformların desteklenmesi hususunda bölgesel işbirliklerini destekleyen NATO'ya tam destek sunmak,
- NATO-AB ve NATO-BM arasındaki ilişkilerin gelişimine katkı sunmak,
- İttifakın geçiş sürecine katkıda bulunmaktır.²²⁹

ABD'nin yakın zaman içerisinde hava üssü kurduğu Romanya, ABD ve İttifak ile askeri ilişkilerini giderek geliştirmektedir. 2011 yılında ABD' de, ABD ile Romen Dışişleri Bakanları'nın arasında imzalanan anlaşma gereğince NATO Füze Kalkanı Projesi kapsamında Amerikan S-3 M (karaya konuşlu versiyonu) füzesavarlarının Romanya'ya konuşlandırılması kararı alınmıştır.²³⁰

Karadeniz, Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Körfez Bölgeleri'ne yakın olması nedeniyle stratejik bir noktada yer alan Romanya'ya ABD'nin önem atfetmesi oldukça

²²⁷ Berdila, 2005: 29-40.

²²⁸ Özlem, 2007: 42.

²²⁹ <http://nato.mae.ro/en/node/583> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²³⁰ <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/2013/11/25/7315/abd-romanya-stratejik-ortakligi-abd-artik-surekli-karadenizde> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

pragmatik bir tutum olmuştur. Nitekim ABD'nin Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme girişimleri hususunda Romanya'dan sağlanan üs önemli olmuştur. Bununla birlikte, Romanya İttifak'a dahil olmasından sonra ABD, Romanya'ya başka bir rol daha biçmiştir. Bu kapsamda ABD, Romanya'yı Karadeniz'e açılan bir liman olarak algılamış ve Romanya'yı stratejik ortak olarak görme noktasına gelmiştir.²³¹

2.1.9 NATO- Sırbistan İlişkileri

Balkanlar'da NATO üyeliği hedefi olmayan tek ülke Sırbistan olmasına karşın, Miloseviç yönetiminin devrilmesinin ardından İttifak ile Sırbistan arasındaki ilişkiler ivme kazanmıştır. 2001 yılında Preşevo Vadisi'ndeki çatışmaların sona erdirilmesi hususunda NATO'nun arabuluculuğunu kabul eden Belgrad yönetimi, 2003 yılında NATO'nun "*Barış İçin Ortaklık*" (BİO) programına resmi başvuruda bulunmuştur. 2006 yılında imzalanan anlaşma ile bu programa dâhil olan Sırbistan²³² yaklaşık bir yıl sonra 2007'de Sırbistan Meclisi, İttifak'ın 1999 yılında yasal olmayan bir şekilde Sırbistan'ı bombaladığı ve NATO'nun ve üye ülkelerinin Kosova'nın bağımsızlığını desteklediği gerekçeleriyle NATO ile ilişkileri askıya alma kararını almıştır.²³³

"*Barış İçin Ortaklık*" Programı bağlamında NATO ile Sırbistan arasındaki işbirliğinin kilit noktasını, savunma ve güvenlik sektörü oluşturmuştur. Bu kapsamda, işbirliğinin daha ileriye taşınması amacıyla Şubat 2006'da "*NATO-Sırbistan Savunma Reform Grubu*" oluşturulmuştur. Bu oluşum ile Sırbistan Ordusu'nun modernize edilmesi, makul ve daha demokratik savunma yapısına sahip olması amaçlanmıştır. Öte yandan Aralık 2006'da NATO ile Sırbistan arasındaki ilişkilerin desteklenmesi amacıyla Belgrad'da NATO'nun "*Askeri İrtibat Bürosu*" açılmıştır.²³⁴

Sırp Halkı, özellikle 1999 yılında Kosova Savaşı'nda NATO'nun Yugoslavya'yı bombalayarak yanlış yaptığını ve kendilerine ait olan bir toprağın zor kullanılarak hukuksuz bir şekilde kendilerinden kopartıldığını düşünmektedir. Hatta Sırbistan, 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesini tanımayarak, konuyu Uluslararası Adalet Divanı'na taşımıştır. Uluslararası Adalet Divanı ise, Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası teamüllere ve hukuka uygun olduğu kararını vermiştir. Bu kararın ardından Sırbistan Batı'nın da çabaları ile Kosova ile 2011 yılında -Kosova'nın bağımsızlığından beri ilk defa- diyalog kurma

²³¹<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/2013/11/25/7315/abd-romanya-stratejik-ortakligi-abd-artik-surekli-karadenizde> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²³²Ekinci, 2014c: 28.

²³³<http://www.turkishny.com/dr-erhan-turbedar/108-dr-erhan-turbedar/87696-sirbistandaki-nato-karsitligi-ve-bosna-herseke-yansimalari> , erişim tarihi: 7 Nisan 2017.

²³⁴http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede130411natoserbia_/sede130411natoserbia_en.pdf , erişim tarihi: 20 Aralık 2016.

sürecine girmiştir. Bu görüşmelerde Kosova'nın statüsü ile birlikte Kosova-Sırbistan arasında işbirliğinin sağlanması ele alınmıştır.²³⁵

Hem Sırp Ulusal Güvenlik Stratejisi hem de Savunma Stratejisi, Kosova'nın 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmesini Sırp güvenliğinin ana tehdidi olarak tanımlamıştır. Özellikle, BİO organizasyonu ile birlikte ivme kazanan Sırp-NATO ilişkileri, Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasında NATO üyesi ülkelerin katkısı olması nedeniyle sekteye uğramıştır. Sırp yönetimi, hem BM'nin hem de NATO'nun Kosova'nın bağımsızlığında takındıkları tutumu eleştirerek, her iki örgütün de bölgede barışı ve güvenliği tesis etmeye çalışırken, içinden çıkılmaz daha köklü çatışmaların müsebbibi olacağını dile getirmiştir.²³⁶

Öte yandan, RF Sırbistan'ın İttifak'a katılmasını istemeyen diğer bir unsurdur. Çok yakın ilişki içerisinde olduğu ve NATO üyeliğine karşı olan RF'ye yüz çeviremeyen Sırbistan bir taraftan AB ile entegrasyonu arzularken diğer taraftan NATO'nun bölgedeki güvenlik politikaların karşı durmaktadır. Örneğin, Sırbistan, Kosova'da aktif olarak görev yapan ve Kosova'nın Sırbistan'a karşı güvenliğinin teminatı olmakla birlikte Kosova sınırları içerisinde Sırp azınlığının Kosova'ya karşı güvenliğinin de teminatı olan NATO'nun K-FOR gücünün bölgede uzun süre kalmasını istememektedir.²³⁷

Yapılan bir ankette Sırp Halkı'nın yüzde 12'si Sırbistan'ın NATO üyeliğini desteklerken; yüzde 82'si bu üyeliği onaylamamaktadır.²³⁸ “*Sırp hükümeti RF'nin Kırım'ı ilhakını tanımalı mıdır?*” sorusunun sorulduğu bir başka ankette ise Sırp Halkı'nın yüzde 49'u Sırbistan'ın bu ilhakı tanıması gerektiğini savunurken; yüzde 19'u bu ilhaka karşı çıkmıştır. Burada Sırp Halkı'nın RF'ye ilhak konusunda arka çıktığı görülmektedir.²³⁹ Ancak konu AB üyeliği olduğunda Sırp Halkı, Batı'ya karşı daha hoşgörülü ve daha farklı düşünmektedir. 2007 yılında Sırp halkının yaklaşık yüzde yetmiş, AB'ye üye olmak isterken, 2007 sonrası bu oran düşmeye başlasa da 2012 ve sonrası da bu oran yüzde ellinin altına düşmemiştir. Hatta Sırp siyasi sahnesinde yer alan ve ilk başlarda AB karşıtlığı ile bilinen irili ufaklı siyasi partiler bile, Sırbistan'ın yaşadığı ekonomik kriz dolayısıyla AB ile yakınlaşmaya ve AB üyeliğine karşı tavrını yumuşatmıştır. Öte yandan, Sırp Halkı ve yönetimi AB'ye katılım konusunda NATO ile kıyasladığında daha istekli hareket etmiş olsalar da, Sırbistan'ın AB ile

²³⁵Emin, 2014a: 27.

²³⁶Duro, 2015: 7.

²³⁷<http://www.cepolicy.org/publications/serbias-relations-nato-other-quieter-game-town> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²³⁸https://www.reddit.com/r/europe/comments/4vbw69/serbian_survey_on_eu_nato_brexit_russia_friends/ erişim tarihi: 25 Mart 2017.

²³⁹https://www.reddit.com/r/europe/comments/4vbw69/serbian_survey_on_eu_nato_brexit_russia_friends/ , erişim tarihi: 25 Mart 2017.

üyelik müzakereleri Mart 2012’de başlayabilmiştir.²⁴⁰

Sırp yönetimleri, bazı hususlarda Sırp Halkı’nın tutum ve taleplerinden farklı bir politika izlemektedir. Özellikle AB üyeliğini arzulayan ve Batı’ya dönük politikalar izleyen Vucic hükümeti, NATO’ya yakınlaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda Sırbistan ile NATO arasında Ocak 2015’de İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Öte yandan Sırbistan NATO üyesi ülkeler ile yürüttüğü ortak operasyonların ve eğitimlerin sayısı RF ile yürüttüğü ortak operasyon ve eğitimden sayıca fazladır.²⁴¹

2.1.10 NATO- Slovenya İlişkileri

Başta Avrupa’da olmak üzere dünya çapında güvenliğin ve istikrarın sağlanması, Slovenya’nın stratejik çıkarları gereği önemle üzerine durduğu konulardan olmuştur. Bu kapsamda Slovenya, BM ile iyi olan ikili ilişkilerini sürdürmeyi, BM’ye aktif katkılar sunmayı, AB ile ilişkilerini sağlamlaştırmayı, NATO’nun küresel ölçekte stratejik rolüne katkı sunmayı, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması ve ülkenin genel refah seviyesinin ve zenginliğinin artması açısından gerekli görmüştür. Bir bakıma Batı ile iyi ilişkilerin geliştirilmesi, ülkenin stratejik ve pragmatik dış politikasının ve ulusal güvenlik politikasının gereği olmuştur.²⁴²

Slovenya, İttifakın en küçük ve en güvenli ülkelerinden biridir. Ancak, uluslararası koşulların ve güvenlik koşullarının değişmesinden dolayı Slovenya, NATO’ya katılmayı uygun görmüştür.²⁴³ Eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden, NATO’ya katılan ilk devlet olan Slovenya’da NATO’ya katılım konusunda geniş bir kamuoyu desteği sağlanmıştır. 1999 Washington Zirvesi’nde İttifak, Açık Kapı Politikası kapsamında genişlemeye yönelik karar almıştır. Bunun üzerine 2002 yılında NATO’nun sonraki zirvesi olan Prag Zirvesi’nde Slovenya NATO üyeliği daveti almıştır. Slovenya, İttifak’ın Bosna-Hersek ve Kosova faaliyetlerinde İttifak’a aktif destek sunmuştur.²⁴⁴

Daha çok Batılı bir kültürel kimliğe sahip olan Slovenya, Yugoslavya’dan ayrılarak yolunu Batı örgütlenmeleri olan AB ve NATO ile kesiştirmek istemiştir. Bu hususta Slovenya NATO’ya üye olabilmek için ordusunu modernleştirmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede Ljubljana, askeri bütçesini artırarak ve yeni askeri teçhizatlar sipariş ederek NATO’ya üyelik konusunda önemli bir adım atmıştır.²⁴⁵

²⁴⁰ Radoman, 2012: 8.

²⁴¹ <http://www.economist.com/news/europe/21683967-montenegros-accession-fills-one-few-remaining-gaps-western-alliance>, erişim tarihi: 28 Ağustos 2016.

²⁴² Republic of Slovenia Ministry of Foreign Affairs, 2015: 10.

²⁴³ Republic of Slovenia Ministry of Foreign Affairs, 2015: 4.

²⁴⁴ Hendrickson, 2002-2003: 64-71.

²⁴⁵ Johnstone, 2004: 193-194.

10.000 den az bir askeri birliği ve 4.000 dolaylarında rezerve birliği olan Slovenya, NATO üyesi olduktan sonra, askeri harcamalarında reel anlamda artış gerçekleşse de milli gelir oranında savunmaya ayırdığı bütçede azalma meydana gelmiştir. Buna karşın, Slovenya NATO içerisinde birçok ülkeye nispeten milli gelirinden savunmaya ayrılan pay konusunda daha iyi durumdadır. Ayrıca Slovenya, ordusunun NATO'ya adaptasyonu çerçevesinde harcamalarının yaklaşık yüzde 20 sini NATO standartlarına uyum çerçevesinde gerçekleştirirken, ordusunun bir kısmını NATO operasyonları kapsamında kullanmaktadır. Bu çerçevede, Slovenya K-FOR ve ISAF gibi İttifak Kuvvetleri'ne askeri destek sağlamıştır. Öte yandan, Balkanlar'daki güvenlik risklerinin 1990'lı yıllara oranla daha az olduğu günümüzde Slovenya, Balkanlar'ın istikrar ortamına kavuşmasına büyük önem atfetmektedir. Nitekim NATO'nun bu kapsamda geliştirdiği politikalara tam destek sunmaktadır.²⁴⁶

Slovenya'nın Batı Balkanlar'da İttifak'a sunduğu ciddi katkıdan NATO oldukça memnundur. 2015 yılında Slovenya Başbakanı Miro Carer ile gerçekleşen ortak basın toplantısında NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Slovenya'nın İttifak'a yaptığı katkıdan övgüyle bahsetmiştir. Bununla birlikte, Genel Sekreter, İttifak'ın bir hedefi olan, her üye ülkenin milli gelirinin en az yüzde ikisini savunmaya ayırması hususundaki Slovenya Hükümeti'nin tutumunu da takdirle karşılamıştır.²⁴⁷

2.1.11 NATO- Yunanistan İlişkileri

Türkiye ile birlikte 1952 yılında NATO'nun ilk genişleme sürecinde İttifak'a katılan Yunanistan, NATO açısından stratejik ehemmiyete haiz bir ülkedir. Türkiye ile birlikte İttifak'ın "*güney kanadını*" oluşturan Yunanistan, coğrafî konum bakımından NATO için oldukça özel bir yere sahiptir. Zira Yunanistan, Güneydoğu Avrupa, Doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi jeopolitik belirsizliklerin hüküm sürdüğu, dolayısıyla küresel güvenliği tehdit eden bölgelere yakın bir noktada yer almaktadır.²⁴⁸

Yunanistan, İttifak'ın ortaklarıyla ve üçüncü ülkelerle işbirliğini geliştirme çalışmalarına aktif olarak destek sunmuştur. Aynı zamanda AB üyesi olan Yunanistan,²⁴⁹ AB-NATO ilişkilerinin güçlendirilmesinde kilit rol oynamıştır. K-FOR, ISAF, Etkin Çaba Harekâtı ve Afrika Boynuzu'nda korsanlığa karşı NATO bünyesinde görev yapmıştır/yapmaktadır. Mamafih, Yunanistan, zaman zaman NATO'nun ve Batı'nın başını

²⁴⁶Gniazdowski vd., 2010: 98-99.

²⁴⁷http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121749.htm , erişim tarihi 20 Aralık 2016.

²⁴⁸<http://www.nato.int/docu/review/2012/turkey-greece/greece-nato-partnership/en/index.htm> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²⁴⁹<http://www.nato.int/docu/review/2012/turkey-greece/greece-nato-partnership/en/index.htm> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

ağrıtaçacak birtakım faaliyetlerin ve ilişkilerin içinde yer almıştır.²⁵⁰

1963 yılında Türkiye'nin Kıbrıs Harekatı sırasında ABD Başkanı Johnson'un mektubu Türkiye-ABD ilişkilerini uzun süre gergin kalmasına yol açmıştır. Türkiye'nin adaya 1974 yılında ikinci bir hareket düzenlemesi üzerine, ABD Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştır. Yunanistan bu kararı yeterli bulmamış ve 16 Ağustos 1974'te NATO'nun askeri kanadından çekilmiştir. Rogers Planı Kapsamı'nda Türkiye'nin vetosunu kaldırması üzerine Yunanistan, 20 Ekim 1980'de yeniden NATO'nun askeri kanadının içinde yer almıştır²⁵¹ Ayrıca son zamanlarda da Yunanistan-Türkiye arasındaki gerilimler İttifak'a yansımaktadır. Örneğin; Türk denizaltılarının Yunan adalarına yaklaşmasından Yunanistan rahatsızlık duymuş ve Türkiye'yi NATO'ya şikâyet etmiştir. Yine Ege'de Türk ve Yunan savaş uçakları arasından yaşanan it dalaşları ve Türkiye'nin Ege'de açık deniz olarak kabul edilen bölgelerde petrol arama çalışmaları Yunanistan ciddi bir sorun olmuştur.²⁵²

İttifak'ın Yunanistan ile ilgili diğer bir problemi ise Makedonya'nın İttifak'a katılması meselesi ile ilgili olmuştur. Nitekim Makedonya, Yunanistan'ın vetosunu kaldırmadığı için İttifak'a katılamamaktadır. Hem AB'de hem de NATO'da Makedonya'nın Avrupa ile entegrasyon çabalarına set çeken Yunanistan, 2008 Bükreş Zirvesi'nde öngörülen Makedonya'nın üyeliğine karşı çıkması gerekçesiyle İttifak tıkanma yaşamıştır. ABD ve Türkiye gibi devletler Makedonya'nın NATO üyeliğini desteklerken, Yunanistan'ın Makedonya'nın üyeliği hususunda ikna edilmesi çabaları henüz bir karşılık bulmuş değildir.²⁵³

Yunanlılar'ın Ruslar ile tarihsel ve kültürel bağlarının olmasının yanında, Yunanistan'ın jeopolitik konumu da RF için oldukça önemli olmuştur. Yunanistan'ın bu jeopolitik konumu, NATO için de oldukça önemli olmuştur. Öyle ki, Yunanistan'ın bu önemli jeopolitik konumu, zaman zaman dizginlenemeyen ve "*Avrupa'nın şımarık çocuğu*" olarak lanse edilen Yunanistan'a İttifak tarafından fazla kredi verilmesinin en önemli nedenlerinden olmuştur.²⁵⁴

2008 küresel ekonomik krizinden bir türlü toparlanamayan Yunanistan'da Çıpras

²⁵⁰<http://www.mfa.gr/brussels/en/permanent-representation-nato/greece-in-nato/nato-operations.html> , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²⁵¹http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=108:yunanistann-nato-askeri-kanadna-doenuue-notamlarn-kaldrlmas&catid=55:karilikli-algilamalar&Itemid=73 , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²⁵²<https://tr.sputniknews.com/savunma/201610121025251356-yunanistan-turkiye-nato-ege-adalari/> , erişim tarihi: 7 Nisan 2017. ; Sandıklı, 2011: 218-219.

²⁵³http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/100/makedonyanın_natoya_uyelik_sureci_ve_yunanistanin_isim_vetosu , erişim tarihi: 31 Mart 2016.

²⁵⁴<http://nationalinterest.org/feature/russias-alliance-greece-threat-nato-16998?page=2> , erişim tarihi: 30 Eylül 2016.

Hükümeti'nin popülist politikalar sergilemesi sonucu Yunanistan, Batı ile ters düşme noktasına gelmiştir. Nitekim bu durum da AB ile Yunanistan'ın arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır. AB'nin krizden tek çıkış noktası olarak Yunanistan'a iletildiği kemer sıkma politikasına sıcak bakmayan Çıpras, çok yönlü bir dış politika ile ekonomik krizi atlattırma çalışmıştır. Bu minvalde, Çıpras Hükümeti, RF ile kayda değer bir yakınlaşma gerçekleştirmiş hatta AB'nin RF'ye yönelik ambargosunu tanımayarak, AB'nin içerisinde RF'nin en sıkı destekçilerinden biri olmuştur. Bu yakınlaşma AB'yi ve NATO'yu fazlasıyla endişeye sevk etmiştir.²⁵⁵

Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik krizin Batı açısından diğer bir olumsuz çıktısı da askeri harcamalar ile ilgili olmuştur. Yunan Savunma Bakanı Panagiotis Beglitis, kemer sıkma politikalarından güvenlik harcamalarının da etkileneceğini ve orduda küçülmeye gidileceğini açıklamıştır.²⁵⁶ Öte yandan Yunan halkı, yaşadığı ekonomik krizden Batı'yı sorumlu tutmuş, Batılı örgütlere karşı kriz sonrası Yunan halkında olumsuz yargılar oluşmuştur. NATO'nun hala gerekli olup olmadığının yanıtının arandığı kamuoyu yoklamalarında NATO'nun varlığı konusunda AB ve NATO üyesi ülkeler arasında en düşük destek Yunan halkından gelmiştir. Yunan halkının yalnızca yüzde 48'i NATO'nun gerekli bir örgüt olduğunu savunurken; bu oran Hollanda'da yüzde 81'dir. Yine "*RF'nin liderliğini destekliyor musunuz?*" şeklinde sorulan soruya Yunan halkının yüzde 52'si olumlu yönde yanıt vermiştir. AB içerisinde yalnızca Yunanistan'da çoğunluk RF'nin liderlik rolünü desteklediğini söylemiştir.²⁵⁷

²⁵⁵<http://nationalinterest.org/feature/russias-alliance-greece-threat-nato-16998?page=2> , erişim tarihi: 30 Eylül 2016.

²⁵⁶Binder, 2012: 96.

²⁵⁷ Transatlantik Eğilimler, 2014: 9-15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO'NUN BALKAN MÜDAHALELERİ

3.1 Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Balkan Müdahaleleri

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle adeta varlık amacını yitiren ve yeni varlık nedenlerine ihtiyaç duyan NATO, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde üstlendiği harekâtlar ile bu ihtiyacına karşılık bulabilmiş; özellikle Balkanlar'da yaptığı müdahaleler neticesinde Avrupa'da varlığını daha da güçlendirmiştir. Müdahalelerin teorik ve hukuksal aşamalarını ise önce 1991 yılındaki daha sonra ise 1999 yılında Yeni Stratejik Konsepti kabul ederek gerçekleştiren İttifak, terörizm, etnik ve dinsel kaynaklı çatışmaların önlenmesi kapsamında görev alanını genişletmiştir. Böylelikle NATO'nun alan dışı müdahalelerinin önü açılmıştır.²⁵⁸

Arnavut yazar Ismail Kadere'nin daha önce dile getirdiği gibi Balkanlar çoğu zaman kendi problemlerini çözebilecek kapasiteye sahip olmamıştır. Bu yüzden de bölge daima dışarıdan müdahalelere ihtiyaç duymuştur. Bununla birlikte Winston Churchill'in de dile getirdiği şekliyle; Balkanlar'ın Avrupa'nın tek başına üstesinden gelebileceğinden daha fazla tarihi bulunmaktadır. Gerçekten de Soğuk Savaş sonrası gerek NATO, gerekse AB'nin üzerine yoğunlaştığı bölge olan Balkanlar'ın istikrara kavuşması oldukça güç olmuştur. Aslında bugün bile bu bölgede tam olarak istikrarın sağlandığından söz etmek pek de mümkün değildir. Kosova Savaşı'ndan sonra istikrar anlamında Batı'nın sayesinde önemli merhale kat eden Balkanlar'da küçük bir kıvılcımın patlak vermesi bütün çabaların boşa gitmesi anlamına gelebilecektir.²⁵⁹

3.2 NATO'nun Bosna-Hersek Müdahalesi ve IFOR&SFOR

Bosna-Hersek, 1463 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. Yaklaşık dört asır Osmanlı egemenliğinde kalan Bosna-Hersek, Osmanlı'nın çökmeye başladığı dönemde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edilmiş ve 1908 yılında hukuki olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun toprağı olmuştur. Bu imparatorluğun Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkılması sonucu, Sırbistan Krallığı Sırp'lardan, Hırvatlardan ve Slovenlerden oluşan bir krallık kurmak için eski Avusturya-Macaristan topraklarına katılmaya karar vermiştir. Yeni kurulan bu devlete de Yugoslavya adı verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı esnasında Yugoslavya Alman, İtalyan, Macar ve Bulgar orduları tarafından işgal edilmiştir.

²⁵⁸ Akgün, 2012: 251.

²⁵⁹ http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/127441/ichaptersection_singledocument/3b630fc0-586f-44d3-99f4-da9ae67acd3c/en/ch+13.pdf, erişim tarihi: 15 Ağustos 2016.

Savaşın hemen sonrasında ise, komünist partinin savaş dönemindeki lideri Josip Broz Tito, Yugoslavya yönetimini ele geçirmiştir.²⁶⁰

Tito'nun vefatının ardından Sırp milliyetçisi Miloseviç'in yönetime gelmesiyle Yugoslavya, dağılma sürecine girmiştir. 15 Ekim 1991'de Bosna-Hersek Parlamentosu'nda 1990 yılındaki seçimlerde çoğunluğu elde eden Müslüman Demokratik Partisi bağımsızlık kararı almıştır. Alınan kararın ardından Bosna-Hersek'te gerçekleştirilen referandumda Müslümanların ve Hırvatların çoğu bağımsızlık kararını uygun bulmuştur. Ancak Sırp'ların bu kararı tanımaması üzerine ülkede çatışmalar yaşanmıştır.²⁶¹

Bosna-Hersek'te çatışmalar meydana geldiğinde çatışmaları engellemekle yükümlü olan BM'de oydaşmanın olmaması nedeniyle, Sırp'lar Boşnaklara yönelik soykırıma varan katliamlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca Bosna-Hersek'li Müslümanlara o dönemde silah ambargosu uygulanması da Boşnaklar'ın ağır zayıflarına yol açmıştır. Bosna-Hersek meselesinde BM'nin en fazla zorluk çektiği husus askeri ve siyasi açıdan farklı çıkarları olan tarafların BM çatısı altında ateşkese yanaşmamaları olmuştur. Öte yandan, AT adına arabuluculuk ile görevlendirilmiş NATO eski Genel Sekreteri Lord Carrington da tarafları ateşkes konusunda ikna edemeyince istifa etmiştir.²⁶²

NATO Konseyi, 4 Haziran 1993 tarihinde 836 nolu BM kararına istinaden Bosna-Hersek'te insani durumun kötüye gitmesi halinde hava saldırısında bulunacağı uyarısında bulunmuştur. Ancak bütün NATO operasyonlarının BM Genel Sekreteri'nin iznine tabi olmasından dolayı (dual key/çift anahtar anlayışı)²⁶³ NATO, gerçekleşmesi düşünülen hava saldırısının insani amaçlara hizmet edeceği ve kesinlikle askeri müdahale olarak algılanmaması gerektiği şeklinde açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Krizin giderek şiddetlenmesi, NATO'yu Bosna-Hersek'te proaktif bir politika izlemeye sevk etmiştir. Özellikle Sırp'ların güvenli bölgelere girmesi karşısında dönemin ABD başkanı Clinton NATO ve BM'den sorumluluklarını yerine getirmelerini istemiştir. Ayrıca, 1995 yılında Londra'da gerçekleştirilen kongrede Sırp'ların tekrar güvenli bölgeleri işgal etmesi durumunda İttifak'ın hava saldırısına başlayacağı belirtilmiştir.²⁶⁴

²⁶⁰Bağcı, 1994: 257-258.

²⁶¹Bağcı, 1994: 258.

²⁶²Bağcı, 1994: 274-275.

²⁶³Ağustos 1995'te dual key (çift anahtar) düzenlemelerinde değişiklik yapılmıştır. Dual key/çift anahtar düzenlemeleri NATO'nun kuvvet kullanımını yönetmek amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca, NATO'nun her türlü askeri müdahalesi için hem NATO hem de BM görevlilerinin onay vermesi şartını içermiştir. BM'nin onayı 1995 yılına kadar BM Sekreteri'nin temsilcisinin elinde olmuştur. Ancak 1995 yılından sonra yetki UNPROFOR komutanına verilmiştir. 28 Ağustos 1995'te Sırp havan topunun pazar yerine düşerek çok fazla ölü ve yaralı meydana gelmiştir. RF'nin BM kararlarını veto etmesi nedeniyle NATO, BM onayı ile zaman kaybı yaşamamak için NATO'nun kuvvet kullanacağını bildirerek Amiral Leighton W. Smith ile eşgüdümlü olarak BM'nin onayını vermiştir. Bk. <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/history.html> erişim tarihi: 7 Nisan 2017.

²⁶⁴Peksarı, 2007: 195.196.

3.2.1 Kararlı Güç Harekâtı

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte adeta amacını yitiren NATO, Balkanlar'da çatışmaların zuhur etmesiyle birlikte, adeta yeniden doğmuştur. Nitekim Balkanlar'da meydana gelen çatışmalar, İttifak'ın yeni varlık sebeplerinden biri haline gelmiştir. Bu dönemde değişim süreci içerisin giren ve kabuk değiştiren İttifakın barışı koruma misyonları üstlenebileceğine yönelik karar, 1992 Oslo Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda ele alınmış ve bu karar yine 1992'de BM Güvenlik Konseyi'ne bildirilmiştir.²⁶⁵

Şubat 1994'de Sırp'ların Saraybosna'da pazar yerine saldırısı sonucu 68 kişinin ölmesi ve çok sayıda yaralının bulunması, İttifakın Bosna-Hersek Müdahalesi'nin en önemli tetikleyicisi olmuştur. NATO, bu olaydan hemen sonra Sırbistan'dan ağır silahlarının BM gözlemi dahilinde bırakılmasını, Saraybosna kuşatmasının sona erdirilmesini ve BM kontrolündeki uçuşa yasak bölgeye girilmemesini istemiş; aksi takdirde Bosna-Hersek'li Sırp'lara yönelik hava saldırısının başlayacağına yönelik bir "ültime" yayınlamıştır. Bununla birlikte ABD, BM'nin Sırbistan'a insani amaçlarla hava saldırısı düzenlemesi gerektiğini savunmuştur. BM'de bu konunun RF ve Çin tarafından reddedilmesiyle BM'nin Sırbistan'da güç kullanmayacağı ortaya çıkmıştır.²⁶⁶

Verilen ültimatoma karşı Sırp'ların yasak bölgeye girmeleri ve BM'den harekât ile ilgili kararın veto alması neticesinde NATO tarihinde bir ilk kez ölümlü sonuçlanan bir güç kullanımında bulunan İttifak güçleri, dört Sırp uçağını düşürmüştür.²⁶⁷ Nisan ayında NATO, Sırp'ların saldırılarına devam etmesi üzerine BM'nin Bosna-Hersek'deki güvenli bölgesi Goradza ve Bosna-Hersek'in doğusundaki Sırp kuvvetlerini hedef alan bir saldırı gerçekleştirmiştir.²⁶⁸

1995 yılı baharında, Bosna-Hersek'li Sırp'ların Müslümanlara yönelik soykırıma varan Srebrenica'daki güvenli bölgeye saldırması, Washington'u rahatsız etmiştir. BM ve NATO'nun daha etkili bir şekilde güvenliği sağlaması gerektiğini savunan Amerikan yönetimi, NATO'nun eyleme geçmesine yol açarak Sırp'lara yönelik yoğun saldırıların başlamasına öncülük etmiştir. Aynı zamanda Kararlı Güç Harekâtı (Operation Deliberate Force) olarak da bilinen İttifakın bu saldırısına BM gücü olan UNPRAFOR²⁶⁹ destek

²⁶⁵Karabulut, 2012: 137-138.

²⁶⁶Arı ve Pirinççi, 2011: 7-8.

²⁶⁷Karabulut, 2012: 138.

²⁶⁸Kalyvas ve Sambanis, 2005: 194.

²⁶⁹Yugoslavya'dan ilk ayrılan devletler Slovenya ve Hırvatistan olmuştur. Sırp'lar, Hırvatistan'ın ayrılığını kabul etmemiştir. Bunun üzerine başlayan çatışmaların şiddetlenmesi üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanmış ve UNPRAFOR ismiyle barışı koruma birlikleri oluşturup Hırvatistan'a yerleştirilmesi kararı alınmıştır. Daha sonra çatışmaların Makedonya ve Bosna-Hersek'e de yayılması üzerine UNPRAFOR'un yetki alanı Bosna- Hersek ve Makedonya'yı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1995 yılında BM barışı koruma birliklerinin isimleri Hırvatistan için UNCRO (BM Güven Yenileme Operasyonu), Makedonya için UNPREDP

sunmuştur. Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton gerçekleştirilen bu müdahaleyi şu şekilde ifade etmiştir: “Bosna-Hersek’te barışın temini özgür ve istikrarlı bir Avrupa’nın inşasına da katkı sağlayacaktır. Bu işi yapabilecek yegâne güç ise NATO’dur ve ABD NATO’nun öncü ülkesidir.”²⁷⁰

Kararlı Güç Harekâtında oluşan gücün genel görevleri şunlar olmuştur;

- İlk olarak IFOR’un harekât serbestisinin ve gücünün muhafaza edilmesi,
- Gerekliğinde gücün başka bölgelere kaymasını sağlayacak önlemlerin alınması,
- Harekât alanının sorunluluk bölgelerine ayrılması ve yeterli sayıda personelin temin edilmesi,
- Husumetin ve çatışmaların sona ermesinin sağlanması,
- Sivil güçlere barışın inşası için gerekli olan güvenlik ortamının sağlanması.²⁷¹

Kuruluşundan bu yana İttifak’ın en etkili güç kullanımı olan bu harekât ile Bosna-Hersek’te soykırımın önüne geçilmesine ve barışın yerleşmesine katkı sağlanmıştır. Bosna-Hersek’te Sırpolar ise, BM’nin ve NATO’nun bu müdahalesini emperyal bir müdahale olarak nitelendirmiştir. Kendilerini hedef alan bir tutum olarak algılamış ve bu iki uluslararası örgütün de -Mogadişu Çizgisi’ne²⁷² atıfta bulunarak- barışın tesisi ve savaşa katılım arasındaki çizgiyi aşarak, Bosna-Hersek’in yanında kendilerinin karşısında savaşta yer aldıklarını beyan etmişlerdir.²⁷³

Bosna-Hersek’de meydana gelen sıcak çatışmalarda 200.000 civarı insan yaşamını yitirmiş ve yaklaşık bir milyon kişi de mülteci durumuna düşmüştür. IFOR gücü oluşturarak katliamın daha ileri boyutlara taşınmasını önleyen İttifak, daha sonra istikrarın temini için Bosna-Hersek’de kalmaya devam etmiştir. 1995 yılından 1996 yılına kadar Bosna-Hersek’de çatışmanın sona ermesi için görev yapan IFOR, BM Güvenlik Konseyi’nin 1088 sayılı kararı sonucu Aralık 1996’da yerini S-FOR’a bırakmıştır.²⁷⁴

(BM Önleyici Yayılma Gücü) olarak değiştirilmiş ve UNPRAFOR yalnızca Bosna- Hersek için kullanılmaya başlanmıştır. Bk. Çelikkan ve Progonati, 2012: 270-272.

²⁷⁰ Binder, 2012: 100.

²⁷¹ Çelikkan ve Progonati, 2012: 278.

²⁷² Mogadişu Çizgisi; bir ülkeye yabancı bir örgütün barışı koruma, barışı sağlama, insani müdahale gibi diplomatik nedenlerle gelmesi ancak daha sonra, aktif güç kullanmak suretiyle örgütün/devletin bir saldırıyla geçmesi, askeri güç yoluyla başka bir gücü yıldırmaya çalışmasıdır. Bu terimin çıkış noktası ise 1992 yılında patlak veren Somali İç Savaşı’dır. Bu kavramın mucidi ise, bir BM Generali olan Micheal Rose isimli İngiliz askerdir. Bk. <http://www.nytimes.com/1995/06/07/world/conflict-in-the-balkans-the-strategy-un-buildup-in-bosnia-eyes-mogadishu-line.html?pagewanted=all>, erişim tarihi: 15 Ocak 2017.

²⁷³ Smith vd., 2013: 8.

²⁷⁴ NATO, 2001: 114-116.

3.2.2 Barış Uygulama Gücü (IFOR)

Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte bağımsızlık arzulayan Boşnak Müslümanlara karşı saldırıya geçen Sırp'ların soykırımı varan saldırılarda bulunduğu Bosna-Hersek'te olayların vahametinin artması üzerine NATO bölgeye müdahale etmiştir. 2.600 kişiden oluşan orduyla 2 Aralık 1995 tarihinde Bosna-Hersek'e ve Hırvatistan'a yayılan NATO güçlerinin görevi, dağıldıkları bölgelerde, karargâh, iletişim ve lojistik alanlarında, 60.000 kişiden oluşacak İttifak'ın IFOR gücüne destek sunmak olmuştur. 16 Aralık 1995 tarihinde aktif olan IFOR, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 15 Aralık tarihinde 1031 sayılı kararı ile hukukileşmiştir. 20 Aralık tarihinde ise bölgede bulunan BM Barış Gücü Misyonu'nu NATO'ya devrederek, bölgeden çekilmiştir.²⁷⁵

36 farklı ülkeden 60.000 kişinin oluşturduğu IFOR'a en fazla destek veren ülke harekâtın başlamasında da aktif rol oynayan ABD olmuştur. ABD yaklaşık 28.000 kişiden oluşan personel ile destek vermiştir. IFOR, Dayton Anlaşması'nın imzalanmasının akabinde bu anlaşmanın ve bölgedeki güvenliğin teminatı olarak sivil yönetime askeri destek vermek amacıyla bir yıllığına görev yapmıştır.²⁷⁶

Görev yaptığı süre boyunca Bosna-Hersek'e ciddi katkıları olan IFOR oluşumu bazı zamanlarda yetersiz kalmıştır. Hatta IFOR'un görev süresi boyunca şiddet, ölümler ve etnik temizlik zaman zaman devam etmiştir. Örneğin 1996 yılında Mostar'da ciddi olaylar vuku bulmuştur. Bosna-Hersek'te yaşayan Hırvatlar'ın bölgede zaman içerisinde ele geçirdikleri stratejik bölgeleri Boşnaklar'la paylaşmak istememeleri üzerine bir takım çatışmalar meydana gelmiştir.²⁷⁷

Yerini bir başka NATO gücü olan SFOR'a bırakan IFOR, Bosna-Hersek'te kaldığı süre boyunca çok sayıda başarılı faaliyette de bulunmuştur. Barışın nispi anlamda temininden, sosyal aktivitelere, Bosna-Hersek'in sosyal yönden gelişimine, Bosna-Hersek'deki mahkûmlarla ilgili işlemlere, arama kurtarma desteğine ve tıbbi desteğe kadar birçok faaliyette bulunmuştur.²⁷⁸

3.2.3 İstikrar Gücü (SFOR)

Aralık 1996'da IFOR yerini alan SFOR ile Bosna-Hersek'te yeni bir döneme girilmiştir. Savaşın ve çatışmanın risklerinin giderek azaldığı bir ortamda yeni amaç, çatışmanın yaralarını sarmak ve istikrarı sağlayarak tekrar elim hadiselerin yaşanmasının

²⁷⁵ NATO, 2001: 114.

²⁷⁶ Wentz, 1998: 3.

²⁷⁷ Çelikkan ve Progonati, 2012: 279.

²⁷⁸ http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160105_160105-IFOR_Informer_Vol1_Issue1.pdf, erişim tarihi: 3 Nisan 2016.

önüne geçmek olmuştur. İttifak'ın İstikrar Gücü'ne İttifak üyeleri yanı sıra, İttifak'ın BİO kapsamındaki ülkeler ve diğer ortaklık kurduğu ülkeler de katılmıştır. RF'nin de dahil olduğu SFOR'a 43 farklı ülke personel tahsis etmiştir. SFOR'un Bosna-Hersek'teki varlığı sayesinde bir milyona yakın savaş göçmeni ülkelere geri dönebilmiştir. Öte yandan, savaş ve çatışma risklerinin giderek azalması üzerine SFOR personel sayısı zamanla, 32000' den 7000' e düşürülmüştür.²⁷⁹

Barışı Uygulama Gücü'nün (IFOR) ve onun yerini alan İstikrar Gücü' (SFOR) nün görevleri isimlerine yansımıştır. IFOR'un misyonunu tamamlaması üzerine 12 Aralık 1996 tarihinde BMGK 1088 sayılı kararı gereğince, SFOR, IFOR' un görevini devralmıştır. SFOR'un öncelikli görevi, Bosna-Hersek'te güvenlik ortamının ve barışın pekiştirilmesine katkı sağlamak olmuştur. Bununla birlikte,

- Düşmanlıkların ya da barışa engel olabilecek yeni tehdit unsurlarının yeniden ortaya çıkmasına engel olmak,
- Gelecekte de varlığını devam ettirecek bir barış ortamının oluşturulmasını teşvik,
- Yetenekleri dâhilinde sivil oluşumlara önemli destekler sunmak gibi görevleri olmuştur.²⁸⁰

Öte yandan SFOR askeri, Bosna-Hersek'te kaldığı süre zarfında yerel yargıdan, polislerin tevkif etmesinden/gözaltına almasından muaf olmuştur. Ayrıca, vergi ödemelerine ve pasaport taşımalarına gerek görülmemiştir. Bosna-Hersek'te ve Hırvatistan'da istedikleri yerleri seyahat etme özgürlüğü olan SFOR personeli, Bosna-Hersek'deki hukuka uymakla mükellef olmuştur. Bununla birlikte, SFOR personelinin, personel kimliği taşımaları zorunlu tutulmuştur.²⁸¹

SFOR'un da IFOR gibi misyonunu tamamlamasıyla birlikte, 2 Aralık 2004'te görevi BMGK'nın 1575 sayılı kararı ile AB Askeri Operasyonu'na (Althea) devredilmiştir. Althea'nın, NATO kaynaklarına ulaşımı da sağlanmıştır. Althea'nın da amacı, tıpkı SFOR gibi Dayton Anlaşması'na uyulmasının sağlanması ve UCM'de savaş suçları ile aranan kişilerin yakalanmasına yardım etmek olmuştur.²⁸²

²⁷⁹http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20111122_what_is_nato_tu.pdf syf. 20, erişim tarihi: 4 Nisan 2016

²⁸⁰<http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm> , erişim tarihi: 4 Nisan 2016.

²⁸¹<http://www.nato.int/sfor/organisation/mission.htm> , erişim tarihi: 4 Nisan 2016.

²⁸²Ultan, 2011: 505-506.

3.3 NATO'nun Kosova Müdahalesi

Tito döneminde Yugoslavya'da 1974 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile birlikte Kosovalı Arnavutlar'a verilen özerklik, 1989 yılında Miloseviç yönetimi tarafından kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren Kosova'da anlaşmazlıklar ve çatışmalar baş göstermiş, hem Kosovalı Arnavutlar, hem de Sırp güvenlik güçleri tarafında can kayıpları meydana gelmiştir. 1998 yılı Eylül ayında BMGK'nin 1199 sayılı Kararı ile Yugoslavya Devlet Başkanı'ndan bölgedeki Sırp askeri ve polis gücünün geri çekilmesi, kendi topraklarından başka yerlere göç etmek durumunda kalmış Kosovalı Arnavutlar'ın güvenli bir şekilde kendi yaşadıkları topraklara geri dönmesinin sağlanması ve bölgede bulunan uluslararası örgütlerin vazifelerini yerine getirmelerinin engellenmemesi istenmiştir.²⁸³

1998 yılının sonlarına doğru Kosovalı Arnavutlar'ın üzerindeki baskı ve şiddet giderek artmıştır. İttifak'ın hava harekâtı tehdidinde karşın Kosova'da Bosna-Hersek olaylarının tekrarı niteliğinde vahşete dönen hadiseler yaşanmıştır. Hashim Thaçi liderliğinde bir grup olan UÇK ise Kosova'nın özgürlüğünün ancak silahlı mücadele yoluyla kazanılabileceğini düşünmüştür. Bunun üzerine UÇK ile Sırp askeri ve polis güçleri arasında meydana gelen çatışmalarda 1500'e yakın Kosovalı Arnavut ölmüş ve 400.000 kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Uluslararası toplum ise tırmanan bu çatışmaların daha ileri boyutlara taşınmasından endişe duymuştur.²⁸⁴

Bosna-Hersek olaylarından ders alan İttifak ve uluslararası toplum, Kosova için nispeten erken adım atmıştır. Çatışmanın dindirilerek hem çatışma ortamının Avrupa'ya sıçramasının önüne geçmek hem de özellikle Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın bir bölgesi olarak kabul edilen Balkanlar'ın istikrarsızlaşmasının önüne geçmek için İttifak, tarafların diyalog yoluyla problemi çözmeleri için çaba sarf etmiştir. Nitekim 18 Mart 1999 tarihinde Kosova Bağımsızlık Örgütü ile Sırp'lar arasında anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaya göre Kosova'ya özerklik verilecek ve buna mukabil Kosova Bağımsızlık Örgütü silahsızlanacaktı. Ayrıca, uygulamanın denetlenmesini sağlamak için yirmi sekiz bin İttifak askeri bölgeye gelecekti. Lakin bu kararı Sırp'lar kabul etmemiştir. Bunun üzerine Sırp'lara karşı İttifak güçleri 23 Mart'ta Sırbistan'a yönelik hava saldırısı kararı alırken; Sırbistan seferberlik ilan etmiştir.²⁸⁵

Caner Sancaktar, NATO'nun Kosova müdahalesini farklı bir bakış açısı ile açıklamıştır. Sancaktar'a göre;

NATO müdahalelerini sadece "askeri operasyon" veya "savaş" olarak değerlendirmek yanlış olacaktır.

²⁸³ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> , erişim tarihi: 5 Nisan 2017.

²⁸⁴ Çelikkın ve Proganati, 2012: 282.

²⁸⁵ Peksarı, 2007: 200.

Çünkü her savaş, Prusyalı General Karl von Clausewitz'in belirttiği gibi, bir “siyasal eylemdir” ve “askeri araçlarla sürdürülen siyasettir”. Her savaşın siyasal veya ekonomik nedeni ve amacı vardır. Pek çok savaşta ise siyasal ve ekonomik nedenler ve amaçlar iç içe geçer. Dolayısıyla NATO müdahalesi de, siyasal-ekonomik nedenden kaynaklanır ve siyasal-ekonomik amaca yönelir. Yani NATO'nun gerçekleştirdiği askeri müdahaleler, başlı başına amaç değil, amaca ulaşmak için kullanılan askeri araçtır²⁸⁶

3.3.1 Müttefik Güçler Harekâtı

Kosova'da giderek artan gerilim karşısında BMGK'da masaya yatırılmak istenen çözüm arayışlarına Çin ve RF'nin veto vermesi neticesinde, BMGK'de Kosova'ya müdahale konusunda kararın çıkmaması, İttifak'ın sorumluluk üstlenmesi sonucunu doğurmuştur. İttifak, 24 Mart 1999 tarihinde Yugoslavya'ya²⁸⁷ yönelik 77 gün sürecek bombalı saldırı başlatmıştır. Bunun üzerine ağır zayıatlar alan Sırp'ların Kosova'dan çekilmeye başlamaları üzerine, NATO Sırbistan'a düzenlediği bombalı saldırıyı durdurmuştur. İttifak, Sırbistan'a Yugoslav askerlerinin Kosova'dan tamamen çekilmeleri için on bir gün süre vermiştir. Sonrasında, bölgenin istikrara kavuşması ve olası çatışmaların tekrar meydana gelmesinin engellenmesi için İttifak'a bağlı K-FOR gücü ve BM'ye bağlı UNMIK Kosova'da görev yapmaya başlamıştır.²⁸⁸ 10 Haziran 1999 tarihinde Makedonya'nın Kumanova şehrinde imzalanan anlaşma ile Kosova Savaşı resmen sona ermiştir.²⁸⁹

NATO'nun yoğun saldırısı altında kalan Yugoslavya'da birçok önemli devlet binaları tesis zarara uğramıştır. İttifak tarafından bombalanan ve yıkılan bazı önemli devlet binaları hala daha o haliyle yerinde durmaktadır. İttifak'ın saldırısı sonucu yıkılan, zarara uğrayan bazı önemli Sırp varlıkları şunlar olmuştur;

- 11 adet tren yolu köprüsü,
- 34 adet otoyol köprüsü,
- Sırp mühimmat depolarının yüzde 29'u,
- Petrol rezervlerinin yüzde 57'si,
- Bütün petrol rafineleri,
- 14 geçici karargâh,

²⁸⁶ Sancaktar, 2014: 134-135.

²⁸⁷ Yugoslavya'dan birçok cumhuriyetin ayrılması ve kendi kaderlerini kendilerini tayin etmesiyle birlikte Kosova Sorunu'nun ortaya çıktığı tarihte Yugoslavya'yı Sırbistan, Karadağ ve Sırbistan'ın iki özerk bölgesinden oluşan Kosova oluşturmaktaydı. Bu yüzden, Kosova Krizi'nde Yugoslavya'dan bahsedilirken Sırp'ların yönetiminden bahsedilmektedir. Zira bu krizde Yugoslavya Halk Cumhuriyeti'ni Sırbistan ve Karadağ oluşturmuştur. Bk. Ural, 2014: 164-166.

²⁸⁸ <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefingpapers/SN06715/military-interventions-some-comparisons-syf: 13-14.> , erişim tarihi: 10 Nisan 2016.

²⁸⁹ İşyar ve Ahmed, 2005: 224-225.

- 100'ün üzerinde savaş uçağı,
- 10 adet askeri havaalanı.²⁹⁰

Çin'in ve RF'nin vetoları sonucu BM'den Kosova'ya yönelik askeri müdahale kararı çıkmamasına karşın İttifak'ın sorumluluk üstlenerek Kosova Sorununa müdahale etmesi, farklı çevrelerce farklı biçimlerde algılanmasına yol açmıştır. Bazı çevreler müdahaleyi yerinde bulurken, bazı çevreler müdahalenin hukuka aykırı olduğunu dile getirmiştir. Dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan ise konuyla ilgili şunları söylemiştir. *“Diplomasinin başarısız olması gerçekten trajik olmuştur; ancak, öyle zamanlar vardır ki barışın takip edilmesi için güç kullanımı yasal olabilir. Daha önce BM Genel Sekreteri olarak defalarca belirttiğim gibi BMGK, yalnızca Kosova ile olan ilişkilerde değil, uluslararası güvenlik ve barışın sürdürülmesinde de en yetkili örgüttür ve bu NATO Sözleşmesi'nde de açıkça yer almaktadır. Bu yüzden konsey, güç kullanımına başvuran herhangi bir kararın içerisinde yer almalıydı.”*²⁹¹

K-FOR, UNMIK²⁹² ve EULEX gibi NATO, BM ve AB'nin oluşturduğu güvenlik güçleri Kosova'da aktif olarak görev yapmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Kosova'da Sırlara karşı Kosovalı Arnavutlardan oluşan direniş birliğı olan ve Sırbistan ile çatışmaların yaşandığı dönemde Batı'nın destek verdiği UÇK'nın Kosova'da çatışmaların sona ermesinden sonra birtakım yasa dışı faaliyetlerde bulunması bu güvenlik birimlerinin Kosova'da varlık sebeplerinden bir diğeri olmuştur. Ayrıca, AGİT de Kosova'da aktif sorumluluk üstlenen bir örgüt olmuştur. AGİT, özellikle savaş sırasında yurtlarından edilen Kosovalıların evlerine geri dönmelerinde Kosovalılara teknik destek sunmuştur.²⁹³

Kosova'da BM'nin girişimleri sonucu eski Finlandiya Başbakanı Martti Ahtisari tarafından bir plan hazırlanmıştır. Kosova'nın bağımsızlığını öngören bu plan RF ve Sırbistan tarafından kabul görmese de 17 Şubat 2008'de Kosovalı Arnavutlar bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Kosova'nın bağımsızlık ilanından hemen sonra, İngiltere, Türkiye, ABD ve Fransa bu yeni ülkeyi tanımıştır. Birçok ülke tarafından tanınan Kosova, BM'ye henüz üye değildir. RF, Sırbistan, Küba, Vietnam, Kuzey Kore ve Libya gibi ülkeler bu bağımsızlığa karşı çıkmıştır.²⁹⁴

²⁹⁰ Çevikbaş, 2011: 33.

²⁹¹ Smith vd., 2013: 14.

²⁹² Detaylı bilgi için bkz <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/> , erişim tarihi: 7 Nisan 2016.

²⁹³ Bekaj, 2010: 25-28.

²⁹⁴ Ülger, 2011: 43-44.

3.3.2 Kosova Barış Gücü (K-FOR)

İttifak'ın Kosova Operasyonu'nun hemen ardından, 1999 yılında BMGK 1244 sayılı kararı kapsamında bölgeye konuşlandırılan K-FOR, başlangıçta 2.000'ini Rusların oluşturduğu toplam 36.000 personelden oluşmuştur. Personel sayısı önce 2005 yılında, 21.500'e düşürülmüş ve sonra da 2008 yılında 15.900'e düşürülmüştür. Bugün ise, Balkanlar'da sağlanan güvenlik ve istikrar dâhilinde kapasitesini azaltan giden KFOR, personel sayısını 4.273'e kadar düşürmüştür.²⁹⁵ Daha önceki NATO güçleri olan IFOR/SFOR gibi KFOR da BM (UNMIK), AGİT ve Avrupa güvenlik misyonlarını kapsayan bir organizasyon haline gelmiştir. Sırbistan'ın Kosova'dan çekilmesiyle birlikte, KFOR'un en önemli görevi, bölgenin güvenliğini tam anlamıyla sağlamak ve geçiş sürecinin²⁹⁶ başarıyla tamamlanması olmuştur.²⁹⁷ 1999 yılı 244 Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı gereğince KFOR'un askeri görevleri ise şunlardır;

- Yeni düşmanlıkların yeşermesinin önüne geçmek, ateşkesin devamını sağlamak ve Sırp askeri ve polis güçlerinin Kosova'dan tamamen çekilmesinin temin edilmesi,
- UÇK'nin ve diğer Arnavut silahlı örgütlerin silahsızlandırılması,
- Yerinden edilmiş insanların ve mültecilerin, güvenli bir şekilde yeniden ülkelerine dönebilmesi için uygun ortam sağlamak,
- Uluslararası polis gücü kurulana dek kamu güvenliğini ve düzenini sağlamak,
- Sivil bir mayından arındırılma programı oluşturulana kadar, bölgenin mayından temizlenmesine öncülük etmek,
- Uluslararası sivil oluşumları desteklemek ve onlarla işbirliği içerisinde olmak,
- Kosova'nın sınırlarını gözlemlemek,
- Uluslararası sivil ve askeri personelin hareket özgürlüğünü sağlamak ve korumak.²⁹⁸

Düşmanlıkların tekrar başlamasının önüne geçmek, güvenli bir ortamın oluşturulması ve Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) silahsızlandırılması gibi askeri misyonlarının yanı sıra uluslararası insani çalışmaları desteklenmesi ve Kosova'nın kalkınması gibi sivil misyonları da bulunan K-FOR, bu misyonları gerçekleştirirken diğer uluslararası kuruluşlar (UNMIK, EULEX gibi) ile işbirliği içerisinde olmuştur. 17 Şubat 2008 yılında Kosova Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte K-FOR Kosova'da varlığını sürdürme kararı almıştır. İttifak tarafından aksi bir karar alınmadığı sürece İttifak Kosova'da varlığını devam

²⁹⁵ http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170214_2017-02-KFOR_Placemat.pdf , erişim tarihi: 28 Mart 2017.

²⁹⁶ http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_140632.htm , erişim tarihi: 17 Nisan 2017

²⁹⁷ https://www.polity.co.uk/up2/casestudy/KFOR_case_study.pdf , erişim tarihi: 9 Nisan 2016.

²⁹⁸ https://www.polity.co.uk/up2/casestudy/KFOR_case_study.pdf , erişim tarihi: 13 Nisan 2016.

ettirecektir. Nitekim İttifakın 2009 Nisan'ında Strasbourg/Kehl Zirvesi'nde de bu yöndeki karar teyit edilmiştir.²⁹⁹

K-FOR'un Kosova'da bu denli faal olması ve faaliyetlerini kararlılıkla ve başarıyla yürütmesine karşın, ilk yıllarda Kosova'nın daha başarılı şekilde yeniden inşası ve Kosova'da barışın teminini sağlamak için diğer uluslararası örgütlerin devreye girdiği dört ayaklı uzmanlaşmış bir oluşuma gidilmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği; insani ilişkiler, UNMIK; sivil yönetim, AGİT; demokratikleşme ve kurumsallaşma ve son olarak AB, ekonomik kalkınma hususlarında görevler üstlenmişlerdir. Bu sırada, KFOR varlığını sürdürmeye ve bu kuruluşlara teknik destekler sunmaya devam etmiştir. Ancak, bu durum kaçınılmaz olarak bazen yetki ikiliğine ve bürokratik sürtüşmelere sebebiyet vermiştir.³⁰⁰

Sırpın çoğunlukta yaşadığı Kosova'nın kuzeyinde zaman zaman çatışmaların meydana gelmesi, K-FOR'u en fazla zorlayan sınamalardan olmuştur. Özellikle Mitroviça gibi çoğunluğunu Sırpın oluşturduğu; ancak hatırı sayılır Arnavut ve Boşnak nüfusu da içinde barındırdığı kentlerde çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır. Bu çatışmaların önüne geçebilmek ve Kosova'nın kuzeyindeki Sırpı silahsızlandırmak içinse KFOR, EULEX ve Kosova yerel polisi ortak çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bölgede barikatlar kurup, kaçakçılık yapmaya çalışan Sırpın, Kosova'daki polis güçlerine zaman zaman zayıatlar verdirmiştir.³⁰¹

Tablo 3.1 Şubat 2017 İtibariyle KFOR Bünyesinde Görev Yapan Ülkeler ve Ülkelerin Personel Sayıları

Ülke Adı	Personel Sayısı	Ülke Adı	Personel Sayısı
ABD	674	İsviçre	234
Almanya	530	İtalya	551
Arnavutluk	13	Kanada	5
Avusturya	487	Litvanya	1
Birleşik Krallık	1	Lüksemburg	23
Bulgaristan	10	Macaristan	350
Çek Cumhuriyeti	9	Moldova	41
Danimarka	35	Norveç	2

²⁹⁹ NATO Public Diplomacy Division, 2010: 17.

³⁰⁰ The Independent International Commission on Kosovo, 2000: 100-102.

³⁰¹ http://ea-sk.com/kuzey-mitrovicada-neler-oluyor.html?lang=tr&upm_export=pdf , erişim tarihi: 13 Nisan 2016.

Ermenistan	35	Polonya	186
Estonya	2	Portekiz	191
Finlandiya	20	Romanya	56
Fransa	2	Slovenya	252
Hırvatistan	23	Türkiye	303
Hollanda	5	Ukrayna	40
İrlanda	12	Yunanistan	112
İsveç	2	Toplam	4273

Kaynak: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170214_2017-02-KFOR_Placemat.pdf. (erişim tarihi: 28 Mart 2017).

Tablo 3.2 KFOR'a Destek Veren NATO Üyesi Olmayan Ülkeler

Avusturya	İsveç
Ermenistan	İsviçre
Finlandiya	Moldova
İrlanda	Ukrayna

Kaynak: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170214_2017-02-KFOR_Placemat.pdf (erişim tarihi: 28 Mart 2017).

3.4 Makedonya Sorununda NATO

Balkanlar'da sıcak çatışmaların patlak verdiği en son yer Makedonya olmuştur. Ağustos 2001'de Makedonya'nın devlet başkanı, Arnavut isyancıların bastırılması ve olası istikrarsızlığın önüne geçebilmek için NATO'dan Arnavut isyancıların silahsızlandırılması için yardım istemiştir. İttifak, bu talebi Makedon hükümetinin Arnavut azınlıklarına yönelik birtakım hakları tanımaları koşuluyla kabul etmiştir. Bunun üzerine İttifak ilk olarak sorunu diplomatik yollarla çözmek için Arnavut toplumunun üst düzey temsilcileriyle birtakım görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu minvalde, Makedonya sınırları içerisindeki Arnavut toplumunun askeri olmayan gönüllülük esasına dayalı yöntemler çerçevesinde silahsızlandırılması için bir aylık bir görev için yaklaşık 3.500 kişiden oluşan İttifak personeli bölgeye konuşlandırılmıştır. Makedonya yönetiminin talebi doğrultusunda Mart 2003'e kadar bölgede kalan İttifak güçleri, AB ve AGİT gözlemcilerinin koruyuculuğunu üstlenmiştir.³⁰²

Krizin bir an önce aşılmasında önce diplomasiyi tercih eden Batı, diplomasi netice vermemesi üzerine Makedonya'daki Arnavut ayrılıkçılara karşı “*Temel Hasat Operasyonu*”nu başlatmıştır. Toplam 4500 personelden oluşan ve 1400 personel ile İngiltere'nin başı çektiği

³⁰² NATO Public Diplomacy Division, 2010: 18.

operasyona toplam 11 İttifak üyesi destek vermiştir. Operasyonun en önemli görevi Makedonya'daki Arnavut isyancıların silahlarına el koymak olmuştur. Bu görevi aşamalı bir şekilde başarıyla yerine getiren İttifak güçleri, 22 Ağustos 2001 tarihinde başlayan operasyonu 26 Eylül 2001 tarihinde sonuçlandırmıştır.³⁰³

Makedonya'da patlak veren krizin temel kaynağını ise, diğer çatışmalarda olduğu gibi Balkanlar'ın demografik yapısına, aşırı milliyetçilik anlayışına ve istikrarsız siyasi ve ekonomik durumuna dayandırmak mümkün olacaktır. Bu bağlamda Arnavutluk, ekonomik ve siyasal yönden zayıf bir devlet olmasına karşın, büyük devlet olma gayesiyle birlikte "*Büyük Arnavutluk*" ülküsüne sahip olması, Makedonya'daki iç sorunu tetikleyici önemli bir olay olmuştur. Zira Makedonya bölgesi tarihte Arnavutlar için hep önemli merkezlerden biri olarak görülmüştür. Bu minvalde, Makedonya'nın Yugoslavya'dan ayrılmasına müteakip, Makedonya'da bulunan Arnavut azınlık grup muhtariyet/bağımsızlık gibi amaçları dışa vurmaya başlamıştır. Öte yandan, Makedonya'da azınlık statüsünde bulunan Arnavutlar'ın bu süreçte destekçisi Arnavutluk ve Kosova olmuştur. Bu kapsamda, Makedonya'daki Arnavut azınlık sorunu ile Kosova sorununu birbirinden tamamen bağımsız olaylar olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır.³⁰⁴

Makedonya sınırları içerisindeki Arnavut nüfusunun orantısız büyüklüğünde hiç kuşkusuz Kosova'da meydana gelen çatışmaların etkisi büyük olmuştur. Zira Kosova Krizi'nin patlak vermesinden sonra yaklaşık 360 bin Kosovalı Arnavut Makedonya'ya sığınmıştır. Yaşanan Kosova Krizi'nin ve göçün ardından AGİT güçleri, Makedonya topraklarına konuşlanmaya başlamıştır. Bu sırada İttifak'ın Yugoslavya'yı bombalamasının ardından Kosovalı Arnavut mültecilerin Makedonya topraklarına akın etmesi ile birlikte, Makedon polisinin Kosovalı Arnavutlara yönelik sert ve şiddet içeren faaliyetleri Üsküp'ün siyasi itibarını zedelemiştir.³⁰⁵

2001 yılında patlak veren olaylarda, Makedonya'da bulunan Arnavut ayrılıkçılar, Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu kurarak Makedonya yerel polisiyle çatışma içine girmiştir. Çatışmalar, Arnavutların çoğunlukta olduğu bölge olan Tetova ve yakınlarındaki şehirlerle birlikte, başkent Üsküp'te yoğunlaşmıştır. Öte yandan, Ulusal Kurtuluş Örgütü'nün³⁰⁶ UÇK ve Arnavutluk ordusu ile bir bağlantısı olduğundan şüphelenilmiştir. Çatışmalar, devam ederken Üsküp, çatışmaların diplomatik yollarla çözülmesi için Arnavut temsilcilerle masaya oturmayı kabul etmiştir. Ancak, isyancılarla masaya oturmaya sıcak bakmamıştır. Bu arada

³⁰³ <http://fas.org/man/crs/RL30900.pdf> , erişim tarihi: 08 Haziran 2016.

³⁰⁴ İşyar ve Ahmed, 2005: 218-220.

³⁰⁵ İşyar ve Ahmed, 2005: 224-225.

³⁰⁶ Makedonyalı Arnavutlar tarafından Makedonya sınırları içerisinde kurulmuş olan "Ulusal Kurtuluş Ordusu" Kosova'daki UÇK ile benzerlik göstermektedir.

Avrupa ve ABD çatışmalarının daha fazla büyümemesi için bölgeye müdahale etme gereği duymuştur.³⁰⁷

Bosna-Hersek ve Kosova facialarıyla mukayese edildiğinde nispeten daha az şiddetin ve ölümlerin yaşandığı Makedonya’da iç savaşın patlak verdiği 2001 yılından beri yüzü aşkın insan yaşamını kaybetmiş ve bu kayıpların yaklaşık 1/3’ü barış görüşmelerinin devam ettiği sırada meydana gelmiştir. Yaklaşık 100.000 kişi ise evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Evlerini terk etmek durumunda kalan Arnavutlardan yaklaşık 70.000 kişi Kosova’ya sığınmıştır. Barış görüşmelerinin başarıyla neticelenmesi ve Ulusal Kurtuluş Ordusu’nun silah bırakmasının ikna edilmesiyle birlikte, barış havası esse de bu durum süreklilik arz etmemiştir.³⁰⁸

Son olarak 2015 yılı içinde Makedonya sınırları içinde Makedon güvenlik güçleri ile militanlar arasında yaşanan çatışmalarda yirmiyi aşkın can kaybı yaşanmıştır. Yaşanan bu çatışmaların Kosova’dan Makedonya’ya gelen UÇK üyesi Arnavutlar tarafından meydana geldiği düşünülmüştür. Balkanlar’da istikrarlı bir sürece girilmesinin son ayağı olan Makedonya Krizi’nin çözülmesi için yıllardır etkin mücadele gösteren AB ve NATO ise yaşanan çatışmalardan derin endişe duyduklarını dile getirmiştir.³⁰⁹

3.5 NATO’nun Balkanlar’da Kuvvet Kullanmasının Uluslararası Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi

Özellikle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kuvvet kullanımının uluslararası hukuk bağlamında yasaklandığı, ancak belirli şartlarda uygulanabileceği ortaya çıkmıştır. “*Jus cogens*”³¹⁰ haline gelen bu teamül, belirli dönemlerde devletlerarasında yaşanan savaşları ve çatışmaları önemli ölçüde azaltmıştır. Bu teamül ile ilgili en temel düzenleme ise BM Şartı’dır. BM Şartı’nın 2(4) maddesi bir devletin başka devlete karşı silahlı kuvvet kullanımını açık bir şekilde yasaklamaktadır. Kuvvet kullanımı ancak BMGK tarafından izin verilen kolektif güvenlik tedbirleri ve ilgili devletin hakkı olan meşru müdafaa iznidir.³¹¹

İttifak’ın kuvvet kullanımı yetkisi BMGK kararlarına bağlı olmakla birlikte, BM Şartı’nın 51. maddesinde belirtildiği üzere NATO, kolektif meşru-savunma bakımından yetkili bir organizasyondur. Ancak burada BM Şartı, bireysel ya da kolektif güç kullanımına yalnızca silahlı saldırı halinde izin vermektedir.³¹² Bu minvalde NATO’nun barışı koruma misyonu

³⁰⁷ <http://fas.org/man/crs/RL30900.pdf> , erişim tarihi: 6 Haziran 2016.

³⁰⁸ <http://fas.org/man/crs/RL30900.pdf> , erişim tarihi: 8 Haziran 2016.

³⁰⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/makedonya-da-uck-catismasi-28969481> erişim tarihi: 27 Nisan 2016.

³¹⁰ Uluslar arası hukukta buyruk kural anlamına gelmektedir.

³¹¹ Çakmak, 2014: 184-185.

³¹² <http://www.ejil.org/pdfs/10/1/567.pdf> erişim tarihi: 10 Nisan 2016.

kapsamında güç kullanmasına dair karar, 1992 yılında Oslo’da düzenlenen Dışişleri Bakanları toplantısında alınmış ve Aralık 1992’de BM Güvenlik Konseyi’ne bildirilmiştir. NATO, hukuksal gereklilikleri sağladıktan sonra barışı koruma faaliyetlerini kolaylaştırabilmeyi sağlayacak kurumsal bir yapılanmaya gitmiştir. Bu kapsamda da 1994 yılında Birleşik Ortak Görev Kuvveti kurulması kararı alınmıştır.³¹³

Bununla birlikte, NATO’nun bir devlet üzerinde yasal şekilde güç kullanmasının farklı yolları bulunmaktadır. Bunlar³¹⁴:

- Hükümetin rızası/daveti,
- Kolektif meşru müdafaa,
- BMGK vekâleti; gözlemci misyonu, barışı koruma operasyonu, barışı uygulama operasyonu,
- İnsani müdahale.

Yorum farklılıkları dolayısıyla İttifak’ın Balkanlar’a yönelik gerçekleştirmiş olduğu operasyonlar bazı çevrelerce hukuka aykırılıkla ilişkilendirilmiştir. Özellikle, Moskova bu müdahaleleri egemen bir devlete karşı saldırı olduğunu iddia etmiştir. RF’nin bu husustaki hukuksal gerekçesini ise BM Genel Konseyi tarafından 1974 yılında kabul edilen 3314 numaralı karara dayandırmıştır. Bu karar gereği bir devletin başka bir devletin egemenlik, toprak dokunulmazlığı ya da siyasi bağımsızlığına karşı silahlı güç kullanması saldırı olarak nitelendirilmiştir. Rus uzmanlara göre ise, yalnızca bu karar bile NATO’nun Balkanlar’daki eylemlerini saldırı olarak nitelendirmek için yeterlidir.³¹⁵

3.5.1 Barış Operasyonu/İnsani Müdahale Kavramları

Barış operasyonları, zamanla uluslararası ortamda meydana gelen ihtiyaçlardan ortaya çıkmıştır. İlk örneklerini ise, 1815 yılında düzenlenen Viyana Kongresi ile vermiştir. Günümüzde uluslararası ortam tarafından en çok başvurulan harekât türü olagelmıştır. Bu tür operasyonlara en fazla başvuran ise, “dünyanın jandarması” görevini üstlenen BM olmuştur. Nitekim BM Anlaşması’nın yedinci bölümünde barışın bozulması durumunda uygulanacak yöntemler kısmında “barış operasyonları” hususu önemli bir yer almıştır.

1992 yılında dönemin BM Genel Sekreteri Butros Gali’nin yayınladığı bir raporda barış operasyonları, “önleyici diplomasi”, “barışı yapma”, “barışı koruma” ve “barışı inşa etme” olmak üzere dört şekilde açıklanmıştır. Ayrıca 2008 yılında yayınlanan BM raporunda

³¹³ Karabulut, 2012: 137.

³¹⁴ <http://www.disisa.armada.mil.ec/documents/143688/151298/USE%20OF%20FORCE%20%26%20NATO%20ROE.pdf>, erişim tarihi: 11 Nisan 2016.

³¹⁵ Jafarov, 2007: 130.

“*Barışa Zorlama*” yukarıdaki tanımlara ek olarak barış operasyonlarına dahil olmuştur.³¹⁶

Barış operasyonlarında askerlerin görevleri şunlardır;

- Kapsamlı barış anlaşmasının hayata geçirilmesinin desteklenmesi,
- Uyuşmazlığın barışçıl metotlarla çözümü ve müzakerelerin yapılabilmesi için gerek duyulan ortamın oluşturulması ve ateşkesin gözlenmesi,
- Sivil hayata dönülmesi için güvenli ortamın hazırlanması,
- Sınırlar arasında geçişlerin ve savaşın yeniden meydana gelmesinin önlenmesi,
- Uygulanabilir bir demokrasi, iyi bir yönetim ve ekonomik gelişmeye dayalı yönetimler yoluyla devletlere liderlik edilmesi

Barış operasyonlarında sivillerin görevleri ise şunlardır;

- Taraflara anlaşmaların hayata geçirilmesinde yardımcı olunması,
- İnsani yardımların dağıtılmasına yardımcı olunması,
- Silahsızlanma ve taraflar arasında diyalogun sağlanması,
- Seçimlerin yapılması ve denetlenmesi,
- Sivil personelin yetiştirilmesi ve hukukun güçlenmesinin sağlanması,
- Çatışma sonrası iyileşmenin ve rehabilitasyonun sağlanması,
- Bağımsızlığa varacak şekilde geçiş hükümetlerinin kurulmasının sağlanması.³¹⁷

Soğuk Savaş döneminde gerçekleşen barış operasyonlarının temeli üçüncü dünya ülkelerinde meydana gelen uyuşmazlıklarda ABD ve SSCB'nin karşı karşıya gelmelerini önlemeye dayanmıştır. Bu dönemde her iki tarafın da amacı söz konusu uyuşmazlık bölgelerinde kendi gücünü maksimize etmek ve karşısındakinin etkisini minimize etmek olmuştur. Bu hususta BM, ABD ve SSCB'nin söz konusu bölgelerde karşı karşıya gelmelerini önleme gereği duymuştur.³¹⁸

Soğuk Savaş sonrası dönemde barış operasyonlarına olan talepte artış yaşanmıştır. Barış Güçlerinin üstlendiği görev sayısındaki artışın yanı sıra görevlerin zorluğu, çeşitliliği ve karmaşıklığı da artış göstermiştir. Bu dönemde BM, uluslararası politikada yeniden canlanmış ve meydana gelen krizlerde oldukça etkili bir rol üstlenmiştir. Öte yandan Balkanlar'da meydana gelen çatışmalarda ve krizlerde BM'nin üstlendiği barış operasyonlarına AGİT ve NATO gibi diğer uluslararası örgütler ciddi katkılar sunmuştur. Dahası, Balkanlar'da NATO BM'ye göre daha aktif olmuş ve Atlantik Bölgesi'nin güvenliğinin sağlanmasında çok önemli bir rol üstlenmiştir.³¹⁹

³¹⁶ Çelikkan ve Proganati, 2012: 253-254.

³¹⁷ Çelikkan ve Proganati, 2012: 253-524.

³¹⁸ Güngör, 2008: 10.

³¹⁹ Güngör, 2008: 11-17.

Yapılan bir araştırmaya göre 20. yy'da yaklaşık 262 milyon kişi kendi devletleri tarafından öldürülmüştür. Bu rakam savaşlarda ölen/öldürülen insan sayısının altı katına eşittir. Rwanda, Somali, Yugoslavya ve Doğu Timor gibi ülkelerde yaşanan trajediler sonrasında uluslararası sistemde yeni tartışmaların açılmasına yol açmıştır. Bu çerçevede 2005 yılında gerçekleşen BM Dünya Zirvesi'nde "*Koruma Sorumluluğu*" prensibi kabul edilmiştir.³²⁰

Uluslararası İlişkiler disiplini açısından insani müdahaleyi gerektiren şartlar konusunda net bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak bir tanım yapmak gerekirse insani müdahale, geniş kapsamlı ve ağır insan hakları ihlallerini önlemek ya da durdurmak için müdahale edilen devletten izin almaksızın güç kullanılması veya güç kullanma tehdidinde bulunulmasıdır.³²¹

İnsani müdahale, meşru müdafaa, önleyici ve ön alıcı saldırılan yanında uluslararası hukuk bakımından sınır ötesi müdahalenin hukuki şartlarından biri olmuştur. Roberts insani müdahale kavramını "*bir devletin içinde, otoritelerinin onayı olmaksızın girişilen ve ülke sakinlerinin maruz kaldığı yaygın ıstırapın veya can kaybının önlenmesi amaçlı askeri müdahale*" olarak tanımlanmaktadır.³²²

NATO'nun Balkan Müdahaleleri'ni kavramanın yolu uluslararası ilişkilerdeki yapıyı, aktörleri ve gerçekliği oluşturan sıradan ilişkiler hakkındaki teorik kabullenmeleri anlamaktan geçmektedir. Zira üzerine çalışılan konu ontoloji ile ilintiliyken ontoloji de yukarıda bahsedilenlerle ilintilidir. Nitekim barış operasyonları ile ilgili eleştiriler barış operasyonunun kendisiyle ilgili olmamıştır. Yani, askeri müdahalede amaç yalnızca çatışan tarafların arasında barışın temini için olduğunda, barış operasyonlarına eleştiri getirilmemektedir. Burada eleştirilen husus, algısal olarak barış operasyonu kılıfıyla keyfi askeri müdahalelerin meşruluğunun sağlanması olmuştur.

Söz konusu eleştiriyi yapanlar ise, Vestfalya Sistemini benimseyen ülkeler olmuştur. Nitekim Vestfalya sistemini benimseyen ülkeler, devletlerin egemenlik hakkının hiçbir durumda ihlal edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Öte yandan, Vestfalya sonrası sistemi benimseyen ülkeler ise, devletlerin egemenlik hakkının var olduğunu, ancak bu egemenlik hakkının kötüye kullanılması sonucu bu hakkın sorgulanabileceğini savunmaktadır. Öyle ki NATO'nun Balkan müdahaleleri de bu paradigma kapsamında gerçekleşmiştir.³²³

³²⁰ https://www.academia.edu/30442316/%C4%B0nsani_M%C3%BCdahale_Humanitarian_%C4%B0nterventio_n_, erişim tarihi: 7 Nisan 2017.

³²¹ Tekin, 2011: 7.

³²² https://www.academia.edu/30442316/%C4%B0nsani_M%C3%BCdahale_Humanitarian_%C4%B0nterventio_n_, erişim tarihi: 7 Nisan 2017.

³²³ Kenkel, 2013: 123-124.

3.5.2 NATO'nun Bosna-Hersek Müdahalesi'nin Uluslararası Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, Yugoslavya'da da bir dağılma furiasının yaşanması sonucu, Yugoslavya'ya bağlı cumhuriyetler bağımsız olmak istemiştir. Bağımsızlığını ilan eden cumhuriyetlerden biri olan Bosna-Hersek'i Avrupa bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Bunun neticesinde, Sırp Ordusu ve milis güçleri çok kültürlü bir yapıya sahip Bosna-Hersek'i savunan sivilleri öldürmüş ve Bosna-Hersek'te soykırım suçu işlemiştir. 1993 yılının ilk aylarından itibaren, Bosna-Hersek'deki insani kriz korkunç bir hale gelmiş ve bir milyona yakın mülteci yurtlarından göç etmek zorunda kalmıştır. Etnik olarak homojen bir “*Büyük Sırbistan*” yaratmak isteyen ve bu kapsamda Boşnakları, hedeflerine ulaşabilmelerinin önünde bir engel olarak gören Sırlar, Boşnaklara yönelik sistematik ve toplu katliamlar ve tecavüzler gerçekleştirmiştir.³²⁴

Bu elim hadiseler yaşanırken uluslararası toplum sesini yükseltme konusunda yetersiz ve isteksiz kalmıştır. Çatışmaların ilk patlak verdiği bu dönemde barışın temini için uluslararası toplum tarafından ortaya atılan Vance–Owen Planı, Güvenli Bölgeler Planı ve Owen-Stoltanberg Planı (Üç Bölgeli Plan) taraflar arasında kabul görmemiş; barışın sağlanmasına hizmet edememiştir. Ayrıca, dönemin BM Genel Sekreteri Butros Gali, Bosna-Hersek'lilerin Afrikalılara oranla daha az yardıma ihtiyacı olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte, uluslararası toplumda da BM'nin enerjisini ve kaynaklarını Bosna-Hersek Savaşı'na değil; daha başka sorunlara harcaması gerektiğine ve Bosna-Hersek'deki krizin bir güç kullanımıyla değil; diplomatik yöntemlerle çözülmesi gerektiğine yönelik bir kanaat oluşmuştur.³²⁵

NATO Konseyi ise, 4 Haziran 1993'te 836 nolu BM kararına dayanarak Bosna-Hersek'te insani durumun daha da kötüye gitmesi halinde hava saldırısına başvuracağını duyurmuştur. Ancak, NATO'nun bütün askeri operasyonları BM Genel Sekreteri'nin iznine bağlı olmuştur. BM ise, Bosna-Hersek'e yönelik askeri müdahale seçeneğine sıcak bakmamıştır. İttifak içerisinde de özellikle, Hollanda, İngiltere, Fransa ve Kanada'nın başı çektiği grup da yüz bine yakın barış gücü askerinin hayati tehlikeye düşeceği endişesiyle böyle bir operasyona karşı mesafeli durmuştur. İç çatışmaların giderek kızıştığı zaman diliminde problemlerin yalnızca diplomasi yoluyla çözülemeyeceğinin farkına varan BM, AGİK ve AB çatışmaları sona erdirmek için ciddi ve etkili tedbirler almak istemişse de bunda başarılı olamamışlardır.³²⁶

³²⁴ <http://www.history.com/topics/bosnian-genocide>, erişim tarihi: 20 Ağustos 2016.

³²⁵ Yapıcı, 2007: 4-11.

³²⁶ Peksarı, 2007: 195.

BM'nin Sırlar'ın güvenli bölgelere ve insani yardım konvoylarına saldırmasının ve taraflar arasındaki çatışmaların önüne geçememesi, NATO'yu barışa zorlama önlemlerinin hayata geçirilmesi konusunda daha etkin olmaya sevk etmiştir. Bu esnada, NATO ve UNPRAFOR arasında bazı problemler yaşanmıştır. Zira NATO askeri kuvvetleri genellikle hedefi imha etmek üzerine kurulu bir görev icra etmiştir. 1995 yılının sonlarına gelindiğinde UNPRAFOR görevini NATO komutasında yürütülecek olan ve BMGK 1031 sayılı kararıyla kurulan IFOR'a devretmiştir.³²⁷

ABD'nin yönlendirmeleri ile İttifak'ın sorumluluk üstlenerek Bosna-Hersek'e “*insani müdahalede*” bulunmasına Sırlar ağır eleştiri yöneltmiştir. Sırlara göre, NATO'nun Yugoslavya'ya yönelik harekâtı uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmiştir. Ancak, kuvvet kullanma konusunda tek yetkili oluşum olan BM'nin İttifak'a Bosna-Hersek Müdahalesi hususunda yetki vermesi, NATO'nun uluslararası hukuk kurallarına aykırı hareket etmediğini göstermektedir. Zira İttifakın Bosna-Hersek'deki ilk amacı BM'nin kararı doğrultusunda sivillerin korunması ve katliamların durdurulması olmuştur. Yani, ilk amaç Bosna-Hersek'in yeniden yapılandırılması ya da Bosna-Hersek'in egemenlik haklarına müdahale değil; egemen güç tarafından saldırıya maruz kalan sivil halkın korunması olmuştur.³²⁸

Öte yandan 1990'lı yılların başında RF ile NATO arasında güç kullanmanın meşruiyeti konusunda fikir ayrılıkları meydana gelmiştir. RF, NATO'nun Balkan Müdahaleleri'nin hukuka uygun bir şekilde gerçekleşmediğini savunurken; NATO uluslar arası hukuka uygun hareket ettiğini savunmuştur. Buradaki esas sorun, her iki tarafın da algılamalarının kendi çıkarlarına uygun olarak oluşturmalarıdır. Yani NATO'nun bu müdahalesini, RF “*izin verilmeyen her şey yasaktır*” anlayışına göre; NATO ise “*yasaklanmayan her şeye izin verilmiştir*” anlayışına göre yorumlamıştır.³²⁹

İttifak'ın Bosna-Hersek askeri müdahalesi, haklı savaş doktrini açısından da incelenmiştir. Haklı savaş doktrini savaş etiğini “*Jus ad bellum*” ve “*jus in bello*” olmak üzere iki yönden yargılar. “*Jus ad bellum*”, savaşın açılması ile ilgili kuralları belirlerken; “*jus in bello*” ise savaşın yürütülmesi ile ilgili uygulanacak kurallardır. Buradaki haklı sebepler ise Bosna-Hersek'deki masum sivillerin korunması ve savaşın (müdahalenin) yasal bir otorite tarafından başlatılmasıdır. “*Jus in bello*”, yani savaşın yürütülmesine ilişkin kurallar ise sivillere zarar verilmemesi (ayrımcılık) ve aşırı güç kullanılmamasını (orantılılık) içermektedir. Bu kapsamda, İttifak'ın Sırlara yönelik gerçekleştirmiş olduğu hava saldırıları

³²⁷ Çelikkan ve Proganati, 2012: 282.

³²⁸ Yapıcı, 2007: 17- 18.

³²⁹ Jafarov, 2007: 139.

ayrımcılık ve orantılılık ilkelerini karşılamaktadır.³³⁰

Son olarak, Uluslararası Adalet Divanı, Bosna-Hersek'in başvurusu sonrasında, Yugoslavya'nın Boşnaklara karşı yaptığı soykırımı ile ilgili hukuksal süreç başlatmıştır. Bosna-Hersek Cumhuriyeti yapmış olduğu bu başvuruda Yugoslavya'nın Soykırım Sözleşmesi'ni, BM Anlaşması'nı, Le Haye Kara Savaşı Sözleşmesi'ni, 1949 Cenevre İnsancıl Hukuku Sözleşmeleri'ni ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni çiğnediğini dile getirmiştir. Bununla birlikte Bosna-Hersek, Divan'a Bosna-Hersek'in meşru savunma hakkı olduğunu da hatırlatmıştır. Soykırım Sözleşmesi'nin dokuzuncu maddesi soykırımı net bir şekilde yasaklamaktadır. Ayrıca, sözleşmenin yorumu ve uygulanması konusunda taraf devletler arasında çıkacak anlaşmazlıkların tek taraflı başvuru da dahil olmak üzere Divan önüne getirilebileceği öngörülmüştür.³³¹

3.5.3 NATO'nun Kosova Müdahalesi'nin Uluslararası Hukuk Yönünden Değerlendirilmesi

1989 yılında Slobodan Miloseviç, Kosova'nın özerkliğini kaldırarak, Kosova'yı Belgrad'a bağlamıştır. Kosova, Sırp lar için tarihsel öneme haiz bir bölge olmasından dolayı Miloseviç, Sırp Halkı'nın da desteğini almıştır. Halk desteğini de arkasına alan Miloseviç'in Kosova'ya yönelik baskı politikası uygulaması sonrasında Kosova'nın çoğunluğunu oluşturan Arnavut halkı bağımsızlık yolunda kenetlenmiştir. Arnavutların bu kenetlenmesi ve Sırp ların baskı politikası çatışma gibi doğal bir netice vermiştir. Meydana gelen çatışmalar karşısında Bosna-Hersek'te yaşadığı olumsuz durumla tekrar karşılaşmak istemeyen uluslararası toplum, Kosova Sorunu'nda nispeten daha titiz hareket ederek Kosova Krizi'ne, Bosna-Hersek Krizi'nden daha fazla önem atfetmiştir.³³²

1998'de Yugoslav ordularının tanklarla Kosova'ya girmesi ile başlayan çatışmaların neticelenmesi için İttifak'ın devreye girerek krizin diplomasi yoluyla çözülmesi arzulanmıştır. Şubat 1999'da başlayan görüşmeler sonunda Rambouillet Anlaşması'nı Arnavutlar kabul ederken; Sırp ların kabul etmemesi üzerine, krizin diplomasi yoluyla çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Bunun üzerine İttifak, oy birliği ile Yugoslavya'ya müdahale kararı almıştır. Bu müdahalenin hukuksal yönden eleştirilmesinin başlangıç noktasını BM Şartı'nın 7. Bölüm 42. maddesi oluşturmaktadır. Zira bu madde gereği, uluslararası güvenlikle ilgili tehdit halinde olası yetki kullanımı BMGK'ya aittir.³³³

İttifakın Kosova'ya Müdahalesi'nde ABD başı çeken ülke olmuştur. Ancak, ABD'nin,

³³⁰ Yapıcı, 2007: 22- 23.

³³¹ Pazarcı, 1996: 383.

³³² Çelikkan ve Progonati, 2012: 280- 289.

³³³ Acar, 2015: 120.

operasyonu tek başına gerçekleştirdiği, bazı operasyonlarda diğer NATO üyesi ülkeleri bilgilendirmediğine yönelik eleştiriler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Kosova Harekâtı ile ilgili olarak uluslararası toplumda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bunlar;

1. İttifak, Yugoslavya'ya yönelik gerçekleştirmiş olduğu operasyon ile BM Anlaşması'nı dolayısı ile uluslararası hukuku çiğnemiştir.
2. Operasyon hukuk dışıdır; lakin insani nedenlerden dolayı zorunludur.

Aslında, yalnızca ortaya çıkan iki görüş durumu açıklamada yeterli değildir. İttifak operasyona başlarken BMGK'den izin almamıştır. Ancak, NATO'nun Yugoslavya insani müdahalesi etik bir değer taşımaktadır. Kosova'ya insani müdahalede bulunması gereken uluslararası hukuka göre BMGK'dir. Lakin Yugoslavya'ya operasyona yönelik konsensüsün sağlanamaması ihtimaline karşı İttifak'ın sorumluluk alarak operasyonu tek başına icra etmesine neden olmuştur. Nitekim daha önce gerçekleşmiş olan BMGK oylamasında Çin, 1160, 1199 ve 1203 sayılı BMGK kararlarında ve RF, 1203 sayılı BMGK kararında çekimser kalmıştır. Ayrıca, Rus Balkan temsilcisi, İttifak'ın operasyona başlamasının ardından operasyonun uluslararası hukuk, Helsinki Anlaşmaları ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan dünya düzenine aykırılık teşkil ettiğini belirtmiştir. BMGK'nın 39. maddesine göre; *“Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. ve 42. maddeleri uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır.”*³³⁴

İttifak'ın Yugoslavya'yı bombalamaya başlamasından iki gün sonra, 26 Mart 1999 tarihinde NATO'nun Sırp'lara yönelik gerçekleştirdiği müdahale ile ilgili olarak, RF'nin başı çektiği ve Hindistan ve Belarus gibi BMGK geçici üyelerinin destek verdiği bir taslak hazırlanmıştır. Bu taslak *“İttifak'ın hukuk dışı müdahalesinin derhal sona erdirmesi gerektiğine”* yönelik olmuştur. BMGK oylanan bu taslağa yalnızca üç BM üyesi devlet destek sunmuştur. Bunlar; RF, Çin ve Namibya'dır.³³⁵

Kosova'da savaş sona erdikten sonra İttifak, Kosova'daki varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bununla birlikte, Kosova'nın geleceğine ilişkin karar verme hususunda da oldukça aktif olmuştur. Çatışmaların yinelenmemesi için Kosova'nın otonom bir yapıya bürünmesi gerektiğini savunan NATO, çatışmaların sona ermesinden sonraki üç yıl içerisinde yapılacak referandum ile Kosovalıların kendi geleceklerini kendileri belirlemesi gerektiğini de savunmuştur. Bu bağlamda, 2009 yılında bağımsızlığını kazanan Kosova'nın uluslararası arenadaki en büyük destekçilerinden biri ABD olmuştur. Ayrıca, NATO Balkanlar' da tekrar

³³⁴ Çevikbaş, 2011: 43-44.

³³⁵ Roberts, 1999: 105.

bir krizin meydana gelmemesi ve Sırp'ların yükümlülüklerinin takibati için Kosova Savaşı'nın sona ermesinden hemen sonra Yugoslavya'nın tüm bölgesinde kuvvetlerinin etkin olabileceği bir yetki talep etmiştir. Ancak talep, gerek Yugoslav Anayasası bakımından gerekse devlet egemenliği bakımından aykırılık teşkil etmiştir. Bu yüzden Yugoslavya tarafından kabul görmemiştir.³³⁶

3.6 NATO'nun Balkanlar'daki Geleceği

NATO'nun Balkanlar'daki geleceğini “*Açık Kapı Politikası*” bağlamında değerlendirmek doğru olacaktır. Zira NATO, 29. üyeliğini ve son genişlemesini Balkanlar'daki bir devlet olan Karadağ'ı üye kabul ederek gerçekleştirmiş olması bu hususta önemli bir ipucudur. Karadağ'dan sonra da İttifak'ın kıta Avrupa'sını ve dolayısıyla da Balkanlar'ı kapsayacak şekilde genişlemeye devam edeceğini öngörmek yanlış olmayacaktır. Nitekim İttifak, NATO'nun kapısının üyelik taahhütlerini ve yükümlülüklerini üstlenecek ve Avrupa- Atlantik bölgesinde güvenliğe katkı sağlayacak herhangi bir Avrupa ülkesine kapısının açık kalmaya devam edeceğini beyan etmektedir.³³⁷

NATO, yeni üyeliklere sıcak baktığı gibi, yeni üye arayışı içine de girmemektedir. NATO müttefikleri, genişlemenin bir amaç olmadığını; ancak NATO güvenliğini daha geniş bir alana yayma politikasının hem NATO'ya hem de bölge ülkelerinin istikrar kazanımında oldukça önemli olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca, yeni üyeliklerin çatışmaların önlenmesi veya azalması hususlarında olumlu yönde bir etkisi olduğu da bir gerçektir. Bununla birlikte, yeni üyeler NATO güvenlik şemsiyesinden faydalanırken; İttifak'a sahip olduğu askeri güçler dâhilinde destek sunmaktadır. Yani, gerek Balkan ülkeleri gerekse NATO, entegrasyon politikasını “*kazan kazan stratejisi*” olarak görmektedirler.³³⁸

Özellikle küreselleşmenin de ivme kazanması ve ekonomik gelişmişliğin milliyetçilik/etnisite gibi değerlerden daha önemli hale gelmesiyle birlikte, 2000'li yıllardan sonra Balkan ülkeleri, Batı ile yakınlaşmaya başlamıştır. Dahası NATO'nun bombaladığı, AB'nin ise bu operasyona destek sunduğu Sırbistan bile akrabalık ilişkilerinin bulunduğu Ruslara nazaran daha iyi şartlar sunan Batı ile iyi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu bağlamda, Ocak 2014 tarihinde AB'ye adaylık başvurusunda bulunan Sırbistan'ın ilerleyen zamanlarda NATO üyeliği sürpriz olmayacaktır. Tabii ki RF, bu olası üyeliğe Gürcistan ve Ukrayna'nın üyeliğinde olduğu gibi karşı çıkacaktır. Ancak, Sırbistan'ın RF ile Gürcistan ve Ukrayna'nın olduğu gibi kara sınırı bulunmadığı için, RF'nin Sırbistan'ı olası AB üyeliği ya da NATO

³³⁶ Wippman, 2001: 138-139.

³³⁷ NATO, 2010: 28.

³³⁸ NATO, 2010: 29.

adaylığı hususunda zorlama yöntemler kullanarak bu üyeliklerden caydırması oldukça zordur.

339

Tablo 3.3 Henüz NATO Üyesi Olmayan (2017 yılı itibari ile) Balkan Ülkelerinin NATO Üyelik ve Ortaklık Girişimleri

Ülke	Barış İçin Ortaklık Projesi (BİO)	Üyelik Eylem Planı	Bireysel Üyelik Eylem Planı	Yoğunlaşmış Diyalog
Bosna-Hersek	Aralık 2006	Nisan 2010	Eylül 2008	Nisan 2008
Sırbistan	Aralık 2006	-	Nisan 2011	Nisan 2008
Makedonya	Kasım 1995	Nisan 1999	-	-
Kosova³⁴⁰	-	-	-	-

Kaynak: Imre Szilágyi, Non-NATO Members States of Western Balkan and NATO Partnership After 2014, Róbert ONDREJCSÁK – Beata GÓRKA-WINTER (ed.), “NATO’s Future Partnerships”, NATO Public Policy Division(2010). Bratislava- Varşova: 59.

NATO’nun Balkanlar’daki geleceğine ilişkin diğer bir konu ise, İttifak’ın Avrupa’da kalmaya devam edip etmeyeceği meselesidir. Hâlihazırda, AB’nin kendi güvenlik örgütünü kurma yönünde çalışmaları mevcuttur. Siyasal ve ekonomik krizlerle boğuşan AB’nin askeri güvenlik ile ilgili çalışmaları neticelendirmesi kısa sürede mümkün gözükme de ilerleyen dönemde kendi güvenlik oluşumunu neticelendirmesi mümkündür. Böyle bir durumda, ABD’nin başı çektiği ve çoğu üyesinin aynı zamanda AB üyesi olduğu NATO, Avrupa’dan çekilmeye sıcak bakmayacaktır. Bununla birlikte İttifak zamana ve gelişmelere uygun olarak kendini sürekli olarak yenilemeye ve yeni stratejik konseptler belirlemeye devam edeceği mümkün gözükmektedir.³⁴¹

NATO’nun en güncel stratejik konsepti olan 2010 Lizbon Stratejik Konsepti’nde doğrudan Balkanlar’a yönelik iki hususta ibare mevcuttur. Konseptin 21. Maddesi’nde bahsedilen Balkanlar’dan ve Afganistan’dan aldığı derslerle neticesinde, dünyanın herhangi bir sorununun çözmek için, krizin öncesinde, kriz aşamasında ve kriz sonrasında uluslararası aktörlerle daha sıkı işbirliği içerisine gireceği yönündeki tutumudur. Diğer ibare ise, İttifakın yeni üyelik ve ortaklık stratejisi ile ilgili bilgiler verdiği 35. Maddesi’nin alt maddelerinde geçmektedir. Buna göre, Balkanlar’da demokratik değerlere, bölgesel işbirliğine ve iyi komşuluk ilişkilerine dayalı, kalıcı barışı ve demokratik değerleri amaçlayan istikrarı güven

³³⁹ <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=282>, erişim tarihi: 25 Mayıs 2016.

³⁴⁰ Kosova, dört NATO üyesi ülke tarafından henüz tanınmamıştır. Bu ülkeler İspanya, Romanya, Slovakya ve Yunanistan’dır. Bu yüzden Kosova’nın NATO ile üyelik sürecinin başlaması bu dört ülkeye bağlıdır.

³⁴¹ <http://www.nato.int/acad/fellow/98-00/hatjiadoniu.pdf>, erişim tarihi: 06 Haziran 2016.

altına almak için Balkanlar ile Avrupa-Atlantik arasındaki entegrasyonun kolaylaştırılması için İttifakın çaba sarf edeceği yönündeki ibaredir. Bu bağlamda NATO, Balkanlar'daki askeri varlığının yanı sıra, siyasal varlığı ile de kendisini gelecekte Balkanlar' da hissettirmeye devam edecektir.³⁴²

Öte yandan Soğuk Savaş sonrası Balkanlar ile bugünün Balkanlar'ı arasında istikrar farkı gözle görülebilir seviyelerdedir. Ancak bu durum, Balkan ülkelerinin istenilen ekonomik, siyasal ve sosyal istikrarı yakaladığı anlamına gelmemektedir. Bu ülkelerin gerek AB gerekse NATO' ya üyeliklerin sağlanması ilk safhalarda bu örgütleri ekonomik mahiyette yıpratmış olsa da; uzun vadede akrabalık ilişkilerinin bulunduğu Balkan devletleri ile entegrasyona sıcak bakmayan RF dışında hem Balkan ülkeleri hem de Batılı devletler açısından karlı olacaktır.³⁴³

³⁴² <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>, erişim tarihi: 25 Mayıs 2016.

³⁴³ <http://setav.org/tr/Balkanlar'da-baris-ve-istikrarin-onemi/yorum/21933>, erişim tarihi: 20 Ağustos 2016.

SONUÇ

20. yy, yaşanan çatışmalar ve meydana gelen savaşlar bakımından hiç olmadığı kadar hareketli ve hararetleli bir yüzyıl olmuştur. İki büyük dünya savaşı ve hemen sonrasında sıcak çatışmalara varmayan ancak, barışın da uzak olduğu “Soğuk Savaş Dönemi” yaşanmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte ise, küreselleşmenin ivme kazanması sonucu savaşlar boyut değiştirmiş; küresel terörizm ve iç savaşlar vuku bulmuştur. Bütün bu gelişmeler karşısında 20. yy çatışmalarının merkez üssü olan ve çatışmalardan ziyadesiyle etkilenen Avrupa, barışın temini ve kendi kıtasındaki çatışmaların yerini işbirliğinin alması için bazı örgütlenmeler kurmuştur. İlk başlarda zoraki yollarla oluşturulan ve özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD’nin tecrit politikasının son bulmasıyla başlayan ittifaklar, Avrupa’ya tam anlamıyla pozitif barışı getirememiş olsa da en azından negatif barışın³⁴⁴ sağlandığı bir ortam sunmuştur.

1789 Fransız İhtilali sonucu ortaya çıkan milliyetçilik akımı, Balkanlar’da çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Bugüne dek çok farklı sayıda etnik unsura ev sahipliği yapmış bu stratejik bölge aynı zamanda Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’na da ev sahipliği yapmıştır. Milliyetçilik eksenli çatışmaların yoğun bir şekilde yaşandığı Balkanlar, 20. yüzyılın sonlarına doğru soykırıma varan insanlık dramları ile karşı karşıya kalmıştır.

Dünya dengelerinin değiştiği İkinci Dünya Savaşı sonucu ilk yıllarda kendisi gibi sosyalist rejimin hüküm sürdüğü Sovyetler Birliği tarafından desteklenmesi sonucu Yugoslavya’ya kısa sürede güç kazandıran ve bütün halkları bir arada tutmayı başarabilen Tito, aynı zamanda Yugoslav halklarının tümünün sempatisini kazanmış karizmatik bir lider olmuştur. Vefatından sonra, Yugoslavya eski Yugoslavya olmaktan çıkmış hem isyanlar hem de katliamlar baş göstermiştir. Özellikle Tito’nun halefi olan Miloseviç’in Sırp milliyetçiliğini övmesi, diğer etnik unsurlara yönelik sert bir politika izlemesi, Yugoslavya’nın dağılmasına, çatışmaların ve sonrasında katliamların meydana gelmesine yol açmıştır.

Sovyet tehdidine karşı 4 Nisan 1949 tarihinde kurulan NATO, kurulduğu tarihten bugüne önemli değişimler yaşamıştır. Tarih sahnesine savunma örgütü olarak çıkan NATO, zamanla güvenlik örgütü haline gelmiş ve özellikle Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte de

³⁴⁴ Pozitif barış- negatif barış ayrımına giden teorisyen Galtung’tur. Galtung’a göre pozitif barış çatışmaların ve şiddetin olmamasının yanı sıra adaletin, demokrasinin ve eşitliğin olduğu durumdur. Negatif barış ise, kısaca çatışmanın olmadığı ancak her an çatışmanın yaşanabileceği bir ortamın olduğu durumu ifade etmektedir. Daha detaylı bilgi için bk. http://www.activeforpeace.org/no/fred/Positive_Negative_Peace.pdf , erişim tarihi: 22 Ağustos 2016.

küresel güvenlik örgütü halini almıştır.³⁴⁵ Gerek karar alma gerekse aldığı kararları uygulama bakımından BM'ye göre neredeyse daha aktif durumda olan NATO'nun savaşların önlenmesi, doğal afetlerde yardım, ülkelerin siyasal istikrara ve huzura kavuşması ve ülkelerin sosyal sorunlarının çözülmesi bakımında sosyal/siyasal yönden de etkili olduğu ortadadır.

Yaşadığı stratejik değişimi ilk olarak Balkanlar'da uygulamaya koyan NATO, Balkanlar'ın istikrarlı hale getirilmesi, çatışmaların engellenmesi ve yaşanan insanlık dramının önüne geçilmesi için mücadele göstermiştir. Bu mücadeleyi, RF ve Sırbistan samimi bulmamıştır. Bu iki devlet müdahalelerin insani yönlü değil; çıkar yönlü olduğunu dile getirirse de İttifak'ın hem Bosna-Hersek'te hem de Kosova'da katliamların ve soykırımların engellenmesi/azaltılması konusunda başarılı olduğunu söylemek gerçekçi ve adilane bir yaklaşım olacaktır.

Etnik olarak Slav olan ve Sırp'lardan yalnızca din konusunda ayrılan Boşnaklar, Sırp'lar ile yaşadığı anlaşmazlık neticesinde Yugoslavya'dan ayrılma kararı almıştır. Bu kararın bedelini Boşnaklara ödetmekte kararlı olan Sırp'lara uluslararası toplumun ivedi bir şekilde tepki vermemesi neticesinde Soğuk Savaş sonrası Balkanlar, Rwanda Katliamı'ndan sonra can kaybının en fazla yaşandığı, soykırımın açıkça görüldüğü bir bölge olmuştur. Olaya BM ve NATO'nun geç de olsa dâhil olmasıyla soykırımın şiddeti azaltılmıştır. Bosna-Hersek Krizi'nde BM'den daha faal olan NATO ise, Bosna-Hersek Müdahalesi ile tarihinde ilk kara operasyonunu ve ilk alan dışı müdahalesini gerçekleştirmiştir.

Balkanlar'da yaşanan bir sonraki kriz olan Kosova Sorunu'na Bosna-Hersek'te olduğundan daha çabuk müdahil olan NATO, bu müdahaleyi gerçekleştirirken BMGK'den siyasal sebeplerden ötürü izin almamıştır. Uluslararası hukuku çiğnediğine yönelik görüşler ile birlikte, insani müdahalenin gerekli ve kaçınılmaz olduğuna yönelik görüşlerin karşı karşıya geldiği krizden NATO yine güçlenerek çıkmıştır. Bugün hala Kosova'nın güvenliği ve istikrarı için bölgede bulunan İttifak, Avrupa güvenliğine yönelik tehditleri bertaraf etmesi bakımından güven kazanmıştır.

2001 yılında Makedonya'da yaşanan Arnavut azınlık krizinde de faal olan NATO, adeta Balkanlar'ın güvenliğinden sorumlu bir örgüt gibi hareket etmiştir. Bosna-Hersek'ten yeni çekilen ve Kosova'daki varlığını ve görevlerini K-FOR bünyesinde sürdüren NATO, Avrupa'yı güvenlik bunalımlarına karşı korumakta ve rahatlatmaktadır. Lakin NATO'nun içerisinde Avrupa'nın kendi göbek bağıni kendisinin kesmesi gerektiğini savunan "*Avrupacı Kanat*"ın varlığı NATO'nun Balkanlar'daki varlığı konusunda kafa karışıklıklarının doğmasına yol açmaktadır. Bu hususta "*Avrupacı Kanat*"ın karşısında yer alan "*Atlantikçi*

³⁴⁵ Karabulut, 2012: 137.

Kanat'ın daha etkili olduğu düşünülürken İttifak'ın daha uzun yıllar boyunca özelde Balkanlar'ın; genelde ise Avrupa'nın güvenliğini sağlamada en önemli organizasyon olarak varlığını sürdüreceğini öngörmek mümkündür. Ancak "*Atlantikçi Kanat*"ın en güçlü ülkelerinden olan Büyük Britanya'nın 2016 yılında referandum sonucu AB'den ayrılması "*Avrupacı Kanat*"ın elini güçlendirip, "*Atlantikçi Kanat*"ın elini zayıflatabilir.³⁴⁶

NATO, Soğuk Savaş sonrası ilk stratejik konseptini 1990 Londra Zirvesi ve 1991 Roma Zirvesi sonrasında belirlemiştir. Bu stratejik konsept aynı zamanda gizli olmayan ilk stratejik konsept olma özelliği taşımaktadır. İttifak'ın en güncel stratejik konsepti ise 19 Kasım 2010 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilmiştir. Uluslararası sistemin ve zamanın getirdiği değişimlere adapte olma mücadelesi veren NATO, yeni konseptte siber saldırı tehdidinin üzerine durmuş ve küresel terör şebekelerine daha fazla önem atfetmiştir. Ayrıca, Ortadoğu'da yaşanan gerilimlerden ve ABD'nin bu bölgeye yönelik özel ilgisinden dolayı İttifak'ın Ortadoğu'ya önem verdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, bu yeni konseptte, İttifak'ın kuruluşundan önem verdiği demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi ilkelerin yinelendiği görülmektedir.

İttifak'ın Soğuk Savaş sonrası ikinci konsepti, 1999 Washington Zirvesi'nde ele alınmıştır. Aynı zaman da NATO'nun gizli olmayan ikinci stratejik konsepti olma özelliğine sahip bu konseptte Balkanlar'daki değişen koşullar ve çatışma ortamına değinilmiştir. Bu durum da Avrupa'yı ziyadesiyle endişeye sevk etmiştir. İşte bu yüzden Avrupa, kendi kıtasındaki yangını söndürmek için İttifak'ın desteğine ihtiyaç duymuştur. Her ne kadar, İttifak'ın içinde Avrupalı devletlerden bazıları, gerek Bosna-Hersek konusunda gerekse Kosova konusunda Yugoslavya'ya yönelik harekâtı sıcak karşılamamış olsa da Avrupa'nın önde gelen devletlerinin ve ABD'nin etkin çabaları sonucu Yugoslavya'ya müdahale gerçekleşmiştir.

Tarihte ilk genişlemesini 1952 yılında Yunanistan ile Türkiye'yi İttifak'a dâhil ederek gerçekleştiren NATO, güney kanadını genişletmiş ve sağlamlaştırmıştır. Sonraki genişlemesini ise, 1955 yılında gerçekleştiren NATO, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda karşı tarafta yer alan Almanya'yı İttifak'a dâhil etmiştir. Ancak, bu genişleme Almanya'nın tamamını kapsamamıştır. Sovyetlerin etkisi altında bulunan Doğu Almanya, 1990 yılına kadar Varşova Paktı üyesi olarak kalmıştır. Yalnızca, Batı Almanya'yı kapsayan bu genişleme, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından tüm Almanya'yı kapsamıştır. İttifak Soğuk Savaş dönemi son genişlemesini ise 1982 yılında İspanya'nın üyeliği ile gerçekleştirmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, RF ile ilişkilerini yumuşatan ve hatta 1994

³⁴⁶ <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64045> , erişim tarihi: 20 Şubat 2017

yılında BİO kapsamında ittifak anlaşması imzalayan NATO'nun genişlemesi Soğuk Savaş sonrası ilk yıllarda sorunsuz ilerlemiştir. Boris Yeltsin' in NATO'ya karşı yumuşak politikaları 1999 yılında Putin'in işbaşına gelmesiyle birlikte değişmeye başlamıştır. Putin'in işbaşına gelmesinin ardından küresel arenada gücünü artıran ve yeni bir Soğuk Savaş dönemi başlatabilecek adımlar atan RF, Soğuk Savaş'tan kalma yayılcı politikasını devam ettirmiştir. Bu kapsamda, AB ve NATO ile yakın ilişkiler geliştiren ve bu Batılı örgütler ile yakın bir politika içerisine giren eski SSCB ülkeleri Gürcistan ve Ukrayna, Batı'ya yakınlaşma konusunda RF'nin engeline takılmıştır.

Genişleme politikasına Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte daha fazla ağırlık veren ve bu kapsamda Açık Kapı Politikası geliştiren NATO, genişleme politikasını doğu ağırlıklı gerçekleştirmiştir. Özellikle, eski Doğu Bloku ülkeleri kapsayıcı bir genişleme yaşayan İttifak, böylelikle ileride tekrar yaşanabilecek ideolojik anlaşmazlıkların önüne geçmek istemiştir. İttifak, ayrıca RF, birçok eski Doğu Bloku ülkeleri ve Yugoslavya'dan kopmuş Balkan ülkeleri ile Barış İçin Ortaklık Programı (BİO) oluşturmuştur. ABD'nin öncülüğünde şekillenen BİO, 1994 yılında pratiğe geçmesiyle birlikte, eski Doğu Bloku ülkelere NATO üyeliği sözü ve garantisi vermeden, İttifak'ın bu ülkeler ile iyi ilişkiler kurması hedeflenmiştir.³⁴⁷

İttifak, BİO kapsamındaki ülkelerin çoğu ile ilişkilerini geliştirmesinin ardından 1999, 2004 ve 2009 yılları arasında yoğun bir genişleme dalgası yaşamıştır. Soğuk Savaş'ın sonuna dek 19 üyesi bulunan NATO bu genişleme furyası ve 2017 yılında Karadağ'ın da üye olmasıyla birlikte 29 üyeye ulaşmıştır.

İttifak'ın Soğuk Savaş sonrası “*Açık Kapı Politikası*” kapsamında üye olarak kabul ettiği ülkelerin tamamına yakınının eski Doğu Bloku ülkeleri olması manidardır. Bununla birlikte, 2009 ve 2017 yılında gerçekleşen genişlemenin Balkan devletleri ile gerçekleşmiş olması da önemlidir. Mamafih, Karadağ'ın üyeliği konusunda sert çıkan RF'nin Balkanlar'dan tamamen çekilmesini ve meydanı ABD'ye bırakmasını beklemek çok da makul bir beklenti olmayacaktır. NATO'nun daha fazla genişlemesi, RF tarafından onaylanmadığı ve razı gelinmediği ortadadır. Burada Avrupa'yı asıl endişelendiren husus; Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için oluşturulan ve bugüne dek bu misyonunu oldukça başarılı bir şekilde üstlenen NATO'nun uygulamaya koyduğu genişleme politikaları karşısında, RF'nin kontrol altına alınamayarak Avrupa'da huzursuzluk meydana getirecek politikaları tatbik etmesi olacaktır.

RF'nin politikaları, İttifak'ı yakından ilgilendirmektedir. Zira İttifak, genişleme

³⁴⁷ Çayhan, E. ve Güney, N.A. (1996). Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye. AFA Yayıncılık ve TÜSEŞ Vakfı, İstanbul: 53.

politikasına ve alan dışı operasyonlarına devam ederken RF'nin hamlesini ve tepkisini ölçmek durumundadır. Özellikle, Gürcistan ve Ukrayna hadiselerinden sonra İttifakın, genişleme politikasında daha temkinli olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, küresel bir örgüt haline gelmesinin neticesinde dünyanın birçok yerinde operasyonlar gerçekleştiren NATO'nun ilerleyen tarihlerde RF ile karşı karşıya gelme riski bulunmaktadır.

RF, stratejik olarak önemli gördüğü eski Doğu Bloku ülkeleri kaybetmek istememektedir. Ancak, bu yolda yumuşak gücü oldukça sınırlı olan RF'nin zorlama yöntemler kullanarak ve uluslararası hukuku ve teamülleri hiçe sayarak bu devletleri elinde tutması hiç de kolay olmayacaktır. Zira uluslararası toplum, RF'nin son zamanlardaki politikalarını yoğun bir şekilde eleştirmektedir. Bu hususta üzerinde yoğun bir baskı oluşan, ekonomik ambargolara maruz kalan RF'nin bu baskıları nasıl karşılayacağı, sert politikalarına devam edip etmeyeceği ise uluslararası gündemi fazlasıyla meşgul etmektedir.

Hasılı, NATO'nun Balkanlar'da icra ettiği genişleme politikası ve barış operasyonları, yeniden güçlenen Putin Rusya'sını rahatsız etmektedir. Buna mukabil, tarafların güç politikaları yeni bir “Soğuk Savaş” hatta daha kötüsü “Dünya Savaşı” ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda Balkanlar, özelinde meydana gelebilecek bir kıvılcım dünyayı yeni bir kaotik sürecin içine sokabilecektir. Bu yüzden Balkanlar'da güç politikaları çerçevesinde her iki tarafın da temkinli politikalar yürütmesi dünyanın selameti açısından elzemdir.

Öte yandan Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte aniden var oluş amacını yitiren ancak; Balkanlar'da patlak veren milliyetçilik eksenli krizler ve iç savaşlar çerçevesinde yeni bir varlık amacına sahip olan NATO, bugün tarihte kurulmuş en başarılı savunma organizasyonu olarak adından övgüyle söz ettirmektedir. Nitekim gittikçe genişleyen ve genişledikçe güçlenen NATO'nun varlığı, milliyetçilik çatışmalarından yorgun düşmüş Balkanlar'a ve kıtasında daha fazla çatışma/istikrarsızlık istemeyen Avrupa'ya güvenlik ve istikrar anlamında çok önemli bir teminat sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitap

- Achcar, G. (2001). “Resputin Satranç Oynuyor: Ne Yapmalı Da Batıyı Yeni Bir Soğuk Savaş Sokmalı”. T. Ali (Ed.). Evrenin Efendileri? NATO’nun Balkan Seferi. (Çev. Y. Alagon) Om Yayınevi, İstanbul.
- Açıkmeşe, S. A. ve Dizdaroğlu, C. (2013). NATO-AB İlişkileri İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri, Aydın, M. (ed.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ali, T. (Der.) (2001). Evrenin Efendileri? NATO’nun Balkan Seferi. (Çev. Y. Alagon), Om Yayınevi, İstanbul.
- Armaoğlu, F. (2014). “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1995. Berktaş, Z. (ed.) Timaş Yayınları, İstanbul.
- Bekaj, A. J. (2010). “The KLA and the Kosovo War: From Intra-State conflict to Independent Country”. Berghof Conflict Research, Berlin.
- Berdila, M. I. (2005). Romania’s NATO Membership. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas.
- Bieri, M. (2015). “The Western Balkans Between Europe and Russia”, C. Nünlist (ed.). CSS Analyses in Security Policy, Zürich.
- Bugazski, J. (2013). Return of the Balkans: Challenges to European İntegration and US Disengagement. Strategic Studies İnstitute and US Army War College Press, Carlisle-PA.
- Callinicos, A. (2001). “İnsani Müdahale İdeolojisi”. T. Ali (Ed.). Evreninn Efendileri? NATO’nun Balkan Seferi. (Çev. Y. Alagon). Om Yayınevi, İstanbul.
- Chomsky, N. (2001). “Kosova Barış Anlaşması”. T. Ali (Ed.). Evrenin Efendileri? NATO’nun Balkan Seferi. (Çev. Y. Alagon). Om Yayınevi, İstanbul.
- Cohen, P.A. (2014). History and Popular Memory. Columbia University Press, New York.
- Çağ, G. (2012). Avrupa’nın Ötekisi Balkanlar. Çankırı Karatekin Üniversitesi Avrasya Stratejik Uygulamalar ve Araştırmalar Merkezi Avrasya Araştırmaları, Çankırı.
- Çakmak, C. (2014). Uluslararası Hukuk: Giriş, Teori ve Uygulama: Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Çayhan, E. ve Güney. N.A. (1996). Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye. AFA Yayıncılık ve TÜSEŞ Vakfı, İstanbul.
- Çelikkan, O. ve Progonati E. (2012). “NATO’nun Balkan Macerası”, M.S. Erol (ed.), Sıcak Barış’ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO. Barış Kitapevi, Ankara.
- Çoban, F. (2011). “Kosova Meselesi ve Çin’in Tutumu”. H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.),

21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT'in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 169-176.
- Demir, S. (2012). "Avrupa'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının ABD, NATO ve Türkiye ile Etkileşimi". M.S. Erol (Ed.). Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO. Barış Kitapevi, Ankara.
- Ekinci, M. U. (2014a). Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu. SETA Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, M. U. (2014b). Karadağ Siyasetini Anlama Kılavuzu. SETA Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, M. U. (2014c). Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu. SETA Yayınları, İstanbul.
- Emin, N. (2014a). Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu. SETA Yayınları, İstanbul.
- Emin, N. (2014b). Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu. SETA Yayınları, İstanbul.
- European Commission. (2006). Regional Cooperation in the Western Balkans. Office for Official Publications of the European Communities, Belgium.
- Gniazdowski, M., Winter, B. G., Kulesa, L., Madej, M., Moraviec, R., Szymanski, A., Smigielski, R., Terlikowski, M., Wisniewski, B., Wojna, B., Znojek, B. ve Zornaczuk, T. (2010). NATO Member States and the New Strategic Concept: an Overview. the Polish Institute of International Affairs, Warsaw.
- Global Investment and Business Center. (2013). Albania: Doing Business for Every Guide Practical Information and Contacts. International Business Publications, Washington.
- Gürkaynak, M. (2011). "Eski Yugoslavya Coğrafyasında Kalıcı Barış Üzerine: Homojenleşme-Hetorejen Kalma Paradoksu". H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT' in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, s. 230-236.
- Hatzopoulos, P. (2008). The Balkans Beyond Nationalism and Identity. I.B Tauris, New York.
- Heywood, A. (2013). Küresel Siyaset. (Çev, N. Uslu, H. Özdemir).Adres Yayınları, Ankara.
- İmanov, V. (2011). "2000'li Yıllarda Rusya'nın Balkanlar Politikası:Elveda Rumeli? ". H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT' in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli. s.162-169
- İrge, (2011). "Balkanlar'da Jeopolitik Bölünmeler ve Türkiye". H. Çomak, C. Sancaktar (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT' in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli. s.275-298.
- İnalçık, H. (2005). "Türkler ve Balkanlar", BAL-TAM Türklük Bildirisi, Balkan Türkoloji

Araştırma Merkezi, Prizren.

- Jafarov, S. (2007). Dünden Bugüne Rusya-NATO İlişkileri. Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Johnstone, D. (2004). Ahmakların Seferi; Yugoslavya, NATO ve Batı'nın Aldatmacaları. (Çev. E. Ergüven ve E. Bulut). Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, B. (2012). "Stratejik Konseptler ve NATO'nun Dönüşümü", M.S. Erol (ed.), Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO. Barış Kitapevi, Ankara.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2012). NATO'nun Dönüşümü. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kavuncu, S. (2012). "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Genişleme Süreci'nde Balkanlar". Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri. 5-7 Ekim 2012, Burdur&Isparta. s. 537-549.
- Kök, H. (2012). "NATO'nun Genişlemesi: Avrasya'da Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi". M.S. Erol (Ed.). Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO. Barış Kitapevi, Ankara.
- Kut, Ş. (2005). Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Limnopolou, K. (2004). The Politics of Ethnic Identity in the Balkans in a Post Communist Power Vacuum, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), Atina.
- Morelli, V. (2009). NATO Enlargement: Albania, Croatia, and Possible Future Candidates. Congressional Research Service, Washington.
- NATO. (2001). NATO Handbook. NATO Office of Information and Press, Brüksel.
- NATO. (2010). Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak. NATO Public Diplomacy Division, Brüksel.
- Oğuzlu, T. (2013). NATO Ortaklıkları ve Türkiye. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özey, R. (2012). "Ülkeler: Coğrafya, Kültür ve Sosyal Yapı". Balkanlar'da Siyaset. TC Anadolu Üniversitesi Yayını No:2730, Eskişehir.
- Parlar, S. (2004). Emperyalist Müdahale Doktrinleri ve NATO. Livane Yayınevi, İstanbul.
- Peksarı, D. G. (2007). NATO'nun Değişen Konsepti. Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti, Ankara.
- Republic Of Slovenia Misnistry Of Foreign Affairs, (2015). Slovenia: Safe, Successful, Globally Respected.Slovenia Foreign Ministry, Ljubljana.
- Roskin, M. G., Cord, R. L., Medeiros, J. A. ve Jones, W. S. (2013). Siyaset Bilimi: Biri Giriş. (Çev. A. Yayla), Adres Yayınları, Ankara.
- Sancaktar, C. (2011). "Balkanlar'da Aşırı Milliyetçilik", H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT' in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli

- Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, s. 372-390.
- Sancaktar, C. (2014). “Balkanlar’da Aşırı Milliyetçilik Bölgesel İşbirliğine Engel”. Uluslararası Balkan Kongresi. 28-29 Nisan 2014, Kocaeli, s. 372-390.
- Sandıklı, A. (2011). “Teoriler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu”. Bilgesam Adamlar.
- Selçuk, S. S. (2012). “Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler”. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(3): 117-136.
- Shipoli, E. (2011). “The Securitization Theory Application in Kosovo”. H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT’ in Balkanlar’daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 61-74.
- Sloane, W. M. (2008). Bir Tarih Laboratuvarı: Balkanlar. (Çev. S. Özbudun), Nesnel Yayınları, İstanbul.
- Süslü, H. (2012). “NATO-KGAÖ:İşbirliği mi Rekabet Mi? ”. M.S. Erol (Ed.). Sıcak Barış’ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO. Barış Kitapevi, Ankara.
- Şenel, Ş. (2006). “19. Ve 20. Yüzyılların Denge Oyunu’nda Balkanlar”. O. Karatay ve B. A. Gökdağ (Ed.). Balkanlar El Kitabı Cilt:1. Karam Kitaplığı, Ankara, s. 389-403.
- Tangör, B. (2011). “21.Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği”, H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT’ in Balkanlar’daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, s. 42-61.
- The Independent International Commission On Kosovo. (2000). International Response, Lessons Learned, The Independent International Commussion on Kosovo. Oxford University Press, New York.
- Tudorova, M. (2009). Imaging the Balkans. Oxford University Press, New York.
- Ultan, M. Ö. (2011). “Avrupa Birliği’nin Balkan Politikası Çerçevesinde Balkanlar’da Güvenliğin Sağlanması”. H. Çomak, C. SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT’ in Balkanlar’daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, s. 500-520.
- Ülgen, K. ve Akova, S. (2011). “Balkanlar’da Enerji Arz Güvenliği, Enerji Çesitliliği ve Yenilenebilir Enerji”. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi,”Uluslararası Balkan Kongresi”. 28-29 Nisan 2014. Kocaeli, s. 403-417.
- Ülger, İ. K. (2011). “Self Determinasyonun Sınırları: Kosova Örneği”. H. Çomak, C.

SANCAKTAR (ed.), 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT' in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 564-572.

- Veremis, T. (2010). *the Modern Balkans: A Concise Guide to Nationalism and Politics. The Rise and Decline of the Nation State* Research On South Eastern Europe, Athens.
- Wentz, L. (1998). *Lessons From Bosnia: The IFOR Experience*, DoD Command and Control Research Program, Washington.
- Zeljko, N. (2010). "Clash of interests on Balkans between USA, Russia, Turkey and the EU", 2010 Moscow Conference on Geopolitics Connecting Geography to Politics: 21st Century Issues and Agendas, IAPSS – International Association for Political Science Students, Moscow.

Sürelı Yayınlar

- Acar, Z. S. (2015). "Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: Nato'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(1): 113-131.
- Akgün, S. (2012). "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Süreci Kapsamında Bugünkü Durum". *Gazi Akademik Bakış*, 5(10): 249-268.
- Aktürk, Ş. (2006). "Etnisite". *Doğu-Batı*, (38): 23-57.
- Austrian National Defence Academy (2013). "Croatian Membership in the EU –Implications For The Western Balkans". *Policy Recommendations Study Group Regional Stability in South East Europe*.
- Arı, T. ve Pirinççi F. (2011). "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası". *Alternatif Politika*, 3(1): 1-30.
- Bağcı, H. (1994). "Bosna-Hersek: Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş". *DTCF Dergisi*, 16(27): 257-280.
- Bayraktar, Z. (2013). "Balkanlar'da Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürü'nün Önemi". *Karadeniz Araştırmaları*, (36): 223-234.
- Bennett, C. (2001). "NATO Review". *Director of Information and Press NATO*, (49): 1-35.
- Binder, D. (2012). "Greece, Turkey and NATO". *Mediterranean Quarterly*, 23(2): 95-106.
- Bozkurt, G. S. (2010). "Eski Yugoslavya Bölgesi'ndeki Türkler ve Müslümanlar". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 10(2): 51-65.
- Boldt, J. (2015). "Srebrenica: A Dutch National Trauma". *Journal of Peace, Conflict & Development*, (21): 115-145.

- Binder, D. (2012). "Greece, Turkey and NATO". *Mediterranean Quarterly*, 2(23):95-106.
- Çevikbaş, A. (2011). "Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova'ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarında Değerlendirilmesi". *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(2): 18-57.
- Dağdemir, E. Ü. (2004). "Batı Balkan Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59(1): 89-117.
- Dalar, M. (2008). "Dayton Barış Anlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(16): 91-123.
- Erdoğan Ş. Ve Deligöz Ş. (2015). "Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği". *Savunma Bilimler Dergisi*, 14(1): 5-37.
- Ekinci, D. (2013). "Balkan Coğrafyasının Jeopolitik Özellikleri Üzerine Düşünceler". *Çerçeve (MUSİAD)*, (62): 22-36.
- Gökalp, E. (2007). "Milliyetçilik: Kurumsal Bir Değerlendirme". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1): 279-298.
- Gül, M. (2015). "Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(10): 247-265.
- Güngör, U. (2008). "Günümüzde Barış Operasyonları". *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (4):7-21ç
- Güzelipek, Y. A. (2013). "Why Did Yugoslavia Collapse". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2): 101-116.
- Hendrickson, R. C. (2002-2003). "Expanding NATO: The Case for Slovenia". *Parameters*, 32(4): 64-76.
- İşyar, Ö. G ve Ahmed, E. (2005). "Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut Azınlık Sorunu". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3): 217-239.
- Kalyvas, S. N. Ve Sambanis N. (2005). "Bosnia's Civil War Origins and Violence Dynamics". *The World Bank*, 2: 191-229.
- Kamalov, İ. (2007). "Soğuk Savaş Sonrası'nda Rusya'nın Balkanlar Politikası". *Karadeniz Araştırmaları*, (13): 99-113.
- Kantarci, Ş. (2012). "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (16): 47-85.
- Karpat, K. (1997). *The Balkan National States and Nationalism: Image and Reality*. *Islamic Studies*, 36(2-3): 329-359.
- Kenkel, K. (2013). *Five Generations of Peace Operations: From the "Thin Blue Line" to "Painting a Country Blue*, 56(1): 122-143.

- Kodaman, T. ve Birsal H. (2014). "21.Yüzyıl Balkan Jeopolitiğinin Çok Boyutlu Bir Bakış Açısı ile İncelenmesi ve Türkiye'ye Etkilerinin Değerlendirilmesi". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 19(1): 49-64.
- Krebs, R. R. (1999). "Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict". *International Organization*, 2(53):343-377.
- Oğultürk, M.C. (2014). "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi". *Güvenlik Stratejileri*, 10(19): 99-132.
- Özlem, K. (2007). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Romanya'nın Dış Politikasında Batı Dünyası ve Türkiye ile İlişkiler". *Karadeniz Araştırmaları*, (12): 35-47.
- Pazarıcı, H. (1996). "Bosna-Hersek Sorununda Uluslararası Yargının Rolü". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1): 381-390.
- Perault, M. (2005). "Moving Beyond Kosovo: Envisioning A Coherent Theory of Humanitarian Intervention". *Journal of Public and International Affairs*, 16:1-25.
- Proganati, E. (2013). "Etnik Arnavutların Arnavutluk Dış Politikası'nda Etkisi". *Karadeniz Araştırmaları*, (37): 159-182.
- Roberts, A. (1999). "NATO's Humanitarian War Over Kosovo". *Survival*, 41(3): 102-123.
- Selçuk, S. S. (2012). "Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3): 117-136.
- Tekin, S. (2011). "İnsani Müdahale Kavramı ve Libya'nın Geleceği". *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, Ankara, 2011.
- Uğrasız, B. (2004). "ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1): 295-303.
- Ural, S. (2014). "Balkanlar'da Aşırı Milliyetçiliğin Gölgesinde Kosova ve Bağımsızlık". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1): 149-180.
- Wippman, D. (2001). "Kosovo and the Limits of International Law". *Fordham International Law Journal*, 25(1): 127-150.
- Yapıcı, M. İ. (2007). "Bosna-Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(8): 1-24.

İnternet Kaynakları

- ABD'nin Balkanlar Politikası- Bosna Örneği, http://www.ydh.com.tr/HD2666_abdnin-balkanlar-politikasi--bosna-ornegi.html (erişim tarihi: 25 Ağustos 2016).
- ABD-Romanya Stratejik Ortaklığı; ABD Artık Sürekli Karadeniz'de <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/2013/11/25/7315/abd-romanya-stratejik-ortakligi-abd-artik-surekli-karadenizde> (erişim tarihi: 1 Nisan 2016).

- Active Engement, Modern Defence, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> (erişim tarihi: 25 Mayıs 2016).
- Albania a Valued NATO Allyin the Western Balkans http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_106948.htm (erişim tarihi: 24 Temmuz 2016) .
- Arnavutluk Cumhuriyeti'nin Siyasal Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/arnavutluk-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 28 Mart 2016).
- Avrupa Birliği'nin Balkan Politikası, <http://www.uiportal.net/avrupa-birliginin-balkan-politikasi.html> (erişim tarihi: 24 Mart 2016).
- Balkanlar'da Aşırı Milliyetçiliğin Tanımı ve Nedenleri, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1319/Balkanlar'da_asiri_milliyetcilik_-_1_asiri_milliyetciligin_tanimi_ve_nedenleri (erişim tarihi: 23 Mart 2016).
- Balkanlar'da ve Avrupa'nın Doğusunda NATO'yu Güçlendirme Çağrısı, <http://www.timeturk.com/balkanlar-da-ve-avrupa-nin-dogusunda-nato-yu-guclendirme-cagrisi/haber-165898> (erişim tarihi: 09 Ağustos 2016).
- Balkanlar'da Barış ve İstikrarın Önemi, <http://setav.org/tr/Balkanlar'da-baris-ve-istikrarin-onemi/yorum/21933> (erişim tarihi: 20 Ağustos 2016).
- Balkanlar'da Yükselen Etnik, Siyasi ve Dini Aşırıçılık, <http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/06/Balkanlar'da-yukselen-etnik-siyasi-ve-dini-asiricilik> (erişim tarihi: 23 Nisan 2016).
- Balkans Look to NATO as Russia's Influence Wanes, <http://www.turkishweekly.net/2016/06/16/news/balkans-look-to-nato-as-russia-s-influence-wanes> (erişim tarihi: 10 Ağustos 2016).
- Balkan ülkelerinin tercihi Rusya değil AB, <http://www.abhaber.com/balkan-ulkelerinin-tercihi-rusya-degil-ab/> (erişim tarihi: 26 Mart 2016).
- Balkans Region, <https://www.state.gov/p/eur/rt/balkans/> (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- Bernard Baruch coins term 'Cold War,' April 16, 1947, <http://www.politico.com/story/2010/04/bernard-baruch-coins-term-cold-war-april-16-1947-035862> (erişim tarihi: 15 Ağustos 2016).
- Bosnian Genocide, <http://www.history.com/topics/bosnian-genocide> (erişim tarihi: 20 Ağustos 2016).
- Bosnia: Schizophrenic Politics and NATO Membership, <http://natoassociation.ca/bosnia-schizophrenic-politics-and-nato-membership/> (erişim tarihi: 09 Ağustos 2016).
- Bulgaria – NATO, http://www.bulgarianembassy-london.org/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=106 (erişim

tarihi: 29 Mart 2016).

Bulgaristan AB ve NATO'da Güvenilir Bir Ortak, <http://bnr.bg/tr/post/100179184/bulgaristan-ab-ve-natoda-gvenilir-bir-ortak> (erişim tarihi: 29.03.2016).

Bulgaristan NATO-Rusya Diyalogunun Genişletilmesinden Yana, <http://bnr.bg/tr/post/100715725/bulgaristan-nato-rusya-diyalogunun-genisletilmesinden-yana> (erişim tarihi: 20 Ağustos 2016).

Büyüme Sancıları, <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/analysis.html> (erişim tarihi: 13 Aralık 2016).

Conflict in the Balkans, <http://www.nytimes.com/1995/06/07/world/conflict-in-the-balkans-the-strategy-un-buildup-in-bosnia-eyes-mogadishu-line.html?pagewanted=all> (erişim tarihi: 15 Ocak 2017).

Dayton Agreement, http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.nt.pdf (erişim tarihi: 09 Ağustos 2016).

Decision to Intervene: How the War in Bosnia Ended, <https://www.brookings.edu/articles/decision-to-intervene-how-the-war-in-bosnia-ended/> (erişim tarihi: 4 Temmuz 2016).

Diğer Aday ve Potansiyel Aday Ülkeler, <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=282> (erişim tarihi: 25 Mayıs 2016).

Dönüşü Olmayan Kararlar, <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/turkish/history.html> (erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

Enlargement, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm (erişim tarihi: 10 Ağustos 2016).

EU arms embargo on the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, https://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/yugoslavia (erişim tarihi: 05 Nisan 2017).

Georgia, Ukraine Await Positive Signals of NATO Open Door Policy, <https://sputniknews.com/europe/201606081041020667-nato-ukraine-georgia/> (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).

Georgian and Ukrainian Officials Push for Nato Membership, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/09/georgian-and-ukrainian-officials-push-for-nato-membership/> (erişim tarihi: 20 Temmuz 2016).

Greece and NATO: A Long Lasting Relationship, <http://www.nato.int/docu/review/2012/turkey-greece/greece-nato-partnership/en/index.htm> (erişim tarihi: 31 Mart 2016).

Hırvatça Kitap Krizi, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hirvatca-kitap-krizi> (erişim tarihi: 15 Mart 2017).

Hırvatistan'ın Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/hirvatistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 20 Mart 2016).

History of NATO-Albania Relations, http://www.mod.gov.al/arkiv/eng/index.php?option=com_content&view=article&id=516:historiku-i-marredhenieve-nato-shqiperi&catid=198&Itemid=589 (erişim tarihi: 20 Temmuz 2016).

History of the NATO-Led Stabilisation Force (SFOR), <http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm> (erişim tarihi: 4 Nisan 2016).

How the Counter the Isis Threat in the Balkans, http://www.europeanleadershipnetwork.org/how-to-counter-the-isis-threat-in-the-balkans-_3593.html (erişim tarihi: 19 Temmuz 2016).

IFOR Informer, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160105_160105-IFOR_Informer_Vol1_Issue1.pdf (erişim tarihi: 3 Nisan 2016).

In the Balkans, NATO Has Outmuscled Russia, <http://www.economist.com/news/europe/21683967-montenegros-accession-fills-one-few-remaining-gaps-western-alliance> (erişim tarihi: 28 Ağustos 2016).

İstikrarsızlaşan Makedonya ve Arnavut Faktörü, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/istikrarsizlasan-makedonya-ve-arnavut-faktoru> (erişim tarihi: 23 Mart 2016).

IŞİD Şimdi de Balkanlar'a El Atıyor, <http://www.dw.com/tr/işid-şimdi-de-Balkanlar'a-el-atıyor/a-18512505> (erişim tarihi: 23 Mart 2016).

İnsani Müdahale, https://www.academia.edu/30442316/%C4%B0nsani_M%C3%BCdahale_Humanitarian_%C4%B0ntervention_ (erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

Is Russia's Alliance with Greece a Threat to NATO?, <http://nationalinterest.org/feature/russias-alliance-greece-threat-nato-16998?page=2> (erişim tarihi: 30 Eylül 2016).

Johan Galtung: Positive and Negative Peace, http://www.activeforpeace.org/no/fred/Positive_Negative_Peace.pdf (erişim tarihi: 22 Ağustos 2016).

Joint Press Point, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_130459.htm?selectedLocale=en (erişim tarihi: 5 Nisan 2017).

- Joint Press Point With NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of the Republic of Bulgaria, Rumen Radev, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_140456.htm?selectedLocale=en , (erişim tarihi: 5 Nisan 2017).
- Kosova Emsal Teşkil Edebilir Mi?, <http://www.dw.com/tr/kosova-emsal-te%C5%9Fkil-edebilir-mi/a-3138303> (erişim tarihi: 6 Nisan 2017).
- Kosova'nın Tanınmasına Red, <http://www.kosovaport.com/kosovanin-taninmasina-red/> (erişim tarihi: 2 Nisan 2017).
- Kosovo Force (KFOR), http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170214_2017-02-KFOR_Placemat.pdf. (erişim tarihi: 28 Mart 2017).
- K-FOR in Kosovo, https://www.polity.co.uk/up2/casestudy/KFOR_case_study.pdf (erişim tarihi: 13 Nisan 2016)
- Kuzey Atlantik Anlaşması, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (erişim tarihi: 23 Haziran 2016).
- Kuzey Mitroviça' da Neler Oluyor, http://ea-sk.com/kuzey-mitrovicada-neler-oluyor.html?lang=tr&upm_export=pdf (erişim tarihi: 8 Haziran 2016).
- Lord İsmay, http://nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm (erişim tarihi: 5 Nisan 2017).
- Macedonia: Country Background and Recent Conflict, <http://fas.org/man/crs/RL30900.pdf> (erişim tarihi: 6 Nisan 2016).
- Macedonian Defense Minister Jolevski: NATO Membership Contributes to Strengthening of SEE Stability, <http://www.independent.mk/articles/33129/Macedonian+Defense+Minister+Jolevski+NATO+Membership+Contributes+to+Strengthening+of+S> (erişim tarihi: 10 Ağustos 2016).
- Makedonya Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- Makedonya'da UÇK Çatışması, <http://www.hurriyet.com.tr/makedonya-da-uck-catismasi-28969481> (erişim tarihi: 27 Nisan 2016).
- Makedonya'nın NATO'ya Üyelik Süreci ve Yunanistan'ın "İsim Vetosu", http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/100/makedonyanin_natoya_uyelik_sureci_ve_yunanistanin_isim_vetosu (erişim tarihi: 31 Mart 2016).

- Smith, B. Ve diğeri, Military Interventions: Some Comparisons, <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefingpapers/SN06715/military-interventions-some-comparisons>. (erişim tarihi: 10 Nisan 2016).
- Ivanov, A., Minority Nationalism in the Balkans: the Bulgarian Case NATO Enlargement & Open Door, http://ime.bg/pdf_docs/papers/minority.pdf (erişim tarihi: 7 Haziran 2016).
- Montenegro: NATO's Newest and Last Member?, <http://www.bbc.com/news/world-europe-36311644> (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- Montenegro Will Join NATO and That Matters, <http://www.defenseone.com/ideas/2015/12/montenegro-will-join-nato-and-matters/124733/> (erişim tarihi: 30 Mart 2016).
- NATO 2010 Stratejik Konsept Değerlendirilmesi, <http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/files/NATO.pdf> (erişim tarihi: 7 Temmuz 2017).
- NATO and the EU Agree to End Their Rivalry, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64045> (erişim tarihi: 20 Şubat 2017).
- NATO and Russia: Partners in Peacekeeping, <http://www.nato.int/docu/presskit/010219/brocheng.pdf> (erişim tarihi: 09 Ağustos 2016) .
- NATO Enlargement & Open Door, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151130_1512-factsheet-enlargement-en.pdf (erişim tarihi: 27 Haziran 2016).
- NATO Enlargement, the Balkans and Russia İntegration and Consolidation, <https://southfront.org/nato-enlargement-the-balkans-and-russia-integration-and-consolidation/> (erişim tarihi: 7 Ağustos 2016).
- NATO Interventions in the Balkans, http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/127441/ichaptersection_singledocument/3b630fc0-586f-44d3-99f4-da9ae67acd3c/en/ch+13.pdf. (erişim tarihi: 15 Ağustos 2016).
- NATO Member Countries, http://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm (erişim tarihi: 8 Nisan 2017).
- NATO Moves Forward with Montenegro, <http://www.the-american-interest.com/2015/12/08/nato-moves-forward-with-montenegro/> (erişim tarihi: 04 Mayıs 2016).

NATO Nedir ?,

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20111122_what_is_nato_tu.pdf

(erişim tarihi: 20 Nisan 2016).

NATO in the Balkans and Libya Lessons to be Learned and Applied,
<http://globalstudies.washington.edu/wp-content/uploads/2015/01/v2n2-Gurian.pdf>

(erişim tarihi: 28.03.2016). <http://www.bilgesam.org/incele/1208/-nato'nun-2012-chicago-zirvesi-uzerine-degerlendirme/#.WTnz3OvyjIW>

(erişim tarihi: 30 Mart 2016).

NATO'nun Bosna ve Hersek ile İlişkileri,

http://www.nato.int/docu/review/2011/Mladic_Balkans/NATO_Relations_Bosnia_1/TR/index.htm (erişim tarihi: 3 Temmuz 2016).

NATO'nun Değişen Komuta Yapısı, <http://www.bilgesam.org/incele/1216/-nato%E2%80%99nun-degisen-komuta-yapisi/#.WWOKqYTyjIU> (erişim tarihi: 9 Temmuz 2017).

NATO Operations, <http://www.mfa.gr/brussels/en/permanent-representation-nato/greece-in-nato/nato-operations.html> (erişim tarihi: 31 Mart 2016).

NATO's Relations with Croatia,

http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_31803.htm#framework (erişim tarihi: 08 Haziran 2016).

NATO's Relations with Serbia,

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede130411natoserbia_/sede130411natoserbia_en.pdf (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).

NATO's Role in Kosovo, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (erişim tarihi: 30 Mart 2016).

NATO's Role in Relation to the Conflict in Kosovo, <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (erişim tarihi: 20 Ağustos 2016).

NATO Rules of Engagement and Use of Force,

<http://www.disisa.armada.mil.ec/documents/143688/151298/USE%20OF%20FORCE%20%26%20NATO%20ROE.pdf> (erişim tarihi: 11 Nisan 2016).

NATO Secretary General in visit to Sarajevo expresses Alliance support for Balkans,

http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_110103.htm?selectedLocale=en (erişim tarihi: 28 Mart 2016).

NATO Secretary General: KFOR Helping Make Kosovo a Safer Place,

http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_140632.htm , (erişim tarihi: 17 Nisan 2017).

- NATO Secretary General Praises Croatia's Role in South-East Europe, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121656.htm (erişim tarihi: 21 Ağustos 2016).
- NATO Secretary General Praises Slovenia's Role in the Western Balkans, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121749.htm (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- NATO Secretary General Stresses Alliance Commitment to Western Balkans, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132137.htm (erişim tarihi: 15 Ağustos 2016).
- NATO's Open Door Policy Leads to Identity Crisis, <http://warontherocks.com/2016/06/natos-open-door-leads-to-an-identity-crisis/> (erişim tarihi: 14 Ağustos 2016).
- NATO, the UN and the USE of Force: Legal Aspects, <http://www.ejil.org/pdfs/10/1/567.pdf> (erişim tarihi: 10 Nisan 2016).
- NATO ve Balkanlar: Daha Geniş Entegrasyonun Önemi, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art3.html> (erişim tarihi: 10 Ağustos 2016).
- On Albania's Membership in NATO, <http://www.punetejashtme.gov.al/en/mission/albania-in-nato> (erişim tarihi: 23 Temmuz 2016).
- Operations and Missions: Past and Present, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/66/1680/17908.pdf> (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- Promoting Security, Stability and Respect for Human Rights in Kosovo, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/> (erişim tarihi: 08 Haziran 2016).
- Relations with Bosnia and Herzegovina, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm (erişim tarihi: 28 Mart 2016).
- Relations with the Former Yugoslav Republic of Macedonia, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm (erişim tarihi: 30 Mart 2016).
- Relations with Montenegro, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49736.htm (erişim tarihi: 09 Ağustos 2016).
- Relations with Russia, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm?utm_campaign=topicpage&utm_source=facebook&utm_medium=smc (erişim tarihi: 10 Ağustos 2016).
- Relations with the US on the Balkans and Eastern Europe,

- <http://www.ecfr.eu/scorecard/2015/usa/14> (erişim tarihi: 28 Ağustos 2016).
- Romania's goals as a NATO member, <http://nato.mae.ro/en/node/583> (erişim tarihi: 31 Mart 2016).
- Romania Sticks to its Tough Line on Kosovo, <http://www.balkaninsight.com/en/article/romania-continues-not-to-recognize-kosovo-10-28-2015> (erişim tarihi: 5 Nisan 2017).
- Russian Anxiety Over Montenegro's NATO Accession, <http://www.rferl.org/content/russia-montenegro-nato-accession/27821224.html> (erişim tarihi: 10 Ağustos 2016).
- Rusya Merkezli Krizler Odağında NATO Caydırıcılığını Yeniden Düşünmek, <http://www.bilgesam.org/incele/2352/-rusya-merkezli-krizler-odaginda-nato-caydiriciligini-yeniden-dusunmek/#.V1agViFkjIX> (erişim tarihi: 07 Haziran 2016).
- Russia Urges Montenegro to hold referendum on Nato, <http://www.bbc.com/news/world-europe-35111009> (erişim tarihi: 30 Mart 2016).
- Rusya Merkezli Krizler Odağında NATO Caydırıcılığı'nı Yeniden Düşünmek, <http://www.bilgesam.org/incele/2352/-rusya-merkezli-krizler-odaginda-nato-caydiriciligini-yeniden-dusunmek/#.WTbGw-vyjIX> (erişim tarihi: 13 Aralık 2016).
- Serbia's Relations with NATO: the Other (Quieter) Game in Town, <http://www.cepolicy.org/publications/serbias-relations-nato-other-quieter-game-town> (erişim tarihi: 31 Mart 2016).
- Serbian Survey on EU, NATO, Brexit, Russia, Friends and Enemies, https://www.reddit.com/r/europe/comments/4vbv69/serbian_survey_on_eu_nato_brexit_russia_friends/ , (erişim tarihi: 25 Mart 2017).
- SFOR Mission, <http://www.nato.int/sfor/organisation/mission.htm> (erişim tarihi: 04 Nisan 2016).
- Sırbistan'daki NATO Karşıtlığı, <http://www.turkishny.com/dr-erhan-turbedar/108-dr-erhan-turbedar/87696-sirbistandaki-nato-karsitligi-ve-bosna-herseke-yansimalari> , (erişim tarihi: 7 Nisan 2017).
- Slovakya, Kosova Bağımsızlığını Tanımayacak, <http://www.kosovahaber.net/?page=2,9,29467> (erişim tarihi: 5 Nisan 2017).
- Söyleşi: Büyükelçi Anton Tus: Subay ve Diplomat, http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/turkish/interview_pr.html (erişim tarihi: 30 Mart 2016).
- Statement by NATO Foreign Ministers on Open Door Policy, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_125591.htm?selectedLocale=en (erişim tarihi: 13 Aralık 2016).

- Strategic Concepts, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (erişim tarihi: 27 Mart 2016).
- The 28 Member Countries of EU, http://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en#tab-0-1 (erişim tarihi: 8 Nisan 2017).
- The Daedalus European Security: The Interactions of NATO, EU, WEU <http://www.nato.int/acad/fellow/98-00/hatjiadoni.pdf> (erişim tarihi: 06 Haziran 2016).
- The Montenegro Gambit: NATO, Russia, and the Balkans, <http://carnegie.ru/publications/?fa=62232> (erişim tarihi: 12 Ağustos 2016).
- Troebst, S., The Kosovo Conflict, http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/01_kse1_02_tck.pdf (erişim tarihi: 22 Mart 2016).
- The Kosovo Conflict, http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/01_kse1_02_tck.pdf (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- The Meaning of Montenegro's NATO Membership, http://www.huffingtonpost.com/michael-haltzel/the-meaning-of-montenegro_b_8751568.html (erişim tarihi: 02 Şubat 2016).
- The Politics of Ethnic Identity in the Balkans in a Post Communist Power Vacuum, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN019075.pdf> (erişim tarihi: 15 Temmuz 2016).
- The Security Dimensions of the Greek Crisis, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/fachpublikationen/The_Security_Dimension_of_the_Greek_Crisis.pdf , (erişim tarihi: 30 Eylül 2016).
- The Security Council Resolution, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> , (erişim tarihi: 5 Nisan 2017).
- The Strategic Implications of Romani's Bid For NATO Membership, <http://lamp-method.org/ecommons/legones.pdf> (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- The War and War Games, <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/bjarnason.pdf> (erişim tarihi: 20 Mart 2016).
- Ukraine and the Future of NATO, <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/09/20159151557797698.html> (erişim tarihi: 07 Haziran 2016).
- Ukraine, Russia and a New Cold War, <http://www.aljazeera.com/programmes/upfront/2016/02/ukraine-russia-cold-war-160226142128006.html> (erişim tarihi: 28 Şubat 2016).

- US Troops Deploy to Bulgaria as Part of NATO Operation to Support Eastern European Allies, <http://edition.cnn.com/2017/02/17/us/us-troops-deploy-to-bulgaria-as-part-of-nato-operation-to-support-eastern-european-allies/> (erişim tarihi: 20 Şubat 2017).
- Warsaw Summit Communique, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (erişim tarihi: 20 Aralık 2016).
- Who Recognized Kosovo as an Independent State, <http://www.kosovothanksyou.com/> , (erişim tarihi: 25 Mart 2017).
- Yunanistan'ın NATO Askeri Kanadına Dönüşü, NOTAM'ların Kaldırılması, http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=108:yunanistann-nato-askeri-kanadna-doenuue-notamlarn-kaldrlmas&catid=55:karilikli-algilamalar&Itemid=73 (erişim tarihi: 31 Mart 2016).
- Yunanistan Türkiye'yi NATO'ya Şikayet Etti, <https://tr.sputniknews.com/savunma/201610121025251356-yunanistan-turkiye-nato-ege-adalari/> (erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

Tez ve Proje

- Duro, F. (2015). Serbia-NATO Defence Cooperation. Proje. Belgrade Centre for Security Policy, Belgrade.
- Gabriela, D. (2009). Understanding NATO Enlargement. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malmö University Department of Global Political Studies, Malmö.
- Pavloudis, C. (2002). Nationalism and Ethnic Conflict in Souther Balkans. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Naval Postgraduate School, California.
- Radoman, J. (2012). Serbia and NATO: From Enemies to (Almost) Partners. Proje. Belgrade Centre for Security Policy, Belgrade.
- The German Marshall Fund Of The United States. (2014). Transatlantik Eğilimler 2014. Proje. Transatlantik Eğilimler, Washington DC.

Yayınlanmış Kongre Bildirileri

- Sancaktar, C. (2014). "NATO'nun Kosova Müdahalesi". Uluslararası Güvenlik Kongresi. 2013, s. 134-154.

Söyleşi&Röportaj

- Yıldırım, Ş. B.(Ağustos 2016). Prof. Dr. Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY ile Söyleşi Varşova'daki NATO Zirvesi, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI :Yusuf FİDAN

Doğum Yeri - Tarihi :Tavşanlı-05.02.1990

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise :Tavşanlı Atatürk Anadolu Lisesi

Lisans Diploması :Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Trabzon, 2013.

Yabancı Diller :İngilizce, İspanyolca

İş Deneyimi

Stajlar :Kosova Türk Büyükelçiliği-2014

E-Posta :ysfdn_90@hotmail.com